

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Γ'. - ΤΕΥΧΟΣ Ε' ΚΑΙ Σ'.

ΜΑΡΤΙΟΣ ΚΑΙ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1881

Οὐκ ἔστι περὶ τούτου ἑπιπέδου ἔκδοσις
πρὸς πωλείαν ἢ περὶ παιδείας καὶ λόγων καὶ
τῶν αὐτῶν ἀνακρίσεων. (Πλάτ. Θεάγρας.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Κ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1881

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟΥ Ε' ΚΑΙ Γ' ΤΕΥΧΟΥΣ.

- Α. Γ. ΠΕΤΡΙΔΟΥ—Στοιχειώδεις οδηγίαι διδασκαλίας.
Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ—Όλιγα λέξεις επί του προγράμματος σχολείου α-
διαίρετου έχοντος τέσσαρας τάξεις και ένα διδάσκαλον.
Ν. ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΥ—Εισαγωγή εις την Ἑλληνικὴν γραμματολογίαν.
ΣΠ. ΔΕΛΕΚΟΥ—Σοφισαί.
Β) Διάταγμα περί πρακτικῆς ἀσκήσεως και ἐξετάσεων Δημοδιδασκάλων.
Ἐγκύκλιος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, περί συνόδα-
κτικῆς διδασκαλίας.
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις.
Ζωγράφειον διαγώνισμα.
Βουρσινάτων διαγώνισμα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλ. Φιλολογικοῦ
Συλλόγου.
Φιλολογικὸς σύλλογος «Παρνασσός».
Ναυρολόγια.
Π. Π. ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΥ—Σύλλογος δημοτικῶν ἀσμάτων και μουσολογιῶν.
Ἔργασια Ἑλληνικοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου.
Ἱστολογισμοὶ ἐσόδων και ἐξόδων τοῦ Συλλόγου και τοῦ Πλατωνικοῦ.

ΠΛΑΤΩΝ

ἜΤΟΣ Γ'.

ΜΑΡΤΙΟΣ ΚΑΙ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1881

ΤΕΥΧ. Ε' ΚΑΙ Γ'.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΩΝ ΟΔΗΓΙΩΝ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΕΝ Τῷ ΔΗΜΟΤΙΚῷ ΣΧΟΛΕΙῷ

ΥΠΟ Α. Γ. ΠΕΤΡΙΔΟΥ

Γενικαὶ ἀρχαί.

ΚΕΦ. Α'.

Σκοπὸς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἶνε οὐχὶ ἡ μετάδοσις τῶν μηχανικῶν ἐμπειριῶν τῆς ἀσυνειδήτου ἀναγνώσεως, τῆς γραφῆς και τῆς ἔξεως τοῦ ἐκτελεῖν ἀλανθάστως, ἀλλ' ἄνευ λόγου. τὰς τέσσαρας τῆς ἀριθμητικῆς πράξεις, οὐδ' ἡ ἐκστήθισις τῆς ἱερᾶς ἱστορίας και κατηχήσεως, τῆς Γεωγραφίας κτλ., ἀλλ' ἡ ἠθικὴ και ὀρησκευτικὴ τοῦ παιδὸς μόρφωσις, δι' εὐμεθόδου διδασκαλίας τῶν κανονισμένων μαθημάτων, καθ' ἣν ἀναπτύσσονται μὲν και κρατύνονται αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις, ἐνισχύεται δὲ ἡ πρὸς τὸ ἀγαθὸν τοῦ παιδὸς ἀγάπη, και μεταδίδονται αἱ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖαι στοιχειώδεις γνώσεις μετὰ κέντρου ἐπὶ τῆς βουλήσεως. Ἦτοι σκοπὸν τοῦ σχολείου τίθεμεν τὴν ἐξέγερσιν και ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων και τὴν πρὸς αὐτενέργειαν, ἀσκησιν και καθοδήγησιν αὐτῶν, ὥστε ὁ νέος ἄνθρωπος δι' αὐτῶν νὰ ἐπιζητῇ ἐφεξῆς ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ ἀπλανῶς και μετὰ πόθου τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς και τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀγαθοῦ.

Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ διὰ τοῦ σχολείου ἐπιδιωκομένου ὑψηλοῦ τούτου σκοποῦ δεόν ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων νὰ ἐνεργῆται ὑπὸ τοῦ κεκτημένου τὰς διδακτέας γνώσεις διδασκάλου κατὰ κανόνας καὶ τρόπους, οὓς διδάσκουσιν ἡ παιδαγωγικὴ καὶ διδακτικὴ καὶ ὧν ἡ εὐστοχος ἐφαρμογὴ προϋποτίθῃσιν ἱκανὴν ἄσκησιν ἐν προτύπῳ σχολείῳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ ἐπίβλεψιν ἐμπείρου παιδαγωγοῦ. Ἀλλ' οἱ πλείους τῶν ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ δημοδιδασκάλων ἀναγνωρισθέντες ἀνευ θεωρητικῆς διδασκαλίας καὶ πρακτικῆς τινος ἀσκήσεως ὑπὸ ἐπιτροπῶν ἀδύνατον νὰ λυθῶσι πως τῶν δεσμῶν τῆς μηχανικῆς διδασκαλίας ἀνευ ὀδηγιῶν τινῶν στοιχειωδῶν, καθ' ἃς θὰ διδάσκωνται τὰ μαθήματα καὶ ἀνευ ἀσκήσεώς τινος δι' ὑποδειγματικῆς διδασκαλίας. Ταύτας συνοψίζοντες ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἄρθροις, οὐχὶ ἀδύνατα παρ' αὐτῶν ἀξιούμεν, ἀλλὰ προθυμίαν καὶ εἰλικρίνειαν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τι καὶ ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὸ ἱερὸν ἔργον, ὅστις, ὡς ἐν παντί, καὶ ἐν τῷ τοῦ διδασκάλου ἔργῳ δύναται νὰ διανοίξῃ ὁδοὺς καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ τρόπους πρὸς κερποφόρον διδασκαλίαν.

Ἐπὶ τῆς διδασκαλικῆς ἔδρας ὁ διδάσκαλος εἶνε κοινὸς πνευματικὸς πατήρ τῶν ἀπαλῶν παιδῶν, ἐν χαρᾷ καὶ ἐμπιστοσύνῃ ἀπεκδεχομένων παρ' αὐτοῦ τὴν πνευματικὴν τροφήν, ἐπιτελῶν ὑψηλὴν ὄντως κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν λειτουργίαν· διότι ἐξ αὐτῆς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποφασίζεται τὸ μέλλον τῶν νεηλύθων τούτων λογικῶν πλασμάτων, ἔπερ ἐνεπιστεύθη αὐτῷ ἡ οἰκογένεια, ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία μετὰ τῆς ἐντολῆς νὰ διανοίξῃ τοὺς πνευματικοὺς αὐτῶν ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν φύσιν, τὴν φέρουσαν τὴν σφραγίδά τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἀγχιθοποιίας τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ νὰ σπείρῃ καὶ φυτοκομήσῃ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τὰς ἀρετὰς, δι' ὧν θέλουσι κατασταθῆ χρηστοὶ πολῖται καὶ ἀγαθοὶ χριστιανοὶ καὶ διδάξῃ αὐτοὺς τὰς στοιχειώδεις γνώσεις τὰς ἀπαραιτήτως ἀναγκαίας ἐν τῇ ἀσκήσει παντὸς βιωτικοῦ ἐπιτηδεύματος.

Ἐκ τῆς συναισθήσεως τῆς ἐπαγγελίας ταύτης, ὡς ὑπὸ κέντρου κινούμενοι δεόν νὰ παρασκευάζωνται ἀδιαλείπτως τὸ μὲν διὰ μελέτης τῶν καταλλήλων βιβλίων ποριζόμενοι τὰς διδκτέας γνώσεις, τὸ δὲ βελτιοῦντες τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας ἐκάστου μαθήματος.

Τὸ σχολεῖον κατὰ ταῦτα εἶνε κοινὸν τῶν παιδῶν τῆς κοινότητος ἐντευκτῆριον, ἐν ᾧ συνεχιζομένη συμπληροῦται ἡ κατ' οἶκον ἀνατροφή αὐτῶν. Ἄντὶ τῶν περὶ τὰ βιωτικὰ ἔργα ἀσχολουμένων καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνεπιτηδεύων πρὸς παραιτέρω διαπαιδαγώγησιν τῶν τέκνων γονέων εἶνε τεταγμένως ὑπὸ τῆς πολιτείας ὡς κοινὸς πάντων πνευματικὸς πατήρ ὁ διδάσκαλος, ἵνα διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν κεκανονισμένων μαθημάτων συμπληρώσῃ ἢ διορθώσῃ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ ἀνατροφήν καὶ κατὰ τὰ βηθέντα

μορφώσῃ τοὺς παῖδας. Ἀλλὰ περὶ τί στρέφεται ἡ μόρφωσις αὕτη; Ὁ πνευματικὸς οὗτος εἶπειν κόσμος τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται ἐκ παραστάσεων ἢ ἐννοιῶν, ἐκ συναισθημάτων εὐαρέστων ἢ δυσαρέστων καὶ ἐκ θελήσεων νὰ πράττῃ ἢ νὰ μὴ πράττῃ τι· διότι πάντα ὡς γνωστὸν τὰ ἀπειροπληθῆ φαινόμενα τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ζωῆς ἀνάγονται εἰς παραστάσεις καὶ ἐννοίας, ἤτοι γνώσεις, ἐξ ὧν πηγάζουσιν αἱ ὀρέξεις καὶ βουλήσεις, καὶ εὐάρεστοι ἢ δυσάρεστοι συναισθήσεις. Εἰκότως ἄρα ἡ διὰ τοῦ σχολείου ἐπιζητούμενη μόρφωσις τοῦ παιδὸς δεόν νὰ στρέφῃται περὶ τὰ δύο ταῦτα. Ἐπιμελητέον δὴλα δὴ, ὅπως πλουτισθῇ καὶ φωτισθῇ κατὰ μικρὸν καὶ κατὰ μέτρον τῆς παιδικῆς ἀντιλήψεως, ἤτοι ὅπως μορφωθῇ ἡ συνειδήσις τοῦ παιδός, ὥστε αἱ γνώσεις νὰ καταντήσωσιν ἐλατήρια τῆς βουλήσεως καὶ ῥυθμιζομένου τοῦ συναισθητικοῦ, ἐνισχυθῶσιν αἱ ὀρέξεις καὶ καταστασῶσι μόνιμοι πρὸς τὸ ἀγαθὸν βουλήσεις. Αἱ ψυχικαὶ αὗται ἐνεργεῖαι εἰσὶν ἀλληλένδετοι, οὐδὲ εἶνε δυνατόν νὰ κινήθῃ πως τὸ βουλευτικόν, ἤτοι νὰ γεννηθῇ ὀρεξίς τις συνδεδεμένη μετὰ τινος εὐαρέστου ἢ δυσαρέστου ψυχικῆς διαθέσεως ἀνευ ὠρισμένων παραστάσεων. Μεγίστην δ' ἁμολογεῖται ἀσκῶν τὸ συναισθητικὸν ῥοπήν ἐπὶ τοῦ βουλευτικοῦ καὶ μάλιστα κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ὅτε τὸ φῶς τῆς συνειδήσεως εἶνε εἰσέτι ἀμυδρόν. Διὸ καὶ μεγίστη ἢ ἐκ τῆς ῥυθμίσεως τοῦ συναισθητικοῦ παιδαγωγικὴ δύναμις. Αἱ καθολικαὶ αὗται κινήσεις εἶνε τρόποι καὶ ἐκδηλώσεις τῆς ἐνιαίας ψυχικῆς ἡμῶν ζωῆς, ἀχώριστοι ἀπ' ἀλλήλων καὶ διακρινόμεναι μόνον πρὸς εὐχερεστέρων αὐτῶν μελέτην. Ἐκ τούτου δὴλον, ὅτι ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ γνωστικοῦ, ἤτοι ἐκ τῶν παραστάσεων καὶ ἐννοιῶν ἢ τῶν συνθετωτέρων ἐννοημάτων πηγάζουσιν αἱ θελήσεις ἐνισχυόμεναι ὑπὸ τοῦ συναισθήματος τῆς εὐαρεστήσεως ἢ δυσκρεστήσεως· καὶ ἡ μὲν εὐαρεστήσις χρησιμεύει ὡς θετικὸν στήριγμα τῆς βουλήσεως ἵνα πράξωμέν τι· ἡ δὲ δυσαρεστήσις ὡς ἀρνητικόν, ἵνα ἀποφύγωμέν τι. Συναφῆς ἄρα καὶ ἀχώριστος εἶνε ἡ τοῦ γνωστικοῦ ἀνάπτυξις, συντελοῦσα εἰς ἄρθρῳ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς γνώσιν καὶ ἐκτίμησιν, καὶ ἡ τοῦ βουλευτικοῦ ῥύθμισις, ἤτοι ἡ ἠθικὴ μόρφωσις διὰ τοῦ συναισθήματος. Ἀνάπτυξις ἄρα τοῦ γνωστικοῦ πρὸς ἄρθρῳ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου γνώσιν καὶ ἄσκησις τοῦ βουλευτικοῦ πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἰδοὺ ἐν δυοῖς λέξεσι περὶ τί στρέφεται ἡ μόρφωσις. Καὶ ὁ λαὸς δὲ σοφώτατα εἰς τοῦτο ἀνάγει τὴν ἀνατροφήν, δηλαδὴ, εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τις τὸν κόσμον καὶ εἰς τὸ νὰ διακρίνῃ καὶ ἀγαπᾷ τὸ καλόν. Ἡ καθολικωτάτη αὕτη τῆς ἄρθρῳ διδασκαλίας ἀρχὴ δύναται ἐν τῇ ἐφαρμογῇ νὰ ἀναλυθῇ εἰς τοὺς ἐξῆς μερικωτέρους κανόνας.

α') Ὁ διδάσκαλος δεόν δια τῶν μαθημάτων νά ἀσκῆ τὸ παρατηρητικὸν καὶ τὸ κριτικὸν μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ γνωστικοῦ δυνάμεων, προκαλῶν ταύτας εἰς αὐτενέργειαν καὶ ὑποβάλλων τὴν πρὸς αὐτενέργειαν φυσικὴν κλίσιν καὶ διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν γνώσεων ἐνεργαζόμενος τὴν εὐκινήσιαν τοῦ πνεύματος. Πρὸς τοῦτο ἄμεσον καὶ δραστηκώτατον ὄργανον ἔχει τὴν γλώσσαν, ἣν δεόν νά ρυθμίζῃ πρὸς τὴν παιδικὴν ἀντιλήψιν, προσπαθῶν νά μορφώσῃ καὶ πλουτίσῃ κατὰ μικρὸν καὶ τὴν τοῦ μαθητοῦ γλώσσαν.

β') Ὡσαύτως ὁ διδάσκαλος δεόν νά προσπαθῆ νά καταστήσῃ τὸν παιδα ἄνθρωπον πρακτικόν, δηλαδὴ ἱκανὸν νά ἐκτιμᾷ προσηκόντως τὴν πρὸς ἑαυτὸν, ἢτοι πρὸς τὰς ὑλικὰς ἢ ἠθικὰς αὐτοῦ χρείας, σχετικὴν ἀξίαν τῶν πραγμάτων καὶ νά ἐννοῆ νά μεταχειρίζεται ταῦτα ἐκλέγων τὰ προσφορώτερα πρὸς τὸν ἐκάστοτε σκοπὸν μέσα.

γ') Ὁ διδάσκαλος ἐφείλει διὰ τῆς διδασκαλίας νά κανονίσῃ καὶ τὸ συναισθητικὸν οὕτως, ὥστε ὁ παῖς νά χαίρῃ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς καὶ νά λυπῆται ἐπὶ τοῖς κακοῖς. Ἡ χαρά, ἡ λύπη, ἡ ἐλπίς, ὁ φόβος, ἡ ἀγανάκτησις, ἡ εὐφροσύνη, ἡ συμπάθεια, ἡ ἀποστροφή καὶ αἱ ἀπειροπληθεῖς τούτων συγκράσεις καὶ λεπτεπίλεπτοι τοῦ συναισθητικοῦ καταστάσεις νά συντελῶσιν εἰς καθοδήγησιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ἀντιστοίχων βουλήσεων.

δ') Ὡσαύτως δεόν νά ἐπιμεληθῆ, ὥστε νά ἐπεκταθῆ τὸ αἶσθημα τῆς οἰκειότητος τοῦ παιδὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ οἴκου, εἰς τὴν πόλιν, τὸ ἔθνος, τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ νά κινηθῆ ἡ ζωνηρὰ ἀγάπη καὶ ἡ συμπάθεια αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, πρὸς τὴν κοινωνίαν, τὸ ἔθνος, τὴν ἀνθρωπότητα· ἡ χαρὰ ἐπὶ τῇ πράξει τοῦ ἀγαθοῦ, δι' ἧς πεῖθεται νά ὑποβάλλῃ προθύμως ἑαυτὸν εἰς θυσίας ὑπὲρ τῶν ἄλλων, εἶνε τὸ μόνον φάρμακον, δι' οὗ ναρκοῦται ὁ ἐγωϊσμός, ἡ λανθάνουσα αὕτη ρίζα πάσης κακίας.

ε') Δεόν νά ἐπιμεληθῆ, ὅπως διεγερθῆ ἡ εὐσέβεια πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐκκαυθῆ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη τοῦ παιδὸς καὶ ἡ εἰς τὰς ἐντολάς του ἀφοσίωσις.

ς') Ὡσαύτως ἐπιμελητέον, ὅπως διεγερθῆ ἡ ἀγάπη τοῦ παιδὸς πρὸς τὸ ἀληθές, τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὰ δι' ὧν ἐκδηλοῦνται καὶ παρίστανται αἱ τρεῖς αὗται ὑψισταὶ ἰδέαι ἐν τῇ φύσει, ἐν τῇ οἰκογενεῖα τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ, ὡς καὶ πρὸς τὰς μερικωτέρας τούτων ἐκδηλώσεις, ἢτοι δεόν νά διεγερθῆ κατὰ μικρὸν ἡ ἀγάπη τοῦ παιδὸς πρὸς τὸ ἐν παντὶ ἀκριβές καὶ σκόπιμον, πρὸς τὸ σύμμετρον, τὸ κομψὸν καὶ τὸ χάρμιον καὶ ἡ ἀποστροφή του πρὸς τὰ ἐναντία τούτων.

ζ') Νά ἐνισχυθῆ ἡ βούλησις τοῦ παιδὸς, ὥστε αἱ ταλαντευόμεναι κλί-

σεις αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀγαθὸν νά κατασταθῶσιν ὠρισμέναι θελήσεις.

η') Νά ἀσκηθῆ ὁ παῖς νά ὑπαγάγῃ τὰς θελήσεις του εἰς τὸ σκόπιμον, τὸ καλὸν καὶ τὸ ἠθικόν, ὀδηγούμενος εἰς ταῦτα ὑπὸ τοῦ συναισθητικοῦ.

θ') Πλὴν ταύτης τῆς ἐμμέσου διὰ τῆς διδασκαλίας ἀγωγῆς χρήζει ἡ βούλησις τοῦ παιδὸς καὶ ἀσκήσεώς τινος ἀμέσου, διὰ καταναγκασμοῦ καὶ τῆς ἕξωσις ἐνεργουμένης, ἐν αἷς τὴν μήπω ἀνεπτυγμένην γνωστικὴν δυνάμιν τοῦ παιδὸς ἀναπληροῖ ἡ τοῦ διδασκάλου, ὅστις διὰ τῶν σχολικῶν κανόνων καὶ τῶν παραγγελημάτων, τοῦ παραδείγματός του καὶ τῶν τοιούτων, καθοδηγεῖ τὴν τοῦ παιδὸς βούλησιν μετὰ ἢ καὶ ἄνευ πολλάκις λόγου καὶ ἐξαναγκάζει εἰς τὴν πρᾶξιν τῶν δεόντων. Περὶ ταύτην στρέφεται ἡ ἀμέσος παιδαγωγία τοῦ σχολείου, ἣτις εἶνε τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τῆς μορφώσεως τοῦ παιδὸς προσηκόντως ἐνεργουμένη.

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν γενικωτάτων τούτων ἀρχῶν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν μαθημάτων ἀποδεικνύεται πρακτικώτερον ἐν τοῖς ἐφεξῆς κεφαλαίοις καὶ ἀρθροῖς.

ΚΕΦ. Β΄.

Ἀναγωγή τῶν διδακτέων γνώσεων.

Τρεῖς εἰσιν αἱ μεγάλαι πηγαὶ τῶν γνώσεων, ἀφ' ὧν ἀρρόμεθα τὴν μορφωτικὴν ὕλην, ἣν διὰ τῆς τῶν καθ' ἕκαστον μαθημάτων εὐμεθόδου διδασκαλίας, τῆς ἀδιαλείπτως στοχαζομένης τῆς μορφώσεως τοῦ παιδὸς, μεταδίδομεν αὐτῷ· ἡ θρησκεία, ἡ ἱστορία καὶ ἡ φύσις. Μεταξὺ δὲ τούτων τὴν μεγίστην, ὡς εἰκόσ, ἀξίαν ὡς πρὸς τὴν μόρφωσιν ἔχει ἡ θρησκεία, ἣτις καὶ μόνη διὰ τῶν ἱερῶν ἀληθειῶν δύναται νά καθοδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸ ἀγαθόν. Διὰ τὴν ἱερότητα δὲ ἀποχωρίζοντες ταύτην, ἵνα ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει ἰδιαιτέρως περὶ αὐτῆς διαλάβωμεν, περιοριζόμεθα ἤδη εἰς τὰς ἑτέρας δύο, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν φύσιν. Καὶ πᾶσα μὲν γνώσις στρεφόμενη περὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν· ὁ οἶκος, ἡ κοινωνία, ἡ πολιτεία, ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη, τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία καὶ ἡ πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ παραγωγὴν τούτων ἀγῶνες τῆς ἀνθρωπότητος περιέχονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ· τὰ φυσικὰ δὲ ὄντα καὶ οἱ χαρακτῆρες καὶ αἱ ἐνέργειαι καὶ τὰ ἐκ τούτων φυσικὰ φαινόμενα καὶ προϊόντα περιλαμβάνονται ἐν τῇ ἑτέρᾳ πηγῇ, τῇ φύσει. Πάντα τὰ μαθήματα εἰσὶ μικρὰ ρυθμικὰ ἀπὸ τῶν πηγῶν τούτων πηγάζοντα καὶ διὰ τῶν ναμάτων τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν ψυχὴν τῶν παιδῶν πρὸς καρποφορίαν τοῦ ἀγαθοῦ ἀρδεύοντα. Ὁ διδάσκαλος ἐφείλει νά διδάσκῃ διηγούμενος ἐν γλώσσῃ ὀρθῇ, σαφεῖ, ἀφελεῖ καὶ τῇ παιδικῇ ἀντιλήψει ἠρμοσμέ-

νη, καὶ αἰετοτε τῆς μορφώσεως τοῦ παιδὸς στοχαζόμενος, τὰ κυριώτερα τῶν κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους συμβάντων, καὶ μάλιστα τοῦ ἔθνικου ἡμῶν βίου. Ὁ παῖς δέον νὰ διδασθῆ κατὰ μικρὸν ὅτι ὁ σημερινὸς βίος εἰς ὃν εἰσέρχεται, δὲν ἦτο τοιοῦτος ἐξ ἀρχῆς τῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρξεως, οὐδὲ μένει ἀμετάβλητος, ἀλλ' ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ἀδιαλείπτως πονοῦντες καὶ ἀγωνιζόμενοι, προήγαγον καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτόν, κινούμενοι ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς εὐχερστεράς πληρώσεως τῶν χρειῶν τῶν καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ νοῦ εἰς καθυπόταξιν τῆς φύσεως πρὸς θεραπείαν αὐτῶν. Ὅτι τοῦτο εἶνε τὸ στάδιον τοῦ πολιτισμοῦ, ἐν ᾧ ἡ ἀνθρωπότης ἀγωνιζομένη κινεῖται, καὶ ἐν ᾧ ἄλλα μὲν ἔθνη διέπρεψαν, ἄλλα δὲ ἔμειναν στάσιμα. Δέον ὁ παῖς νὰ μάθῃ ὅτι αἱ τέχναι καὶ ἐπιστήμαι, ἀτελέσταται οὔσαι τὸ κατ' ἀρχάς, προήχθησαν κατὰ μικρὸν εἰς τὴν σημερινὴν σχετικὴν αὐτῶν τελειότητα. Ὅτι κατεβλήθησαν ἀγῶνες καὶ θυσίαι, μέχρις οὗ ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ ἐξασφαλισθῆ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου καὶ τὰ κοινωνικὰ ἀγαθὰ. Ἡ δὲ ἐφαρμογὴ τῶν γενικῶν τούτων κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν καθ' ἕκαστα γνώσεων ἰσχυρὰν ἀσκαεῖ ἐπὶ τῆς μορφώσεως τοῦ παιδὸς ἐπιδρασιν. Δέον δὲ νὰ ἀρχηται ἡ διδασκαλία τῶν ἱστορικῶν γνώσεων ἀπὸ τῆς ἀπλουστεράς κοινωνικῆς καταστάσεως, ἧς ἡ ἀφέλεια τοσοῦτω εἶνε ἀγαπητὴ τοῖς παισὶ, καὶ νὰ χωρῆ κατὰ μικρὸν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν πρώτων χρόνων, καθ' οὓς ὁ τεῖδιωτικὸς καὶ ὁ δημόσιος βίος παρίσταται ἐν ἀπλοικωτάτῃ ἀφελείᾳ, καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐν τῇ πρώτῃ ἀφελείᾳ ἐμφανίσει τοῦ καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Νὰ ἐπιζητητῆται δὲ ἡ διὰ τῶν ἠθικῶν ἰδίων σχέσεων μὀρφωσις τοῦ παιδός. Ἀπὸ πάσης δὲ ἱστορικῆς γνώσεως δέον νὰ συναγῆται ἠθικὸν πόρισμα, ἐξαγόμενον ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἐπιτηδεύως πρὸς τοῦτο καθοδηγουμένων, κυρωτικὸν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τῆς καθολικῆς ἀληθείας, ὅτι ἡ εὐδαιμονία ἢ κακοδαιμονία τῶν ἀτόμων, τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἐθνῶν δὲν εἶνε τυχαῖόν τι, ἀλλὰ προέρχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς τηρήσεως ἢ ἀθετήσεως τῶν ἠθικῶν νόμων, οἵτινες διέπουν τὸν ἠθικὸν κόσμον, ὡς οἱ φυσικοὶ τὸν φυσικόν, καὶ ὅτι πανταχοῦ δι' αὐτῶν ὑπεμφαίνεται ὁ δάκτυλος τῆς θείας Προνοίας διευθύνων τὰ ἀνθρώπινα, τιμωρῶν τοὺς κακοὺς καὶ βραβεύων τοὺς ἀγαθοὺς. Ταῦτα δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ καταστήσῃ κατάδηλα καὶ διὰ ζώντων παραδειγμάτων, ἐκ τῆς κοινωνίας λαμβανομένων, ἐξηγῶν πῶς ὁ φιλόπρονος, ὁ δραστήριος καὶ οἰκονόμος, τηρῶν τὸν ἠθικὸν νόμον, πάντοτε εὐτυχεῖ καὶ οὐδενὸς στερεῖται, ἐνῶ ὁ ὀκνηρὸς καὶ ὁ πονηρὸς, ἀθετῶν αὐτόν, κακοδαιμονεῖ. Οὐδὲν δὲ ἱστορικὸν ἢ καὶ ἀπλῶς βιωτικὸν συμβάν καὶ τῶν καθημερινῶν ἔτι ἀμοιρεῖ τοιαύτης ἠθικῆς διδασκαλίας προσηκόντως διδασκόμενον ὑπὸ ἐμπείρου διδασκάλου.

Διὰ δὲ τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων δέον νὰ διδάσκηται ὁ παῖς κατὰ μικρὸν περὶ φυσικῶν ὄντων, μανθάνων τὰς τούτων ἐνεργείας καὶ τὰ ἐκ τούτων φαινόμενα, ἀπὸ τῶν ἀπλουστερῶν χωρῶν πρὸς τὰ συνθετώτερα. Ὁ διδάσκαλος δέον νὰ μεταδίδῃ αὐτοῖς τὰς ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ χρησιμωτάτας στοιχειώδεις γνώσεις περὶ τῶν ζώων, τῶν φυτῶν καὶ τῶν ὀρυμμάτων, καὶ μάλιστα τῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ, καὶ νὰ διδάσκη τὰς χρησιμότητας αὐτῶν πρὸς πλήρωσιν τῶν χρειῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως, καλλιέργειας καὶ πολλαπλασιασεως αὐτῶν. Ἡ δὲ διδασκαλία τῶν φυσικῶν γνώσεων ὁμολογεῖται οὐχ ἥττον μορφωτικὴ τῆς τῶν ἱστορικῶν. Διότι ἀπὸ τοῦ ἀποκαλυπτομένου ὑπὸ τοῦ διδασκάλου πρὸς ὀφθαλμῶν τῶν παιδῶν κάλλους τῶν φυσικῶν ὄντων καὶ τῆς συμμετρίας καὶ τῆς σκοπιμότητος τῶν μελῶν αὐτῶν καὶ τοῦ ὄλου, καὶ τῆς θαυμαστάτης ἀρμονίας, καθ' ἣν συνυπάρχουσιν σιωζόμενα διὰ τῆς ἐν ὀργανικῇ ἐνόστα ἁλληλουχίας εἰσδύει ἀκτινοβολοῦσα εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν ἡ χάρις τοῦ οὐρανίου Πατρὸς, ἐξ ἧς ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη καὶ πίστις. Καὶ τί τῶν φυσικῶν ὄντων στερεῖται τοιαύτης ζώσης ἠθικῆς διδασκαλίας ἀπὸ τοῦ κοιλίου μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τοῦ μύκητος μέχρι τῆς ὑψηλόμου δρυός; Παντοῦ τῆς φύσεως ἐπικρατοῦσιν οἱ αἰώνιοι νόμοι τῆς συμμετρίας καὶ τοῦ ρυθμοῦ καὶ ἐν τῇ διαπλάσει, τῇ ζωῇ καὶ ἐνεργείᾳ παντὸς ὄντος ἐκδηλοῦται ζῶσα ἡ τοῦ οὐρανίου Πατρὸς ἀπειρος σοφία καὶ ἀγαθότης. Θαυμασίως δ' ἐπιδρῶσιν αἱ τοιαῦται τῶν φυσικῶν ὄντων ἀντιλήψεις εἰς μὀρφωσιν τῆς ἀπαλῆς τοῦ παιδὸς ψυχῆς. Διότι ἡ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ ἀρμονία γεννημένη κατὰ μικρὸν ἀντιληπτὴ καθίσταται ἀρμονία τοῦ ἰδίου του πνεύματος καὶ ἡ σκοπιμότης, κανονικότης καὶ σοβαρότης τῶν ἐνεργειῶν τῶν φυσικῶν ὄντων ὀδηγεῖ λεληθότως τὸν παῖδα εἰς τὴν κανονικότητα καὶ σκοπιμότητα τῶν ἰδίων του ἐνεργειῶν καὶ πράξεων, καὶ ἐμπνέει αὐτῷ τὴν ἐμβρίθειαν κατὰ τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις του. Πρὸ πάντων δὲ δέον νὰ καθοδηγῶνται οἱ παῖδες εἰς κατάληψιν τῶν φυσικῶν νόμων ἥτοι νὰ ἀνεπτύσσονται ἐν αὐτοῖς τὸ θεωρητικὸν ἐνδιαφέρον.

Διὰ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας ἀνεπτύσσονται μὲν καὶ ἀσκούμεναι κρᾶτύνογται, ὥστε νὰ ἀυτενεργῶσιν αἱ πνευματικαὶ τοῦ παιδὸς δυνάμεις, ἐνισχύεται δὲ ἡ πρὸς τὸ ἀγαθὸν βούλησις, καὶ πληροῦται ὁ παῖς ἐνθουσιασμοῦ, καταυγαζομένης τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπιτηδεύως καὶ κατὰ μικρὸν ἀποκαλυπτομένου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ οὐρανίου κάλλους τῶν παντοίων ἐκδηλώσεων τοῦ ἀγαθοῦ ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ ἱστορίᾳ καὶ πληροῦται τελῶς ὁ τοῦ σχολείου σκοπός. Πᾶσα δὲ γνώσις μεταδιδόμενη τοῖς παισὶν ἄνευ τοιαύτης ἀντιλήψεως καὶ ἄνευ κέντρου ἐπὶ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, εἶνε

νεκρά, ὡς ἐρρέθη, ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, κεφάλαιον μάτην βαρῦνον αὐτὴν ἐπί
 τενα χρόνον, μεθ' ἧν ἀπόλλυται.

ΚΕΦ. Γ'.

Ἠθικός χαρακτήρ τοῦ διδασκάλου.

Ἄλλ' ὁ τοιαύτην ἀναλαρβάνων διδασκαλίαν παρ' ἡμῖν, ἔχων νὰ πα-
 λαίση κατὰ πολλῶν κωλυμάτων, ὅσα παρεμβάλλει ἡ ἀνωμαλία τοῦ κοι-
 νωνικοῦ βίου καὶ ἡ ἔλλειψις πάσης παιδαγωγικῆς ἐπικουρίας ἀπὸ τοῦ οἴ-
 κου, δέον ν' ἀντλήσῃ ἀπὸ τοῦ ἰδίου του ἐνθουσιασμοῦ δύναμιν ἐν τῷ δυ-
 σχερεῖ αὐτοῦ ἔργῳ. Δέον οὐ μόνον νὰ παρασκευάζῃ ἑαυτὸν ἐνδελεχῶς, ἀ-
 ποθησαυρίζων γνώσεις καὶ ἐπιμελούμενος τῆς βελτιώσεως τῆς διδακτικῆς
 του ἱκανότητος, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς ὁσημέραι νὰ γίγνηται τελειότερος. Με-
 γίστη δὲ παιδαγωγικὴ ἰσχὺς τοῦ διδασκάλου ὁμολογεῖται τὸ μὲν, ἡ φιλαν-
 θρωπία καὶ ἡ πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀγάπη, ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἀκτι-
 νοβολομένη καὶ μυστηριωδῶς ἐπὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν εἰσδύουσα καὶ ἀρρή-
 κτοις δεσμοῖς πρὸς ἑαυτὸν συνδέουσα· τὸ δὲ, τὸ ἑαυτοῦ ἠθικὸν παράδει-
 γμα· εἰς οὐδὲν αἱ γνώσεις καὶ τὰ μαθήματα, εἰς οὐδὲν ἡ εὐμέθοδος διδα-
 σκαλία καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ἐμπειρία συμβάλλεται ἐν τῇ ἀγωγῇ, ἂν μὴ
 ἐπέλθῃ εἰς ἐπικουρίαν τὸ τοῦ διδασκάλου παράδειγμα, ὅπερ πείθει ὅσον
 οὐδεμίαν ἄλλην διδασκαλία. Ἡ εὐσέβεια, ἡ πραότης, ἡ φιλοπονία, ἡ οἰκο-
 νομία, τὸ φιλοδίκαιον, ἡ κοσμιότης, ἡ καθαριότης καὶ πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ
 διὰ τοῦ ζῶντος παραδείγματος ἐγκεντρίζονται ταῖς ψυχαῖς τῶν παιδῶν
 τελεσφορώτατα. Πλὴν τούτου ὁ διδάσκαλος ἐκ τῆς συμφωνίας τῶν ἔργων
 πρὸς τοὺς λόγους ἐν τε τῇ ἐνασκήσει τῶν καθηκόντων του καὶ ἐν τῷ
 ἰδιωτικῷ βίῳ ἀρύεται μεγίστην δύναμιν παρά τε τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πο-
 λιτείᾳ. Οὐδεὶς ὑμῶν ἀγνοεῖ ὅτι τὸν διδασκάλον, καὶ ἐν τῷ σχολείῳ, καὶ
 ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐν τοῖς περιπάτοις, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ
 αὐτῷ, παρακολουθεῖ τὸ βλέμμα καὶ τῶν γονέων καὶ τῶν παιδῶν, ἀτε-
 νιζόντων πρὸς αὐτὸν μετ' εὐλαθείας καὶ θαυμασμοῦ. Ἄν δὲ ἡ διδασκαλία
 καὶ οἱ λόγοι του ἐξελέγχωνται ἀντιφάσκοντες πρὸς τὰ ἔργα; Ἄν συμβου-
 λεύων τὴν φιλοπονίαν εἶνε ὀκνηρός; Ἄν ἐπαινῶν τὴν κοσμιότητα τῶν
 τρόπων εἶνε ἐν τοῖς ἔργοις ἄσεμνος; Ἄν συνιστῶν τὴν φιλαλήθειαν ἐξελέγ-
 χεται ψευδόμενος; Ἄν ὁμιλῇ περὶ καθαριότητος, ἐν ᾗ φαίνεται ρυπαρός;
 Εὐθὺς ὡς οἱ παῖδες καὶ οἱ γονεῖς ἀνακαλύψωσι τὴν ἀντίφασιν ταύτην, ὁ
 σεβασμὸς αὐτῶν ἐξέλιπε· τὸ ἠθικὸν κῦρος τῶν λόγων του ἀπώλετο· οἱ δὲ
 ἄρρηκται δεσμοί, οἱ συνδέοντες αὐτὸν πρὸς τὸν διδασκάλον ἐθραύσθησαν·

ὁ διδάσκαλος ἐστερήθη τῶν βοστρύχων τοῦ Σαρψῶν καὶ ἡ δύναμις του ἤ-
 ρανίσθη· ὁ τὸν ἠθικὸν νόμον ἀθετῶν, ἢ τῶν θετικῶν παραβαίνων, πῶς δύ-
 νηται ἐφεξῆς νὰ ἐπικαλεσθῇ τούτους ὑπὲρ ἑαυτοῦ; Ἄποβελών ὁ διδά-
 σκαλος διὰ τῆς ἀπρεποῦς συμπεριφορᾶς του ἢ τῆς ἀμελείας του τὴν ὑπό-
 ληψιν τῶν μαθητῶν καὶ τῆς κοινότητος, καὶ ἐξελεγχθεὶς ἀπατεῶν, διότι
 ἐπαγγέλλεται νὰ διδάξῃ καὶ μεταδώσῃ, οὐ αὐτὸς μάλιστα στερεῖται, οὐδὲν
 ἔχει νὰ προσδοκᾷ ἐφεξῆς ἀγαθὸν οὔτε πρὸς τὴν καρποφορίαν τῆς διδασκα-
 λίας του, οὔτε καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν του εὐτυχίαν. Οὐδαμοῦ δύναται νὰ ἔχη
 ἡσυχίαν καὶ εἰρήνην, οὔτε ἐν τῷ σχολείῳ, οὔτε ἐκτὸς αὐτοῦ. Θάσσον ἢ
 βράδιον ἐπέρχεται ἀνιλεῆς ἢ νέμεσις κατ' αὐτοῦ, μάτην ἰκετεύοντας καὶ
 ἀλλαχοῦ ἀναζητοῦντος τὴν τῶν δεινῶν του πηγὴν καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ
 ἀσυνεσίᾳ· οἱ μαθηταὶ του γίνονται ἀπειθεῖς, αὐθάδεις καὶ ἀμελέστατοι. Ἡ
 δημοτικὴ ἀρχὴ καθίσταται τραχυτέρα, ἀρνούμενη αὐτῷ πᾶσαν φιλοφρο-
 σύνην. Δυσκόλως πείθεται νὰ παράσχῃ αὐτῷ τὰ πρὸς διδασκαλίαν χρειώ-
 δη, καὶ αὐτὸν τὸν μισθὸν του μετ' ἀγανακτήσεως χορηγεῖ. Οἱ γονεῖς ἀρ-
 νοῦνται τὰ διδάκτρα καὶ ὁ λαὸς τὴν ὑπόληψιν, χλευάζων αὐτὸν διὰ τοῦ
 προσιμῶδους « Δάσκαλος ποῦ δίδασκε καὶ νόμον δὲν ἐκράτει » καὶ μά-
 λιστα ὁ τόσῳ φιλοσοκώμων Ἑλληνικός. Ὅθεν παρίσταται εἶπερ που καὶ
 ἀλλαχοῦ παρ' ἡμῖν ἀναγκαιότατον νὰ καλλιεργῇ ὁ διδάσκαλος ἐνδελεχῶς
 διὰ τῆς κοσμιότητος τῶν τρόπων, τῆς εἰς τὸ ἔργον ἀφοσιώσεως καὶ
 τῆς καρποφόρου διδασκαλίας τὸ σχολικὸν ἐνδιαφέρον τῆς κοινότητος,
 ἥτοι τὴν πρὸς αὐτὸ προσοχήν, ἀγάπην καὶ ὑπόληψιν τῶν πολιτῶν,
 ἀφ' ὧν πᾶσα δύναμις· διότι τοῦτο συντελεῖ καὶ πρὸς τὴν τοῦ διδα-
 σκάλου ἐνίσχυσιν καὶ τὴν τοῦ σχολείου προκοπὴν καὶ εὐκαρπίαν. Εὐθὺς
 ὡς κατωρθώσαμεν νὰ ἐξεγερθῇ ζωνρὸν τὸ ὑπὲρ τοῦ σχολείου ἐνδιαφέρον
 τῶν κοινοτήτων, ἢ τοῦ σχολείου ἀνόρθωσις κατέστη εὐκολωτάτη ἐν βρα-
 χυτάτῳ χρόνῳ. Τίς δὲ δύναται νὰ ἐργασθῇ πρὸς τοῦτο τελεσφορώτερον
 τοῦ διδασκάλου; Ἡ ἐν τῷ σχολείῳ ὄψις τοῦ διδασκάλου δέον νὰ ἦνε
 μᾶλλον φαιδρὰ ἢ σκυθρωπὴ· ἡ φωνὴ μειλίχια καὶ στοργῆς ἐκφραστικὴ·
 οἱ δὲ καθόλου τρόποι αὐτοῦ σοβαροί, ἀλλ' οὐχὶ χαλεποί. Μέγα παιδαγω-
 γικὸν κεφάλαιον εἶνε ἡ ψυχικὴ τοῦ παιδὸς γαλήνη καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς χαρὰ.
 Τὴν χαρὰν ἐδωρήσατο ὁ πάνσοφος Δημιουργὸς ὡσεὶ οὐράνιον θάλασπος τῆς
 παιδικῆς ἡλικίας, ὅπως ὑπὸ τὴν ζεῖδωρον αὐτῆς ἐπίδρασιν καὶ τὸ σῶμα
 καὶ ἡ ψυχὴ ἀναπτύσσεται, ὡς ὑπὸ θερμαντικὴν ἀκτῖνα τὸ βλάστημα.
 Ἐν τῇ χαρᾷ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις ἐξεγείρονται καὶ λειτουργοῦσι ζωνρότε-
 ρον, καὶ ὁ σπέρμας τῆς διδασκαλίας ρίπτεται μετ' ἐλπίδων ἀφθόρου βλα-
 στήσεως. Οὐδὲν δ' ἐμποεῖ τοιαύτην χαρὰν εἰς τὴν ἀπαλήν αὐτοῦ ψυχὴν

ἔσον· ἢ πρόσκτησις γνώσεως καὶ ἢ ἐν αὐτῇ ἀποκάλυψις καὶ ἢ κατανόησις νόμου τινός ἢ καὶ ἀληθείας.

Ἐκ παντός τρόπου ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ σώζῃ ἀφ' ἐνός τὴν γαλήνην τὴν ψυχικὴν καὶ τὴν χαρὰν τῶν παιδῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπιζητῇ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτῶν πρὸς τὰς διδασκόμενας ἐννοίας. Τὸ ἐνδιαφέρον εἶνε ἡ μυστηριώδης κλεῖς, δι' ἧς διανοίγει ὁ διδάσκαλος τὴν ψυχὴν τοῦ μαθητοῦ καὶ κρατεῖ αὐτὴν ἀνοικτὴν πρὸς τὴν διδασκαλίαν καὶ συνάμα τὸ κύριον ἐλατήριον πρὸς τὸν θεωρητικὸν καὶ τὸν πρακτικὸν βίον.

ΚΕΦ. Δ'.

Στοιχειώδεις διδακτικοὶ κανόνες

Ἀρχόμενος τῆς διδασκαλίας δεόν νὰ ὀρίζῃ ἀκριβῶς καὶ συντόμως πρῶτον περὶ τίνος ἔσται τὸ μάθημα· ἔπειτα νὰ ἐξηγῇ ἐν ὀλίγαις λέξεσι τὴν σπουδαιότητα τοῦ διδασκτέου ἐπιμελούμενος νὰ ἄρῃ πᾶσαν ἐξ ἰσχυρῶν ἐντυπώσεων πρὸ τοῦ μαθήματος ταραχὴν τοῦ πνεύματος τῶν μαθητῶν καὶ πρὸς ἐκείνας προσηλοῦσεν αὐτούς. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ συνδέῃ δι' ἀναλύσεως καὶ συνθέσεως τὰς διδασκτέας ἀγνώστους πρὸς τὰς γνωστὰς ἤδη συγγενεῖς αὐτῶν ἐννοίας, τὰς ἐν τῇ συνειδήσει τῶν παιδῶν ὅπως δὴ ποτε κατατεθειμένους ἐκ τῆς μικρᾶς αὐτῶν πείρας. Ὁ παῖς εἰσερχόμενος εἰς τὸ σχολεῖον ἀποκομίζει οἷκροθεν ἤδη πληθύν τινα γνώσεων ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐν τῷ οἴκῳ ἀνάπτυξιν τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τὴν πειρὰν του, ἀλλ' ἀτάκτως καὶ τυχαίως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σχηματισθεισῶν. Γινώσκει καὶ φυσικὰ ὄντα πολλὰ, καὶ τεχνητὰ, καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὴν χρησιμότητα αὐτῶν, τὰ σχήματα, τὰ χρώματα καὶ τινὰς ιδιότητας αὐτῶν κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον ἀκριβῶς. Αὗται αἱ ἀτελεῖς γνώσεις εἶνε πολύτιμον κεφάλαιον διδακτικόν· διότι πρὸς αὐτὰς δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ συνδέῃ ὡς διὰ μίτου τὰς διδασκτέας συγγενεῖς αὐτῶν γνώσεις, αἵτινες εὐκόλως πρὸς ἐκείνας ἀφομοιούμεναι ἰδιοποιουνται ὑπὸ τοῦ παιδός. Ἀνάγκη, πρὶν ἢ διδάξῃ νέας, νὰ κινήσῃ τὸν νοῦν τοῦ παιδός, ὅπως δι' ἐπεξεργασίας σχηματίσῃ ἀκριβῆ αὐτῶν ἐνοίαν. Π. χ. πρὸ τῆς διδασκαλίας ἀγνώστου τινός φυτοῦ ἢ ζώου, ἀνάγκη νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν συνείδησιν αὐτοῦ γνωστόν τι φυτὸν ἢ ζῶον, καὶ ἐφελέκυσῃ τὴν προσοχὴν του δι' ἀναλύσεως τῆς ἐννοίας αὐτοῦ εἰς τὰ μέρη του, προβάλλων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἢ τὸ ζῶον ἢ τὴν εἰκόνα του.—Εἶδές ποτε ἵππον;—Πῶς εἶνε;—ἔχει κεφαλὴν, κορμὸν, πόδας· ἔχει χεῖρα, οὐρὰν κτλ. Ἡ χεῖρ καὶ ἡ οὐρὰ σύγκεινται ἐκ τριχῶν πυκνοτέρων, ἄδροτέρων καὶ μακροτέρων τῶν τοῦ λοιποῦ σώμα-

τος· οἱ πόδες εἶνε οὕτω κατεσκευασμένοι κτλ. Μετὰ ταῦτα διδάσκων περὶ τοῦ ἀγνώστου λέοντος εἶνε λίαν εὐκατάληπτος.—Καὶ ὁ λέων ἔχει κεφαλὴν, ἀλλὰ διαφέρει τῆς τοῦ ἵππου κατὰ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο· καὶ ὁ λέων ἔχει χεῖρα, ἔχει πόδας, ἔχει οὐρὰν κτλ. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν. Ὁ παῖς εὐρίσκων ὁμοιότητας τῶν διδασκτέων ἐννοιῶν πρὸς τὰς γνωστὰς αὐτῷ ἤδη, αἰσθάνεται χαρὰν ἐγείρουσεν καὶ προσηλοῦσεν τὴν προσοχὴν του εἰς αὐτά· Δὲν παρίστανται τὰ ἐν τῷ σχολεῖῳ διδασκόμενα ὡς ἀλλότρια πρὸς τὰ τοῦ βίου, ὡς δύσκολα, σκοτεινὰ καὶ μυστηριώδη.

Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀνάγκη νὰ εἶνε σύντομος καὶ σαφὴς ὁ διδάσκαλος.

Ἡ πολυλογία καὶ ἡ ἀσάφεια εἶνε ἡ χειρίστη τῆς διδασκαλίας λύπη. Κυριώτατον μέλημα ἔστω ἡ τοῦ πνεύματος τῶν παιδῶν ἐξέγερσις ἀπὸ τῆς νάρκης καὶ ἡ ἐπὶ τὰς διδασκτέας ἐννοίας προσήλωσις. Κατορθοῦται δὲ τοῦτο, ἂν αἱ διδασκτέαι ἐννοιαὶ προσφέρονται τῇ ψυχῇ τοῦ παιδός σαφῶς καὶ εὐκρινῶς διὰ γλώσσης ἡρμοσμένης τῇ ἡλικίᾳ αὐτοῦ καὶ κινήται ἐπιτηδεῖως τὸ ἐνδιαφέρον. Καὶ πᾶσα μὲν, ὡς ἐρρέθη, γνώσις καὶ ἀλήθεια ἀποκαλυπτομένη καὶ γινώσκομένη ἐνεργάζεται τῇ ψυχῇ τὴν χαρὰν, ἣτις ἐγείρει τὴν προσοχὴν, ἀλλ' ἂν γένηται κατάδηλος καὶ ἡ ἐν τῷ βίῳ ἐφαρμογὴ καὶ χρησιμότης, τότε τὸ ἐνδιαφέρον ἐξεγείρεται ζωηρότατον· ἡ χρησιμότης τοῦ διδασκόμενου πράγματος ἐν τῷ βίῳ πρὸς πλήρωσιν σωματικῶν χρειῶν, ἢ πρὸς ἀποφυγὴν κινδύνων, ἢ ἐξήγησις πολλῶν φαινομένων διὰ τῆς διδασκόμενης ἀληθείας, καὶ ἡ ἀποκάλυψις νόμων φυσικῶν φυσικῶν ἢ ἠθικῶν, καὶ ἡ καταδήλωσις ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ ὠφελείας, ἢ ἐξήγησις τῆς σκοπιμότητος ἐκάστου φυσικοῦ ὄντος καὶ τῶν μελῶν αὐτοῦ, ἐξ ἧς γίνεται κατάδηλος καὶ οἶονε ψηλαφητὴ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια καὶ ἀγαθότης, τὸ σωματικὸν αὐτοῦ κάλλος, ἢ συμμετρία, ὁ ρυθμὸς καὶ τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ κάλλος, ἢ τὸ τοῦ ἠθικοῦ νόμου πλήρωσις ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀγαθὰ, ἢ ἐξέγερσις τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας καὶ τὰ τοιαῦτα χρησιμεύουσιν ὡς τοῦ ἐνδιαφέροντος ζώπυρα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ.

Οὐδεὶς ὑμῶν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι τὸ σχολεῖον εἶνε, καθ' ἃ ἐρρέθη, συναναστροφὴ μικρῶν τὴν ἡλικίαν ἀνθρώπων συνεργουμένων, ἐν τάξει καὶ κατὰ κανόνας, ἵνα διδαχθῶσιν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου κατὰ μικρὸν ὅσα δεόν νὰ γινώσκῃ πᾶς ἄνθρωπος ὡς μέλος τῆς οἰκογενείας, τῆς ἐκκλησίας, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς Πολιτείας, μέλλων νὰ ἐνασκήσῃ βιώτικόν τι ἐπιτήδευμα, καὶ νὰ ἐθισθῇ δι' ἐπιμόνου ἐξεως, ἧς μεγίστη ὁμολογεῖται ἡ ἀξία, εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν στοιχειωδῶν ἀρετῶν καὶ μάλιστα τῆς ἐν παντὶ ἀκριβείας, τῆς φιλαληθείας, τῆς φιλεργίας, τῆς εὐπειθείας, τῆς τάξεως, τῆς κα-

Θαριότητα. Ἐν τῇ συναναστροφῇ ταύτῃ, καθ' ἣν ρυθμίζονται διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ παρδείγματος αἱ παραστάσεις καὶ αἱ ἕξεις τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὰς τοῦ διδασκάλου, δεόν νὰ τηρῆται ἡ κανονισμένη τάξις καὶ νὰ ἐφαρμόζονται ἀκριβῶς οἱ σχολικοὶ κανόνες περὶ εὐκοσμίας, εὐπειθείας καὶ ἐπιμελείας, ἀλλὰ νὰ μὴ γίνηται ἐκδηλὸς διὰ τρόπων χαλεπῶν ὁ καταναγκασμός, ὅστις ἐνεργάζεται εἰς τὰς ψυχὰς τῶν παιδῶν τὴν ἀποστροφήν πρὸς τὸ σχολεῖον καὶ τὸν διδάσκοντα. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ εἶνε μιλίχιος, γλυκὺς, εὐπροσῆγορος καὶ συζητητικὸς πρὸ πάντων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ πείθῃ τοὺς παῖδας, καὶ διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἀξιώματος νὰ κινή τοὺς δυστροποῦντας· αἱ δὲ πρὸς ἐξαναγκασμὸν τῶν ἀπειθεστέρων ποινὰὶ ἔστωσαν δίκαιαι καὶ τῇ λογικῇ τοῦ ἀνθρώπου φέσει ἀρμόζουσαι, ἐν ἐπειθείᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ ἐπιβαλλόμεναι, καὶ οὐχὶ ἐν χαλεπότητι ἤθους καὶ ἀγριότητι φωνῆς καὶ σχημάτων.

Ἡ τοῦ διδασκάλου κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς τιμωρίας ἠπιότης καὶ ἡ μετ' αὐτὴν ἀμνηστία συντρίβει τὴν ψυχὴν τοῦ παικτικῆτος καὶ ἐνισχύει τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην καὶ πεποίθησιν. Δεόν νὰ πεισθῇ ἐνδομύχως μάλιστα ὁ παῖς ὅτι ἔπταισε, καὶ νὰ ἐμποιῆθῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ τιμωρουμένου ἡ ἐννοια ὅτι ἡ ποινὴ εἶνε ἀναγκαῖα καὶ ἀφευκτος συνέπεια τῆς παραβάσεως τοῦ σχολικοῦ νόμου καὶ ὅτι δὲν ἐπιβάλλεται ἐκ τῆς ὀργῆς τοῦ διδασκάλου, ὅστις καὶ ἄκων ὀφείλει νὰ ἐπιβάλῃ αὐτὴν χάριν τῆς ἀνορθώσεως τοῦ ἀθετηθέντος νόμου τοῦ ὄντος ἀνωτέρου καὶ τοῦ τιμωροῦντος καὶ τοῦ τιμωρουμένου. Πᾶσαι δὲ αἱ ποινὰὶ δεόν νὰ ἔχωσι χαρακτῆρα καὶ σκοπὸν παιδαγωγικὸν καὶ νὰ ἐπιβάλλωνται ἐφ' ὅσον εἶνε στοχαστικαὶ τούτων. Μόνον ὑπὸ τοιαύτην ἀντίληψιν ἡ ποινὴ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ψυχικὸν φάρμακον θεραπευτικόν· εἰ δὲ μὴ, τραχύνει ἢ καταπτοεῖ, ἀλλὰ δὲν θεραπεύει. Ἐν τῇ συναναστροφῇ ταύτῃ γενέσθω διαλογικῶς ἡ διδασκαλία καὶ ὅταν παραστῇ ἀνάγκη νὰ διδάσκῃ ὁ διδάσκαλος διηγηματικῶς, δεόν νὰ ὑποβάλλῃ εὐθὺς ἔπειτα δι' ἐπιτηδείων ἐρωτήσεων τὰ διδαχθέντα εἰς τὴν κρίσιν τοῦ μαθητοῦ καὶ προκαλῇ μάλιστα ταύτην ἐντέχνως εἰς αὐτενέργειαν. Ἡ γεννητικὴ αὕτη μέθοδος τῆς διδασκαλίας, ἡ Σωκρατικὴ ἄλλως λεγομένη, ὁμολογεῖται ἀρίστη πρὸς τὴν ἀσκήσιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων καὶ τὴν διέγερσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ παιδὸς καὶ τὴν προσήλωσιν τῆς προσοχῆς πάντων ἐπὶ τοῦ διδασκομένου μαθήματος. Οἱ παῖδες δυσκόλως δύναται νὰ ἐπιστήσωσι διαρκῶς καὶ μονίμως ἐπὶ τι τὴν προσοχὴν, περισπωμένην συνήθως ἐκ τῶν προσπιπτουσῶν ἐκάστοτε μικρῶν ὄλων ἐντυπώσεων ἢ καὶ ἀναπαραστάσεων ἐγειρομένων ἐν τῇ συνειδήσει των, ἂν μάλιστα ὁ διδάσκαλος διηγῆται ἐν μονοτονίᾳ. Διὰ τοῦτο ὀφεί-

λει νὰ διηγῆται συντόμως καὶ ἐν γλώσση ἐντόνω καὶ διηγούμενος νὰ ἔχῃ διηλεκτῶς ἄγρυπνον τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀκροαμένων μαθητῶν, ἐξ ἧν δύναται νὰ πληροφορηται, ἂν ὡς οἱ ὀφθαλμοί, οὕτω καὶ ὁ νοῦς αὐτῶν ἀκροαμένων μένη προσηλωμένος ἐπὶ τὸ μάθημα, παρακολουθῶν τὴν διδασκαλίαν, ἢ πλανᾶται ἐπὶ ἄλλας ἐννοίας. Ὁ ἔμπειρος διδάσκαλος ἐκ τῆς ἐκφράσεως τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ παιδὸς δύναται νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ περὶ τούτου πληροφορίαν. Ἄλλ' ὅπως δῆποτε εἶνε ἀνάγκη νὰ διακόπῃ ἐκάστοτε καὶ ἐν καιρῷ τὴν διήγησιν καὶ δι' ἐρωτήσεων τινῶν ἐπὶ τοῦ διδαχθέντος νὰ προκαλῇ τὴν προσοχὴν καὶ συγκέντρωσιν τοῦ πνεύματος αὐτῶν. Ὡς δὲ, διδάσκων ἐν ἀνάγκῃ διηγηματικῶς, ὀφείλει νὰ ἐκφέρῃ τὰς λέξεις ἡρέμα καὶ καθαρῶς καὶ νὰ εἶνε ἀκριβῆς καὶ σαφής· οὕτω καὶ ἐν τῇ διαλογικῇ διδασκαλίᾳ δεόν νὰ ἀπευθύνῃ τὰς ἐρωτήσεις του σαφῆς καὶ περὶ οὐσιωδῶν καὶ κυρίων, ὑπογράφων τὸν τρόπον τινὰ τὰς γραμμάς ἐφ' ὧν κινούμενον τὸ πνεῦμα τοῦ παιδὸς δύναται νὰ ἀνιχνεύσῃ καὶ ἀνεύρη τὸ ζητούμενον. Διότι ἡ ἀποτυχία περὶ τὴν εὔρεσιν τοῦ ζητουμένου ἐγγενῶς λύπην ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἀντὶ τῆς χαρᾶς.

Κατεδηλώθη ἐν τοῖς προειρημένοις ὅτι, ἵνα ἀποβῇ καρποφόρος ἡ διδασκαλία, ἀνάγκη αἱ μεταδιδόμεναι γνώσεις νὰ μὴ μένωσιν ὡς τι νεκρὸν κεφάλαιον ἀποτεταμειυμένον ἐν τῇ καταφόρτῳ μνήμῃ τοῦ παιδός, ἀλλὰ νὰ καταστῶσι κατὰ μικρὸν δι' ἐξεργασίας τοῦ νοῦ τῇ συνεργείᾳ καὶ τῶν λοιπῶν ψυχικῶν δυνάμεων, πνευματικὸν αὐτοῦ κτῆμα ἐσφραγισμένον διὰ τῆς ἰδιαιτέρας ἐκάστου πνευματικῆς σφραγίδος.

Ἡ οὕτως ἐξεργασθεῖσα γνώσις καὶ ζῶσα καὶ εὐχρηστος εἶνε καὶ ἐπὶ τῆς βουλήσεως ἐπενεργεῖ διὰ τοῦ συνεγειρομένου συναισθήματος ὡς κέντρου. Ἄλλ' ἡ μήπω ἀναπτυχθεῖσα παιδικὴ ἀντίληψις δὲν εἶνε δεκτικὴ πάσης γνώσεως μετ' ἴσης εὐκολίας. Αἱ σύνθετοι καὶ ἀφηρημένοι ἐννοιαὶ εἶνε δυσπρόσιτοι εἰσέτι καὶ δύναται ἡ βεβιασμένη αὐτῶν διδασκαλία, νὰ ἀνατρέψῃ πᾶσαν τὴν μορφωτικὴν τοῦ διδασκάλου ἐπενέργειαν ἐπιφέρουσιν δεινὴν σύγχυσιν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ παιδὸς καὶ διατάρραξιν τῆς ἐπικρατούσης ἐν τῇ κινήσει τῶν ψυχικῶν αὐτοῦ δυνάμεων ἀρμονίας. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ψυχολογικῆς ταύτης ἀνεμοζάλης χρεῖα καὶ ἐπιμελῶς νὰ ἐκλέγωνται αἱ διδακτέαι ἐννοιαὶ καὶ κανονικῶς νὰ ἀναλύωνται καὶ εὐλατῶς νὰ μεταδίδωνται, ἂν μὴ μέλλουσι νὰ διαστρέψωσι τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ πνεύματος καὶ ἀντὶ ὠφελείας νὰ προξενήσωσι ζημίαν ἀνεπανόρθωτον.

Αἱ τὸ πρῶτον μεταδιδόμεναι γνώσεις δεόν νὰ στηρίζωνται πρὸς τὰς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεις· καὶ αἱ ἱστορικαὶ νὰ διδάσκωνται δι' εἰκότων,

αί δὲ ἀπὸ τῆς φύσεως δι' ἐπιδείξεως αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἢ, ἐν ἑλλείψει τούτων, δι' εἰκόνων καὶ αὐταί. Ἐν πάσι δὲ τούτοις ἡ διδασκαλία δεόν να εἶνε ἐποπτική. Τί δὲ λέγεται ἐποπτεία; Τὸ ἔθροισμα τῶν αἰσθημάτων τῶν δι' ἑκάστου τῶν ἡμετέρων αἰσθητηρίων εἰσαγομένων εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐξ ἑνὸς ἀντικειμένου φυσικοῦ ἢ τεχνητοῦ καὶ εἰς μίαν εἰκόνα συνδεομένων.

Διὰ τῆς ἐποπτείας ἀναγράφεται ἐν τῇ συνειδήσει ἡ εἰκὼν τοῦ πράγματος διὰ τῶν αἰσθητηρίων χαρασσομένη, ἥτις εἶνε τόσῳ ἀκριβεστέρη καὶ ζωηροτέρα, ὅσῳ ἀκριβεστέρον καὶ διὰ πλειόνων αἰσθητηρίων καὶ μετὰ πλείονος τῆς ψυχῆς προσοχῆς ἐγένετο, καὶ ὅσῳ ἐταστικώτερον αἱ διὰ τῶν διαφόρων αἰσθητηρίων μεταδιδόμεναι εἰς τὴν συνείδησιν ιδιότητες τοῦ ἀντικειμένου συνδέονται μετ' ἀλλήλων τῇ συνεργείᾳ τοῦ νοῦ ὥστε ἵνα γνωρίζῃ καλῶς ἀντικείμενον τι ὁ παῖς δεόν οὐ μόνον να ἴδῃ ἀπλῶς αὐτό, καὶ να ἀντιληφθῇ μίᾳς ἢ δύο ιδιοτήτων αὐτοῦ ἢ γνωρισμάτων, ἀλλὰ να ὑποβάλλῃ αὐτὸ τῇ δδηγίᾳ τοῦ διδασκάλου εἰς ἐξέτασιν διὰ πάντων τῶν αἰσθητηρίων, εἰς ἃ δύναται να ὑποπέσῃ, καὶ ἀφοῦ ἀντιληφθῇ πασῶν αὐτοῦ τῶν ιδιοτήτων, να συνδέσῃ ταύτας εἰς μίαν πλήρη καὶ τελείαν ἔννοιαν. Οὗτος δ' εἶνε ὁ οὐσιώδης χαρακτήρ τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας. Κατὰ ταῦτα πάντα τὰ φυσικὰ ὄντα καὶ τὰ προϊόντα τῆς τέχνης μόνον διὰ τοιαύτης διδασκαλίας ἐποπτικῆς δύναται να γνωρισθῶσι καλῶς. Αἱ δὲ διὰ τοιαύτης ἀκριβοῦς ἀντιλήψεως σχηματιζόμεναι πρῶται ἔννοιαι οὐ μόνον συντελοῦσι πρὸς ἀσκήσιν τῆς ἀντιληπτικῆς δυνάμεως ἐν τῇ ἀκριθείᾳ, ἀλλὰ καὶ χρησιμεύουσιν ὡς βάσις καὶ ἀσφαλὲς θεμέλιον τῆς παραιτέρω ὀργανικῆς τοῦ πνεύματος ἀναπτύξεως καὶ ἀσκοῦσι μεγίστην ροπὴν ἐπὶ ταύτης.

Πρὸς τὴν τοιαύτην ἐποπτικὴν διδασκαλίαν ἀνεγράφη ἐν τοῖς δημοτικαῖς σχολαῖσι ἴδιον μάθημα εἰς τὰς κατωτέρας μάλιστα τάξεις « διδασκαλία πραγμάτων ἢ Πραγματογνωσία ». δι' οὗ ἀσκοῦνται πᾶσαι αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις κανονικῶς. Ἐνθυμητέον πάντοτε ὅτι ἡ γλώσσα τοῦ διδασκάλου εἶνε τὸ παντοδύναμον αὐτοῦ ὄργανον, δι' οὗ κατὰ μικρὸν καὶ λεληθότως πως συντελεῖται ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις καὶ μὀρφωσις τοῦ παιδός· περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ὄργάνου τούτου, χρεῖα πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας. Αἱ λέξεις καὶ αἱ προτάσεις ἐκφράζουσιν ἔννοιαν τινὰ ἢ συνθετώτερα ἔννοήματα, ἥτοι εἶνε σημεῖα καὶ παραστάσεις κινήσεως καὶ ἐργασίας τοῦ πνεύματος πρὸς κατανόησιν πράγματός τινος καὶ ἐκφρασιν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ διδάσκαλος ὀφείλει να ἐνθυμηταί πάντοτε ὅτι πᾶσαι λέξεις καὶ φράσεις προφερομένη παρ' αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδός

προσπίπτουσα διὰ τῆς ἀκοῆς, ἐρεθίζει καὶ κινεῖ αὐτὴν εἰς ἐνέργειαν, ὅπως νοήσῃ τὰ δι' αὐτῶν ἐκφραζόμενα, ἥτοι ὅπως ἐπαναλάβῃ τὰς αὐτὰς κινήσεις καὶ ἐνεργείας, ὅς αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις τοῦ διδασκάλου. Ἄλλ' αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις τοῦ μαθητοῦ, μήπω ἀναπτυχθεῖσαι καὶ ἀσκηθεῖσαι, κινεῖται βραδύτερον, ὅσῳ ἡ ἡλικία εἶνε μικρότερα καὶ αἱ ἐκφερόμεναι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ μαθήματος καὶ πρὸς ἐπεξεργασίαν προβαλλόμεναι αὐτῷ ἔννοιαι κινεοφανέστεραι καὶ πολυπλοκώτεραι. Ὅθεν αἱ λέξεις τοῦ διδασκόντος δεόν να ὦσι μεμετρημέναι, κύριαι, καὶ να ἐκφέρονται καθαρῶς καὶ οὐχὶ μετὰ τάχους. Φευκτέον δὲ καὶ τὴν χρῆσιν λέξεων διφορομένης σημασίας, τῶν ἀφηρημένων καὶ τῶν κατὰ σχῆμα, τῶν μακροσκελῶν περιόδων, καὶ παντὸς δυναμένου να συγχύσῃ ἢ ἐπισκοπίσῃ τὰς πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ παιδός κινουμένας πρὸς κατάληψιν τοῦ διδασκομένου. Ἡ συντομία ἢ ἐνάργεια καὶ ἡ κανονικότης τῆς γλώσσης ἐν τῇ διδασκαλίᾳ εἶνε τῶν ὄντων οὐκ ἄνευ τῆς καρποφορίας αὐτῆς. Ἡ χρῆσις λέξεων τῆς κοινῆς συνηθείας ἐν τῷ βίῳ πρὸς ἐπικουρίαν τῆς ἀντιλήψεως τοῦ παιδός δὲν ἀπαγορεύεται, ἀλλὰ μετὰ τῆς κοινῆς λέξεως δεόν να συνδέηται εὐθὺς ἢ ταύτη ἀντίστοιχος, ἢ ἐν χρήσει ἐν τῇ γλώσσῃ τῇ κανονικῇ, ὥστε κατὰ μικρὸν ν' ἀσκηθῇ ὁ παῖς καὶ να νοῆ εὐχερῶς καὶ να ποιῆται χρῆσιν ἐν τῷ γραπτῷ καὶ τῷ προφορικῷ λόγῳ τῆς κανονικῆς γλώσσης κεκαθαρμένης χυδαῖσμων καὶ πάσης λέξεως ξενοφώνου. Τοῦτο δ' εὐκόλως δύναται να ἐπιτευχθῇ, ἂν ὁ διδάσκαλος προσκαλῶν τὸν μαθητὴν ν' ἀνακεφαλαιώσῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ρηθέντα ἢ να εἴπῃ τὸ ἀπὸ βιβλίου μάθημά του ἐπιμελήται να διορθῶν αὐτὸν ἐν οἷς σφάλλεται. Εὐλαβητέον ὅμως, μὴ διακόπτῃ τὸν διηγούμενον παῖδα πρὶν ἢ συμπληρώσῃ τὸ νόημά του ἢ τοιαύτη ἀπότομος διακοπή τῆς πνευματικῆς λειτουργίας εἶνε ὀλεθρία. Ἡ διόρθωσις τῶν ἐσφαλμένων εἴτε γλωσσικῶν εἴτε πραγματικῶν δεόν να γίνηται μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου νοήματος. Καὶ ἡ κατὰ λέξιν δὲ ἐκστήθις τεραχίων ἡρμηνευμένων καὶ κατανοηθέντων ἐκ βιβλίων ὀρθῶς γεγραμμένων καὶ ἐν γλώσσῃ κανονικῇ οὐκ ὀλίγον συμβάλλεται πρὸς τὴν γλωσσικὴν μὀρφωσιν. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ, ὅπως μὴ ἐκ τῆς δεσμεύσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ μαθητοῦ περὶ τὴν ἐκφρασιν παρεκωλύηται ἢ τοῦ πνεύματος αὐτενέργεια ἢ ὑποστρέφηται ὁ μηχανισμὸς καὶ ὁ ψιττακισμὸς.

Μόνη ἢ τῶν διδασκόντων κατανόησις καὶ ἀκριθῆς ἀπομνημόνευσις ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ δὲν πληροῖ τὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος. Ἡ στήρευσις καὶ ταμίευσις γνώσεως ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ παιδός δὲν εἶνε ὁ σκοπὸς καὶ τὸ τέλος τῆς διδασκαλίας. Ἡ κυρία διδασκαλία ἀρχεται μετὰ

τοῦτο. Ἡ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ ἐφιστῆ τὴν προσοχὴν τοῦ μαθητοῦ ἐπὶ τῶν μετὰ τόσου κόπου ταμειουθειῶν ἐν τῇ μνήμῃ γνώσεων, καὶ νὰ προκαλῆ ἐπιτηδεύειν τὸν νοῦν αὐτοῦ διὰ κακαλλήλων ἐρωτήσεων ὀδηγητικῶν, καὶ οἷονεὶ συσκεπτόμενος νὰ ὑφηγηται, ὅπως οὐ μόνον ἐξακριβώσῃ λεπτομερῶς τὰς γνώσεις, ἀλλὰ καὶ ὅπως συνάγῃ ἐξ αὐτῶν τὸ προσῆκον ἠθικὸν ἀρίστωμα κατὰ τὰ προρρηθέντα. Τοῦ πορίσματος τούτου ἡ ἐφαρμογὴ ἐν τοῖς πράγμασι δεόν νὰ γίγνηται δι' ἀναπτύξεως νὰ εἰκονίζωνται γραφικῶς διὰ γλώσσης ὀξέως ἠκονημένης καὶ ἐπαγωγῆς τὰ καλὰ ἢ κακὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ ἢ ἐπὶ τῆς ἀρμονικῆς συνυπάρξεως τῶν φυσικῶν ὄντων, ἢ ἐπὶ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ἀτόμου, τῆς οἰκογενείας, τῆς κοινωνίας, τοῦ ἔθνους, τῆς ἀνθρωπότητος, ὥστε νὰ κινῆται συγχρόνως καὶ συναίσθημα τοῦ παιδὸς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, εὐκόλως ὡς ἐκ τῆς ζωνηρότητος τῆς φαντασίας κατὰ τὴν ἀπαλλὴν ἡλικίαν διεγερόμενα. Οὕτω μεταδιδόμεναι αἱ γνώσεις χρησιμεύουσιν ὡς ἐλατήρια τῆς βουλῆσεως αὐτοῦ καὶ ὡς εὐστοχὰ κέντρα πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πρᾶξιν, καὶ ἐπιτυγχάνεται ὁ κυριώτατος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας, ὅστις εἶνε τοῦτο δὲ τὸ νὰ μεταδώσῃ οὕτω τὰς γνώσεις, ὥστε νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀρχαὶ βουλήσεως.

Χωρὶς τῆς τοιαύτης ἐπεξεργασίας τοῦ διδασκόμενου καὶ κατανοηθέντος ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ μαθήματος, ἡ διδασκαλία ἀπόλλυσι τὴν μορφωτικὴν αὐτῆς δύναμιν καὶ καθίσταται νεκρά, σωρευτικὴ ἀπλῶς γνώσεων ἐν τῇ συνειδήσει, εὐκόλως διαρρυσῶν μετ' ὀλίγον ἄνευ ἴχνους τινὸς ἐπὶ τοῦ θυμικοῦ αὐτοῦ. Οὐδὲν δὲ τῶν μαθημάτων, οὐδεμίαν τῶν γνώσεων στερεῖται τοιαύτης ἠθικῆς διδασκαλίας, ὑπὸ πεφωτισμένου καὶ ἐμπείρου διδασκάλου εὐμεθόδως μεταδιδόμενη. Καὶ ἐκ τοῦ μύθου, καὶ ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ διηγήματος, καὶ ἐκ τοῦ καθήμενου βίου, καὶ ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς τῶν φυσικῶν ὄντων ζωῆς καὶ ἐνεργείας, καὶ ἐκ παντὸς τῆς τέχνης προϊόντος, εἴτε βιομηχανικῆς εἴτε ἐλευθερίου, πανταχόθεν ὁ διδάσκαλος δύναται νὰ ἀντλή θησαυροὺς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας μορφωτικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς. Ἀνεξάντλητον δὲ ὄντως πηγὴν διαυγῶν ναμάτων ἔχει ὁ διδάσκαλος τὴν Ἱερὰν Γραφήν, ἐν ἧ ἡ πνεῦμα θεῖον καθοδηγοῦν πάντα ἄνθρωπον εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, καὶ αὐτὸν τὸν διδάσκαλον εἰς τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ἔργον ἐνισχύον.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἀνάπτυξιν τῆς ὕλης ἐκάστου μαθήματος κατὰ τὰ ρηθέντα καὶ κατὰ τὴν πρὸς τοῦτο τεταγμένην ὥραν, δεόν νὰ ἐπαναλαμβάνωσι ταύτην ἀμέσως τινὲς τῶν μαθητῶν, διορθούμενοι ἐν οἷς σφάλλονται καὶ ὡς πρὸς τὸ πραγματικὸν καὶ ὡς πρὸς τὸ λεκτικόν. Ἡ κατὰ λέξιν ἀπομνημόνευσι ἀπαγορεύεται. Ὁ μαθητὴς ὀφείλει, ἐξεταζόμενος τὴν ἐπομένην τὸ διδασκόμενον μάθημα ν' ἀφηγητῆται δι' ἰδίων λέξεων. Ἡ

κατὰ λέξιν ἀπομνημόνευσις ἐπιτρέπεται μόνον εἰς ὀρισμένους περιστάσεις, ἀλλὰ προερμηνευθέντος πάντοτε τοῦ ἀπομνημονευτέου ὑπὸ τοῦ διδασκάλου. Ὁρίζονται δὲ πρὸς ἀπομνημόνευσιν ἐκλεκτὰ τεμάχια τοῦ ἀναγνωστικοῦ ἢ τοῦ διδακτικοῦ βιβλίου, ποιήματα, ψαλμοί, καὶ εἴτι τοιοῦτο, ἅτινα δεόν νὰ ἀποστηθίζωνται ἀκριβῶς. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη ὁ διδάσκαλος διδάσκων νὰ μὴ κρατῆ ἀνά χειρας βιβλίων. Τὸ μάθημα, καθ' ἃ ἐρρέθη, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ διατετυπωμένον ἐν τῷ νῶ καὶ καθ' ὕλην καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας. Ἄνευ τοιαύτης προμελέτης τοῦ διδασκόμενου μαθήματος καὶ προδιατυπώσεως αὐτοῦ οὐδ' ὁ ἐμπειρότατος διδάσκαλος δύναται νὰ διδάξῃ ἐπιτυχῶς.

Ο Δ Ι Γ Α Ι Λ Ε Ξ Ε Ι Σ

ΒΠΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ἰδιαιρέτου ἔχοντος τέσσαρας τάξεις καὶ ἑνα διδάσκαλον

ΥΠΟ Η. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ διδασκαλείου καὶ
Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις προτύπου σχολείου.

Ὡς ἐν παντὶ ἄλλῳ σχεδίῳ οὕτω καὶ ἐν τῷ προγράμματι τῶν μαθημάτων δημοτικοῦ σχολείου οὐδὲν φαίνεται οὔτε περὶ τῆς ἀναγκαίας νοητικῆς καὶ ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς μορφώσεως τοῦ διδασκάλου, οὔτε περὶ τῆς ποιότητος τῆς διδακτέας ὕλης οὔτε περὶ τοῦ διαχειρισμοῦ αὐτῆς τοῦ ὀρθοῦ οὔτε περὶ τοῦ πνεύματος, ὅπερ πρέπει νὰ πνέῃ διὰ παντὸς μαθήματος, οὔτε περὶ τῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων διδακτικῶν μέσων. Ἐνταῦθα παρίσταται ἀπλοῦς μόνον κατάλογος γνωστῶν ἄλλως μαθημάτων. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶνε πρᾶδοξον τὸ παρὸν πρόγραμμα εἰς τὰς χεῖρας διδασκάλων γλίσχωρος ἐμμενόντων εἰς τὰ αὐτοῖς γνωστὰ καὶ συνήθη νὰ γείνη ἀφορρῆ νὰ σκιρτήσωσιν ὑπὸ χαρᾶς διὰ τὸν λόγον ὅτι οὐδεμίαν διαφορὰν βλέπουσι μεταξὺ παλαιοῦ καὶ νέου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Τοιοῦτό τι εἶνε φυσικὸν καὶ δὲν συμβαίνει μόνον εἰς τὰ σχολικά. Ἐκαστος βλέπει ὅ,τι ἠξέσκει. Καὶ κυρίως διὰ τοῦτο δὲν φαίνεται ἡμῶν περιττὴ σύντομος ἐρμηνεία τοῦ προγράμματος.

Ἐκείνο ὅπερ προκύπτει καὶ ἐκ τῶν ἐπομένων ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ὅπερ νομίζομεν καλὸν πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παρεξηγήσεως νὰ θέσωμεν μὲ διακριτικὰ γράμματα ἐνταῦθα ἐν ἀρχῇ ὡς λίαν χαρακτηριστικὸν τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου δημοτικοῦ σχολείου εἶνε τὸ ἑξῆς: Ἐν τῷ ἡμῶν δημοτικῶν

σχολεῖται πρὸς μὲν τὸν λαὸν ἔχει πρὸς τὸ ὑπάρχον παλαιὸν σχολεῖον ὡς θέσις πρὸς ἄρται, οὔτε περισσώτερον οὔτε ὀλιγώτερον. Καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ παλαιοῦ δημοτικοῦ σχολείου θεωροῦμεν ταπεινὸν καὶ εὐτελεῖ, καὶ τὸν διοργανισμὸν αὐτοῦ θεωροῦμεν ἀπρόσφυρον εἰς σπουδαίαν ἐργασίαν τοῦ σχολείου, καὶ τὰ ὑπάρχοντα διδασκτικὰ μέσα κατακρίνομεν ὡς βλαβερά εἰς τὴν μόρφωσιν, καὶ τὴν προπαρασκευὴν τῶν διδασκάλων εἰς τὸ ὑψηλὸν ἔργον βλέπομεν λίαν ἀνεπαρκῆ, καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κοινότητος πρὸς τὸ σχολεῖον παρίσταται ἡμῖν νεκρὸν. Ἡ παιδεία τοῦ λαοῦ δὲν ριζοβολεῖ οὔτε ἀναβλαστάνει οὔτε καρποφορεῖ ὑπὸ τοιούτους ὄρους. Καὶ ἂν ἐκδίδομεν τὸ παρὸν πρόγραμμα, πράττομεν τοῦτο οὐχὶ διότι νομίζομεν ὅτι αὐτὸ θὰ μεταβάλη ὡς μαγικὴ τις ράβδος τὰ πράγματα. Ἡμεῖς δὲν συνειθίζομεν νὰ ἀποδίδωμεν τόσην δύναμιν εἰς τὸ νεκρὸν γράμμα, ὅσην ἄλλοι παραδόξως ἀπέδωκαν ἀπατήσαντες αὐτὸ καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους. Ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι πρέπει νὰ γείνη τέλος πάντων ποιά τις ἀρχή. Καὶ ἂν τὸ παρὸν πρόγραμμα παρακινήσῃ τοὺς ὑπάρχοντας διδασκάλους νὰ διατάξωσι τοὺς μαθητὰς ἄλλως ἢ ὅπως κατὰ τὴν παραδεδομένην μεθόδον γίνεται καὶ τοῦτο οὐ μικρὰ ὠφέλεια. Τὸ τοιοῦτον σημαίνει ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἀρχίζει νὰ παρασκευάζεται πρὸς νέαν καλλιέργειαν. Ἄν ὅμως πρὸς τοῦτο δυνήθῃ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικουρίαν καὶ ἡ Κυβέρνησις, ὅπως μελετᾷ νὰ πράξῃ, καθοδηγοῦσα τοὺς διδασκάλους εἰς τὸ ἔργον τῶν διὰ καταλλήλου ὁδηγίας ἐν πρυτύποις σχολείοις, τότε γίνεται τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς βελτίωσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων. Ἐν δὲ πρῶτον βῆμα θὰ ἀκολουθήσῃ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ τότε δικαιούμεθα νὰ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς ποτε καλὰ σχολεῖα. Ἀλλ' ὅπως γείνη τὸ πρῶτον βῆμα, γράφομεν καὶ ἡμεῖς τὰ ὀλίγα κατωτέρω. Καὶ πρῶτον μὲν θὰ εἴπωμέν τινα περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ σχολείου, δεύτερον περὶ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων καὶ τρίτον περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ διοργανισμοῦ τοῦ σχολείου καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διδασκαλίας.

Περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ νέου δημοτικοῦ σχολείου, δι' οὗ διακρίνεται οὐσιωδῶς τοῦ παλαιοῦ, εἶνε ἡ μόρφωσις. Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ἡ λέξις μόρφωσις ἦτο γνωστὴ καὶ πρότερον καὶ ὅτι φέρεται συχνότατα εἰς τὰ στόματα τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἡ πλήρης καὶ ἀληθὴς ἐννοια αὐτῆς εἶνε ἔργον τῶν νεωτέρων χρόνων. Εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἐπίσης καὶ ὁ τοσοῦτον ἀκριβὴς καὶ

λεπτομερῆς διορισμὸς τῶν μέσων, δι' ὧν ἐργάζονται τόσον ἀκαμάτως τὰ δημοτικὰ σχολεῖα μάλιστα τῆς Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας.

Ὅπου καὶ ἂν στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόρη τὰ βενουστέρη ἐπιτηδεύματα, πανταχοῦ ἀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἂν ἦσαν μορφωμένοι ἄνθρωποι τὰ πάντα θὰ ἐγίνοντο καλλίτερον. Ἄφ' οὗ ἡ μηχανὴ, ἢ καλοῦμεν πολιτισμὸν, κινεῖται σκοπίμως μόνον μὲ μορφωμένους ἀνθρώπους, πρέπει ἂν βέλτομεν νὰ ἔχωμεν πολιτισμὸν νὰ καταστήσωμεν αὐτοὺς τοιούτους. Ἀλλὰ μορφωμένοι ἄνθρωποι δὲν γίνονται ἀφ' ἑαυτῶν, οὔτε οἱ τακτικῶς εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντες καὶ πολλὰ ἐκεῖ μανθάνοντες ἢ.λ.λ' οἱ ὀρθῶς διδασκόμενοι καὶ ἀσκούμενοι. Μόρφωσιν ἄρα καὶ οὐχὶ πολυμάθειαν ζητοῦμεν ἀπὸ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα σήμερον· οὐχὶ ἂν ἀναγινώσκωσι ταχέως οἱ μαθηταί, ἀλλ' ἂν ἐννοῶσι τὰ ἀναγινωσκόμενα, οὐχὶ ἂν ἠξεύρωσι τὴν γραμματικὴν ὅλην ἀπὸ στήθους, ἀλλ' ἂν ἐννοῶσι νὰ διαχειρίζονται ἐν συνειδήσει τὴν γλῶσσαν ὀρθῶς, οὐχὶ νὰ γράφωσι πολυσημῆς ἀριθμοὺς καὶ νὰ ἐκτελῶσι μηχανικῶς τὰς 4 πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς, ἀλλὰ νὰ ἠξεύρουσι πῶς πρέπει νὰ σκεφθοῦν καὶ τί πρέπει νὰ πράξουν εἰς πᾶσαν περίστασιν, καθ' ἣν πρόκειται νὰ ὑπολογίσωσι διὰ τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν ἐν χρήσει μέτρων, σταθμῶν, νομισμάτων κ.τ.τ. τῆς χώρας, οὐχὶ νὰ ἀπαριθμοῦν ὀνόματα πόλεων, ποταμῶν, ὀρέων, κατοίκων ἀλλὰ νὰ μάθουν πῶς ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς διαφόρους χώρας ὑπὸ ποίας περιστάσεις ζῆ, πῶς χρησιμοποιεῖ ἢ μὴτὰ ἀγαθὰ τοῦ τόπου, ποῖα τὰ αἷτια τοῦ πολιτισμοῦ ἢ τῆς βαρβαρότητός του, οὐχὶ νὰ ἀπομνημονεύουν ὀνόματα ζώων καὶ φυτῶν ἢ τὰς τάξεις αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ἐννοήσουν τὸν μηχανισμὸν καὶ τοὺς ὄρους τῆς ζωῆς αὐτῶν καὶ πῶς δύνανται καλλίτερον νὰ χρησιμοποιηθῶσι ὡς μέσα εἰς τὰς ποικίλας τοῦ ἀνθρώπου χρείας, ταῦτα καὶ πλεῖστα ἄλλα φαίνονται διακριτικὰ γνωρίσματα οὐσιώδη τοῦ νέου δημοτικοῦ σχολείου ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ. Καὶ κατ' αὐτὸ τὸ μέτρον ἐπιθυμοῦμεν νὰ μετροῦνται ὅλαι αἱ ἐργασίαι τῶν σχολείων. Καὶ ἐκεῖνα νὰ ὀνομάζονται νέα σχολεῖα, τὰ ὅποια δι' ὅλων τῶν μαθημάτων μορφοῦν τοὺς μαθητὰς. Ὅσα δὲ δὲν κατορθοῦσι τοῦτο νὰ κατατάσσονται εἰς τὰ παλαιά, καὶ ἂν ἐν αὐτοῖς ἐργάζονται νέοι διδάσκαλοι.

Πᾶσα λοιπὸν ἐργασία γινόμενη εἰς τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ μορφῶνῃ. Ἀλλὰ τί εἶνε μόρφωσις; Εἰς τοῦτο πρέπει τις νὰ ἀπαντήσῃ πρακτικῶς, ὅπως γείνη εἰς πάντας καταληπτὸς. Μόρφωσις εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον γεννᾶται εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς καλλῆς διδασκαλίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τὸ ὅποιον μένει εἰς αὐτὸν καὶ ἂν λησμονηθῶσιν αἱ γνώσεις. Ὅταν ὁ μαθητὴς ἀποστηθίσῃ ἢ μάθῃ νὰ διαγῆται ἀπλῶς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωσήφ, ὅτι ἐπώ-

λησαν αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ του καὶ ὅτι ἐφεύσθησαν πρὸς τὸν πατέρα εἰπόν-
τες ὅτι ἐσπαράχθη ὑπὸ Θηρίων κ.τ.τ. ἂν ὁ μαθητὴς ἔμαθε μόνον τὴν διή-
γησιν δὲν ἐδιδάχθη δ' ἐξ αὐτῆς οὐδέν, καὶ ἡ λήθη τῆς ἱστορίας δὲν
ἀφίνει οὐδὲ ἴχνος τι εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μαθητοῦ, τοιαύτη διδασκαλία δὲν
μορφώνει, πρέπει νὰ ἐξωσθῆ ἀπὸ τὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀποστολὴν
νὰ μορφώσῃ. Ἄν ὅμως ἡ διήγησις καὶ ἡ ἐρμηνεία τῆς διδασκαλίας ἐγί-
νετο τοιοῦτοτρόπως, ὥστε ὁ μαθητὴς νὰ ἐδιδάχθη ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι ἡ
πώλησις καὶ παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου, πολλῶ δὲ μᾶλλον τοῦ ἀδελφοῦ εἶνε
κακία μισητὴ καὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς πάντα ἀληθῆ χριστιανὸν καὶ ὅτι
ὄχι μόνον δὲν εἶνε συγκεχωρημένον νὰ πωλῶμεν τοὺς ἀδελφοὺς μας, ἀλλ'
ἔχομεν καθῆκον καὶ νὰ ἀγαπῶμεν καὶ προστατεύωμεν αὐτούς, ἂν εἰμεθα
μεγαλειότεροι ἢ εἰς καλλιτέραν ἐκείνων θέσιν, ὅπως ἀναδείξωμεν αὐτοὺς
ἀνθρώπους καλοὺς, ἂν οἱ μαθηταί, ἀναλεγόμενης τῆς ἱστορίας, αἰσθάνον-
ται ἀποστροφὴν εἰς τὴν βδελυρὰν πράξιν τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ ἢ καὶ
ψιθυρίζουσιν ἐν ἑαυτοῖς « κακοὶ ἀδελφοί, » ἢ διδασκαλία εἶνε μορφωτικὴ.
Καὶ ἂν ὁ χρόνος ἤθελε ρίψει εἰς λήθη τὰ κατ' ἕκαστα τῆς ἱστορίας τοῦ
Ἰωσήφ, ὁ μαθητὴς δὲν συναπώλεσε τὸ πᾶν ἀλλ' ἐναπέμεινε εἰς αὐτὸν ἡ
οὐσία τοῦ μαθήματος, καὶ ἡ οὐσία αὕτη εἶνε ἡ μόρφωσις. Καὶ ἕτερον πα-
ράδειγμα. Ὅταν διδάσκωμεν τὴν Ἰαπωνίαν, ἂν μὲν οἱ μαθηταὶ μάθωσιν
ὅτι ἡ Ἰαπωνία ἀπαρτίζεται ἐκ τεσσάρων μεγάλων νήσων καὶ 3850 μι-
κρῶν, ὅτι ἔχει πόλεις τὴν Κιγσίμαν, Κότσην, Κίτοαν, Γόκιον, Ματσου-
μάσην, Χακοδάδην κλπ. ὅτι εἶνε λαὸς φιλοπρόδος καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ
εἰς τὰς ἐπιστήμας, ὅτι ἡ Ἰαπωνία ἔχει κλίμα εὐκραὲς πλὴν τῶν βορείων
μερῶν, ὅπου ὑπάρχει πολὺ κρύος καὶ ἄλλα τοιαῦτα, αἱ γνώσεις αὗται
οὕτω μεταδιδόμεναι δὲν μορφοῦσι. Καὶ ἂν οἱ μαθηταὶ μετὰ τινὰ χρόνον
λησμονήσουσιν, ὅπερ λίαν πιθανὸν ἢ καὶ τὸ χειρότερον ἂν συγχύσουσιν αὐτὰς
πρὸς ἄλλας γνώσεις ἄλλων χωρῶν συγγενεῖς, ὅπερ λίαν εὐκόλον, τότε ἡ
διδασκαλία ὄχι μόνον δὲν ὠφέλησεν, ἀλλὰ καὶ ἐβλάψεν. Ἄν ὅμως οἱ μα-
θηταὶ ἤθελον διδάχθῃ ὅτι ἡ Ἰαπωνία ἄλλοτε φαίνεται νὰ ἦτο ἠνωμένη
μετὰ τῆς Ἀσίας, ὅτι ἀπεχωρίσθη ὅπως καὶ πλεῖστα ἄλλαι νῆσοι καὶ τοῦ
παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου ἔχουν ἀποχωρισθῆ, ὅτι οἱ κάτοικοι εἶνε γοργοὶ
τὸν νοῦν καὶ ἐργάζονται δραστηρίως πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ'
ὁ πολιτισμὸς εἰσάγεται ἀκρίτως καὶ μετὰ τόσης σπουδῆς, ὥστε ἀντὶ νὰ
ὠφελῆ, βλάπτει, καὶ ταῦτα δὲ πάντα διὰ πολλῶν παραδειγμάτων ἱκανῶς
ἀποδειχθῶσιν, ὅτι τὸ κλίμα εἶνε εὐκραὲς ἕνεκα τῆς θαλάσσης, ἥτις τὸ μὲν
θερὸς μετριάζει τὴν θερμότητα διὰ τῶν θαλασσίων ἀνέμων, τὸν δὲ χει-
μῶνα τὸ ψυχρὸν διὰ τῶν θερμῶν θαλασσίων ρευμάτων, τὰ ὁποῖα νοτιόθεν

ἐκ τῆς νήσου Φορμύζας ἀρχόμενα κατευθύνονται πρὸς βορρᾶν προσεγγί-
ζοντα εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, ὅτι τὰ βορειότερα τῆς Ἰαπωνίας μέρη εἶνε ψυχρὰ
ἕνεκα τῆς γείτονος ψυχρᾶς χώρας καὶ τῶν ψυχρῶν πολικῶν ρευμάτων τῆς
θαλάσσης, τότε οἱ μαθηταὶ ἤξεύρουσιν ὅτι τὰ φαινόμενα τὰ ἐν τῇ διδασκα-
λίᾳ τῆς Ἰαπωνίας παρουσιάζόμενα ἀνάγονται εἰς αἰτίαι καὶ ὅτι ὅπου ὑπάρ-
χουσιν αἱ αὐταὶ αἰτίαι ἐκεῖ ὄν παρουσιάζονται καὶ τὰ αὐτὰ φαινόμενα,
τότε οἱ μαθηταὶ αὐτοὶ ἔλαβον ἐκ τῆς διδασκαλίας ταύτης γεωγραφικὴν
τινὰ μόρφωσιν, ἥτις καθιστᾷ αὐτοὺς ἱκανοὺς οὐ μόνον τὰ τῆς Ἰαπωνίας
ἀπταιστῶς νὰ λέγωσιν, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ ἐν ἄλλαις χώραις, ὅπου ἤθε-
λον παρουσιασθῆ ὁμοια φαινόμενα, νὰ ἀναζητῶσι τὰς αὐτὰς αἰτίας.

Καὶ ἕτερον παράδειγμα ἐν τῇ ἀριθμητικῇ.

Πρόκειται ὁ μαθητὴς νὰ λύσῃ τὸ ἐξῆς πρόβλημα: Πόσον χρόνον ἀρκεῖ
πενταήμερος ζωοτροφία 9 ἀνθρώπων δι' ἓνα μόνον ἄνθρωπον. Ἄν ὁ διδά-
σκαλος εἴπῃ ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν πολλαπλασιάζομεν τὸ 9 μὲ τὸ
5 καὶ τὸ ἐξυγόμενον 45 εἶνε ὁ ζητούμενος ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν, τότε ἡ
διδασκαλία τῆς ἀριθμητικῆς δὲν μορφώνει καὶ ἀποδείξει τούτου εἶνε ὅτι
ὁ μαθητὴς δὲν δύναται νὰ λύῃ ἄλλα προβλήματα διαφόρου φύσεως, διότι
δὲν ἐδιδάχθη πῶς πρέπει νὰ ὀδηγηθῆται σκεπτόμενος εἰς τὴν κατάστρωσιν
αὐτῶν. Ὅταν ὅμως ὁ διδάσκαλος ὀδηγήσῃ τοὺς μαθητὰς πῶς νὰ σκέ-
πτωνται διὰ νὰ καταστρόνουν ἕκαστον πρόβλημα π. χ. λέγει αὐτοῖς ἐπὶ
τοῦ ἀνωτέρω προβλήματος ὅτι εἰς ἄνθρωπος τρῶγει μόνον τὸ ἔννατον ἐ-
κείνης τῆς τροφῆς, ἢν τρῶγουν 9 ἄνθρωποι, ἐπομένως ὅν διέλθῃ χρόνον,
ἀφ' οὗ τρῶγη θάκισ ὀλιγώτερον, θάκισ περισσότερον ἢ ὅσον διέρχονται οἱ
9 ἄνθρωποι ἢτοι $5 \times 9 = 45$ ἡμέρας, ἡ διδασκαλίᾳ αὕτη εἶνε μορφωτικὴ
διότι ὁ μαθητὴς σκέπτεται ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ ὀδηγεῖται εἰς τὴν ὀρ-
θὴν λύσιν αὐτῶν, καὶ ἂν ἐπαρουσιάζοντο αὐτῷ σχέσεις ὅπως νέαι. Ἰδου-
νάμεθα ὅτι εἶπομεν περὶ τῶν ἰσοῶν μαθημάτων καὶ τῆς γεωγραφίας καὶ
τῆς ἀριθμητικῆς νὰ ἀποδείξωμεν καὶ περὶ τῶν ἄλλων μαθημάτων ὅτι καὶ
ταῦτα στοχάζονται τῆς μορφώσεως καὶ πρέπει κατ' ὅλους ἴδιον τρόπον νὰ
διδάσκωνται. Ἀλλὰ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πολὺ φῶς μέλλοντος νὰ
ρίψῃ καὶ ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴν ἀντίληψιν μορφωτικῆς διδασκαλίας καὶ ὡς
πρὸς τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ νέου σχολείου εἶνε ἀνάγκη
νὰ γείνη ἴδιος ἀλλαχοῦ λόγος.

Περὶ ἀναγνωστικῶν βιβλίων:

Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον λοιπὸν θέλει νὰ μορφώσῃ. Ἀποκτᾶται δὲ ἡ

μόρφωσις ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐκ τῶν παραδειγμάτων ὑποδηλοῦται οὐχὶ δια-
 παντοίως ὕλης, ἀλλὰ δι' ὕλης, ἐξ ἧς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ μὲρφοσις.
 Ἐὰν ἡμέτερα δημοτικά σχολεῖα, ἀν δὲν ληφθῇ πρόνοια περὶ καταλλήλου
 ὕλης πρὸς διδασκαλίαν, περὶ μορφωτικῆς ὕλης, πάντοτε θὰ ἀστοχοῦν τοῦ
 σκοποῦ των, καὶ ἀν οἱ διδάτκαλοι ἤθελον εἰσθῆαι μεθοδικώτατοι περὶ τὴν
 διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων. Ἐξ ἀκάρπου δένδρου καὶ ὁ σοφώτατος γεωρ-
 γικὸς δὲν δύναται νὰ συγκομίσῃ καρπούς. Περὶ τοῦ τοιοῦτου ἐνομίσαμεν
 ὅτι ἔπρεπε νὰ κάμωμεν μακρότερόν πως λόγον, καθ' ὅσον ὡς πρὸς τὴν
 ἐκλογὴν τῆς ὕλης φαίνεται μεγάλη ὀλιγωρία εἰς τὰ πλεῖστα τῶν βιβλίων
 τῶν γεγραμμένων δὴθεν κατὰ τὴν νεωτέραν ἢ κατὰ τὴν νεωτάτην μέθο-
 δον. Εἰς τὰ ἀναγνωστικά βιβλία ἀποδίδομεν σημασίαν καθ' ὅσον ταῦτα
 εἶνε προωρισμένα νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς πολλὰς ἀξιώσεις. Δι' αὐτῶν ἐν τῷ
 ἀδιαιρέτῳ σχολεῖῳ μάλιστα πρόκειται οἱ μαθηταὶ νὰ λάβωσι μὲρφοσιν
 ἐθνικὴν, μὲρφοσιν κοινωνικὴν, μὲρφοσιν ἠθικὴν, μὲρφοσιν γλωσσικὴν,
 μὲρφοσιν καλλισθητικὴν. Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει καὶ τὸ περιεχόμενον αὐ-
 τῶν καὶ τὸ εἶδος τῆς πρακτικῆς νὰ εἶνε τοιοῦτο, ὥστε νὰ ἐπιτυγχά-
 νωνται πάντες οἱ σκοποὶ αὐτοῦ. Ὁ μέγας τῆς Γερμανίας φιλόσοφος καὶ
 μέγας παιδαγωγικὸς, ὁ Ἰωάννης Φ. Ἐρβάρτος εἶπεν ὅτι δὲν εἶνε εὐκόλον
 νὰ συγγράψῃ τις βιβλίον μορφωτικόν διὰ τοὺς μικροὺς μαθητάς, διότι ὁ
 συγγραφεὺς δὲν ἔχει μόνον νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας τῶν
 γραφομένων, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ ἐκθέσῃ αὐτὰ οὕτως, ὥστε νὰ διεγερθῇ διαρκὲς
 ἐνδιαφέρον τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὰ ἀναγινωσκόμενα. Καὶ ἀν μὲν ἡ ὕλη, ἔρω
 καὶ ἐπιστημονικῶς ἀληθὴς, εἶνε ἀνωτέρα τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῶν τάσεων
 τοῦ μαθητοῦ, ὁ μαθητὴς δὲν ἐνδιαφέρεται, ἀν δὲ κατωτέρα, θεωρεῖ αὐ-
 τὴν χυδαίαν καὶ ταπεινὴν καὶ πάλιν δὲν ἐνδιαφέρεται. Ἄν εἶνε μονότο-
 νος καὶ διακόπτεται δι' ἠθικολογημάτων, πάλιν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγ-
 κεντρωθῇ ἢ προσοχὴ τοῦ μαθητοῦ. Ἄν εἶνε ἐγκυκλοπαιδική, σύμφωρα
 παντοδαπῶν ἀναγνωσμάτων, εἶνε ἀδύνατον νὰ συγκεντρωθῇ διαρκὲς ἐν-
 διαφέρον, ὁ μαθητὴς τέρπεται μὲν ἀλλὰ δὲν μορφοῦται. Ἐπειδὴ λοιπὸν
 εἶνε δύσκολον σήμερον νὰ συγγράψῃ τις βιβλίον κλασικόν, παιδικόν, πλού-
 σιον σχέσεων, πλήρες φαντασίας, διδακτικόν καὶ ἐνιαῖον καὶ ἐπειδὴ ὅλα
 ταῦτα τὰ προσόντα εὐρίσκει ὅτι τὰ ἔχει ὁ Ὀμηρος εἰς τὸν ὑψιστον βαθ-
 μὸν συνέστησεν ὁ μέγας Ἐρβάρτος αὐτὸς Γερμανὸς ὢν εἰς Γερμανοὺς παι-
 δας ὡς ἀναγνωστικὸν βιβλίον συγγραφέα "Ἐλληνα τὸν Ὀμηρον". Ἀλλὰ
 τοῦτο, ὅπερ εὐρίσκει ὁ Ἐρβάρτος κατάλληλον εἰς Γερμανοὺς παιδας, εἰς
 ἡμᾶς Ἐλληνας ὄντας πρέπει νὰ θεωρηθῇ καταλληλότατον. Καὶ διὰ τοῦτο
 οὐ μόνον ὁ Ὀμηρος ἐγένετο ἀνάγνωσμα εἰς τοὺς Ἑλληνόπαιδας, ἀλλὰ

καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς Ἑλληνας τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας ὄρους καλοῦ ἀνα-
 γνωστικοῦ βιβλίου ἐκπληροῦντες. Νομίζομεν ἀναγκαιότατον νὰ ἐρι-
 σθῇ κατὰ τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν τῶν μαθητῶν καὶ τὰς παιδαγω-
 γικὰς αὐτῶν χρεῖας δι' ἐκάστην τάξιν σειρά ἀναγνωστικῶν βιβλίων. Καὶ ἀν
 ἐπιτρέπεται νὰ ἐκφράσωμεν τὴν πλήρη ἡμῶν πεποίθισιν περὶ τοῦ τίς ὕλη
 εἶνε καταλληλοτέρη, ὅπως χρησιμεύσῃ πρὸς ἀνάγνωσιν εἰς τοὺς μαθητάς
 κατὰ τὰς διαφόρους τάξεις, νομίζομεν ὅτι ἐν μὲν τῇ 1ῃ τάξει τῇ μικρᾷ,
 πρέπει νὰ εἶνε ἐκλεκτὰ παραμύθια, Αἰσώπειοι μῦθοι καὶ ἐθνικά, παιδικὰ
 δημώδη ποιήματα ὡς καὶ τινὰ ἐκ τοῦ ἠρωϊκοῦ ἢ μυθολογικοῦ βίου τῶν
 ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐν δὲ τῇ 2ᾳ τάξει ὁ Ῥοβινσὼν, ἐν δὲ τῇ 3ῃ ὁ Ὀμη-
 ρος καὶ ἐν τῇ 4ῃ ἀναγνώσματα τοῦ Ἡροδότου, ἔργα μεγάλου Ἀλεξάν-
 δρου καὶ σκηναὶ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ὕλη αὕτη καλῶς πα-
 ρασταθεῖσα φρονοῦμεν ὅτι δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς πάσας τὰς ἀξιώσεις
 κλοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου. Δοκίμια τοιοῦτων βιβλίων ἐξεδόθησαν τινὰ
 πρὸ τινος χρόνου παρ' ἐμοῦ καὶ μετὰ χαρᾶς ὁμολογῶ ὅτι εὖρον καὶ ἐντὸς
 τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκτὸς αὐτῆς μιμητάς. Εὐχομαι νὰ ἀντιληφθῶσι σπου-
 δαιότερον τὸ ἔργον των οἱ συγγραφεῖς παιδικῶν ἀναγνωμάτων καὶ ἀντὶ νὰ
 κατατρέψωσι τὰς πολυτίμους δυνάμεις των εἰς τὴν συγγραφὴν μωρῶν βι-
 βλίων, νὰ χρησιμοποιοῦσιν αὐτὰς εἰς τὴν παραγωγὴν βιβλίων ἀξίων τοῦ
 σχολείου καὶ ἀξίων τοῦ ἔθνους.

*Διοργανισμὸς ἀδιαιρέτου σχολείου καὶ μηχανισμὸς
 τῆς συγγραφῆς διδασκαλίας.*

Εἰς ἐκ τῶν πολλῶν καὶ αὐτὸς σπουδαῖος λόγος, δι' ὃν τὰ δημοτικά
 ἡμῶν σχολεῖα δὲν καρποφοροῦσι καὶ δὲν θὰ καρποφορήσωσι ποτε, ἐν ὅσῳ
 ὑψίσταται ὁ λόγος οὗτος εἶνε ὅτι ἀντὶ νὰ διδάσκῃ μόνος ὁ διδάσκαλος
 διδάσκουσιν ἐν τῷ σχολεῖῳ οἱ μαθηταὶ (ἐρμηνεύεται). Διὰ νὰ διδάσκῃ
 τις καλῶς καὶ παιδεύῃ ὀρθῶς, πρέπει νὰ εἶνε φιλόσοφος, λέγει Ἀγγλος
 σοφός. Κατὰ τὴν ῥῆσιν ταύτην ἀληθεστάτην οὖσαν καὶ διδάσκαλος ἀνε-
 πτυγμένος καὶ εὐσυνείδητος καὶ φιλότιμος δὲν θὰ δυνθῇ μὲ ὅλην τὴν
 καλὴν θέλησίν του νὰ ἐκτελέσῃ ὡς πρέπει τὸ ἔργον του. Τί νὰ εἴπωμεν
 ὁμῶς περὶ διδασκαλίας γινομένης παρὰ μαθητῶν; Εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπο-
 λογίσῃ τις τὰς βλαβεράς συνεπείας, ὧν ἐγένετο αἰτία ἐπὶ τῆς μορφώσε-
 ως τοῦ λαοῦ καὶ τῆς τύχης τοῦ ἔθνους.

Τὸ κακὸν θὰ ἀρχίσῃ νὰ διορθοῦται, ὅταν ἀνατεθῇ ἡ διδασκαλία μόνον
 εἰς τὸν διδάσκαλον. Ἀλλὰ θὰ εἴπῃ τις πῶς εἶνε δυνατὸν εἰς διδάσκαλος
 νὰ διδάσκῃ ὁμοῦ 40, 50 καὶ περισσοτέρους μαθητάς; Ἐν Γερμανίᾳ συμ-

βαίνει οὐχί σπανίως εἰς διδάσκαλος νὰ διδάσκη 100 καὶ 120 μαθητάς, οὐχί ἄνευ μικροῦ ἀποτελέσματος. Τὸ τοιοῦτο βεβαίως δὲν εἶνε Ὀαῦμα, ἀλλὰ τέχνη, ἥτις ἐκεῖ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου διδάσκεται. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ προγράμματι ἀποβλέπων εἰς τοὺς ἡμετέρους διδασκάλους καὶ ἐνδιαφερόμενος νὰ δυνηθῶσι καὶ οἱ ἡμέτεροι διδάσκαλοι νὰ μεθαρμόσωσιν ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον καὶ χρησιμώτερον τὰ σχολεῖά των, κατέστρωσα ἀπλούστατον πρόγραμμα ἀποφυγῶν νὰ δώσω συνθετώτερον διὰ τὸν φόβον μὴ ἀντὶ τῆς ἐπιδιωκομένης τάξεως καὶ κανονικότητος εἶδομεν βασιλεύουσιν ἐν τοῖς σχολείοις τὴν ἀμηχανίαν καὶ σύγχυσιν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον προετίμησα νὰ θυσιασθῶσιν ὀλίγα καλὰ συνθέτου προγράμματος, διότι τὰ τέλεια ὄργανα εἰς ἀδεξίους χεῖρας γίνονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἰτία καταστροφῆς τῆς ἐργασίας.

Τὰ δημοτικὰ ἡρῶν σχολεῖα ἔχουσι σχῆμα ἐπιμήκους ὀρθογωνίου. Καὶ ἡ μὲν ἔδρα τοῦ διδασκάλου κεῖται πλησίον μιᾶς τῶν μικροτέρων πλευρῶν τοῦ σχολείου, τὰ δὲ θρανία ἐν τῷ μέσῳ καὶ οὕτως, ὥστε οἱ μαθηταὶ ἐν αὐτοῖς καθήμενοι νὰ βλέπωσι πρὸς τὴν ἔδραν. Χρησιμεύουσι δὲ ταῦτα κυρίως διὰ τὴν γραφήν. Πέριξ δὲ ἔχει τὸ σχολεῖον καθ' ὅλας τὰς πλευρὰς μεγάλα παράθυρα. Εἶνε ἀνάγκη νὰ γείνη μία μεταβολή. Ἡ ἔδρα τοῦ διδασκάλου πρῶτον πρέπει νὰ τεθῆ ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεγάλης πλευρᾶς τοῦ σχολείου στηριζομένη ἐπ' αὐτῆς, τὰ δὲ θρανία νὰ στραφῶσιν ὥστε οἱ μαθηταὶ ἐν αὐτοῖς καθήμενοι νὰ βλέπωσι πάλιν πρὸς τὴν ἔδραν οὕτω κειμένην. Ἐπειδὴ δὲ τὸ φῶς ἔμπροσθεν ἐρχόμενον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς βλάπτει, διὰ τοῦτο πρέπει τὰ παράθυρα τὰ ὄντα εἰς τὸν τοῖχον τῆς ἔδρας νὰ κλείωνται ἐν καιρῷ τοῦ μαθήματος. Φῶς πιστεύομεν θὰ εἰσέρχεται ἱκανὸν ἐκ τῶν ἄλλων παραθύρων. Τὰ θρανία τοποθετοῦνται ἔμπροσθεν τῆς ἔδρας δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Μετὰ τὰς ἐργασίας ταύτας διαιροῦνται οἱ μαθηταὶ ὅλοι τοῦ σχολείου εἰς τέσσαρα τμήματα. ~~Καὶ τὰ μὲν~~ δύο κατώτερα τμήματα ἀπαρτίζονται ἐκ τῶν μαθητῶν ὅσοι ἀναγινώσκουσι εἰς τοὺς πίνακας καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς δευτέρας κλάσεως λεγομένης, τὰ δὲ δύο ἀνώτερα ἐκ τῶν μαθητῶν τῶν συνδιδασκτικῶν λεγομένων τάξεων. Τὰ τμήματα ταῦτα κάθονται ἕκαστον μὲ ὅλους τοὺς μαθητάς του ὁμοῦ εἰς ὠρισμένα θρανία. Καὶ ἂν μὲν τὰ θρανία εἶνε μικρὰ τὰ ὠρισμένα δι' ἕκαστον τμήμα χωρίζονται ἀπὸ τὰ θρανία τοῦ ἄλλου τμήματος διὰ διαστήματος δύο ποδῶν ἢ καὶ περισσώτερον, ὥστε ἐν τῷ σχολείῳ τούτῳ θὰ ᾧσι τέσσαρα τμήματα θρανίων διὰ διαδρόμων κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων. καὶ ἓνα περιδρόμον περὶ τὰ θρανία. Ἄν ὅμως εἶνε μεγάλα, ὅπως εἰς τὰ πλεῖστα τῶν θρανίων τῶν δημοτικῶν σχολείων, τότε τίθενται δύο μόνον σειραὶ θρανίων

μὲ ἓνα ἐν τῷ μέσῳ διάδρομον καὶ ἓνα περιδρόμον περὶ τὰ θρανία. Ἄν ὅμως τὸ σχολεῖον εἶνε στενόν, ὥστε μόνον μία σειρά θρανίων χωρεῖ, τότε τίθενται τὰ θρανία ὅλων τῶν τμημάτων, τὸ ἐν ὀπισθεν τοῦ ἄλλου. Τοποθετοῦνται δὲ οἱ μαθηταὶ ἐν τοιοῦτῳ σχολείῳ τὸ μὲν κατώτερον τμήμα καλλίτερον εἰς τὰ ἔμπροσθεν θρανία πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ διδασκάλου, τὸ δὲ δεύτερον ὀπισθεν αὐτοῦ καὶ οὕτω καθεξῆς. Εἰς τὸν τοῖχον, ὅπου εἶνε ἡ ἔδρα πρέπει νὰ εἶνε εἰς ἡ καὶ δύο, ἂν ἦνε δυνατόν, μεγάλοι μαυροπίνακες, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ γράφῃ ὁ διδάσκαλος ὑποδειγματικῶς εἰς τοὺς μαθητάς ἢ θὰ ἰχνογραφῆ ἢ θὰ κάμνῃ ἀριθμητικὴν καὶ τὰ παρόμοια.

Ἐν τῷ σχολείῳ τούτῳ οὕτω ἔσωτερικῶς διεσκευασμένῳ, οἱ μαθηταὶ ἀκροῶνται τῆς διδασκαλίας καθήμενοι ἐν τοῖς θρανίοις κατὰ τμήματα. Τὰ ἡμικύκλια παύουν, διότι ἔπαυσαν καὶ οἱ ἐρμηνευταί.

Ἄφ' οὗ λοιπὸν τὸ σχολεῖον παρεσκευάσθη ἐκ τῶν ἐνόντων, ὅπως γείνη δυνατὴ ἢ ὑπὸ μόνου τοῦ διδασκάλου διδασκαλία, ἢ εἰδωρὸν ἤδη τί ἔχει νὰ κάμῃ ὁ διδάσκαλος.

Ὁ διδάσκαλος κατὰ τὴν πρώτην πρωινήν ὥραν, (τὸ μὲν χειμερινὸν ἑξάμηνον 8ην ὥραν πρὸ μεσημβρίας, τὸ δὲ θερινὸν 7ην ὥραν) ὅτε ἔρχονται εἰς τὸ σχολεῖον μόνον τὰ δύο ἀνώτερα τμήματα τ.ε. ἡ τρίτη καὶ τετάρτη τάξις ἐρμηνεύει ἐκ τῶν δύο βιβλίων τῶν προωρισμένων διὰ τὰς δύο ἀνώτερας τάξεις εἴτε τὰ ἀναγνώσματα καθ' Ὅμηρον εἴτε τὰ ἀναγνώσματα καθ' Ἡρόδοτον ἐκ περιτροπῆς τὸ μὲν ἐν ἔτος τὸ ἓν, τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος τὸ ἄλλο. Καὶ αἱ δύο τάξεις ἔχουσι τὸ αὐτὸ βιβλίον καὶ συμμετέχουσι πασῶν τῶν ἐργασιῶν ὡς νὰ ἦσαν καὶ αἱ δύο τάξεις μία. Ἡ ἐρμηνεία γίνεται καὶ ὑπὸ πραγματικὴν ὄψιν καὶ ὑπὸ γλωσσικὴν. Οἱ μαθηταὶ καθίστανται πρασεκτικοὶ εἰς τὴν ὀρθὴν ἀντίληψιν καὶ ἀληθῆ ἐκτίμησιν τῶν γεγραμμένων. Τοῦτο θὰ συμβαίη καθ' ἑκάστην ἡμέραν πλὴν τοῦ σαββάτου, ὅτε ἔρχεται εἰς τὸ σχολεῖον μόνον ἡ ἀνωτέρα τάξις, ὅπως ἀκούσῃ τὴν ἱεράν κατήχησιν.¹ Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ φροντίσῃ νὰ ἐννοήσουν καλῶς τὸ μάθημα, ὥστε νὰ δύνανται πάντες δι' ἰδίων λέξεων νὰ γράψωσιν αὐτὸ ἐπὶ τετραδίου ἐπίτηδες ὠρισμένου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Διὰ τοῦτο εἶνε ἀνάγκη νὰ γίνηται πολλὴ ἐπανάληψις καὶ μάλιστα ἐκ μέρους τῶν ἀσθενεστέρων μαθητῶν. Ἡ γραφικὴ ἐργασία δὲν εἶνε ἀνάγκη πάντοτε νὰ εἶνε ἔκθεσις τοῦ ἀναγνωσθέντος καὶ ἀναπτυχθέντος τεμαχίου, δύναται νὰ εἶνε καὶ γλωσσικὴ ἐργασία. Ὁ διδάσκαλος ὅμως δεῖλει κατὰ τὴν διδασκαλίαν νὰ παρασκευάζῃ τοιαύτας ἐργασίας.

¹ Ὁφελίμον νομίζω νὰ παρακάθηται εἰς τὸ μάθημα τοῦτο καὶ ἡ τρίτη τάξις ἀκροῦμένη.

Ἄφ' οὗ διδάσκαλος τελειώσῃ ἐντὸς μιᾶς ὥρας τὴν ἑρμηνείαν μέρους τινὸς ἐκ τοῦ βιβλίου, ὁρίσῃ δὲ καὶ τὴν γραφικὴν ἐργασίαν τῶν τάξεων, μετ' ὧν ἤδη ἐνησχολεῖτο, διὰ τὴν ἐπομένην ὥραν, τότε ἄρχεται νὰ ἐργάζεται μετὰ τὰς δύο κατωτέρως τάξεις, αἵτινες ἤδη ἐρχονται εἰς τὸ σχολεῖον περὶ ὥραν θ' τὴν τοῦ χειμερινὸν ἐξάμηνον καὶ θ' τὴν τοῦ θερινόν. Καὶ τὴν μὲν δευτέραν τάξιν κελεύει νὰ ἀντιγράψῃ καθαρώς τὸ μάθημα ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου, ὅπερ ἠρμηνεύθη τὴν προηγουμένην ἡμέραν καὶ εἰς τὸ ὅποιον οἱ μαθηταὶ θὰ ἐξετασθῶσι πάλιν ὅπως εἶδη ὁ διδάσκαλος κατὰ πόσον οὗτοι ἠσκήθησαν κατ' οἶκον, ἢ καὶ νὰ ἀναγινώσκωσι πάλιν τὸ αὐτὸ μάθημα καθ' ἑαυτοὺς ἄνευ φωνῆς. Ἡ ἀντιγραφή αὕτη ἢ καὶ ἡ ἥτυχος ἀνάγνωτις θὰ διαρκέσῃ ἀκριβῶς ἡμίσειαν ὥραν. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ διδάσκαλος ἐνησχολεῖται μὲ τὴν πρώτην τάξιν ἑρμηνεύων καὶ ὑπὸ πραγματικὴν καὶ ὑπὸ γλωσσικὴν ἐποψίν τὸ ἀναγινωσκόμενον μέρος ἐκ τοῦ ἀλφάβηταρίου. Ἄφ' οὗ δὲ παρέλθῃ ἡ ἡμίσεια ὥρα, τότε δίδει εἰς μὲν τὴν πρώτην τάξιν νὰ ἀντιγράψωσιν ἀπὸ τοῦ μαυροπίνακος γράμματα καλῶς καὶ εὐκρινῶς γεγραμμένα ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ ὄντα ἐξ ἐκείνων, τὰ ὅποια οἱ μαθηταὶ ἐγνώρισαν κατὰ τὴν ἤδη γενομένην διδασκαλίαν ἀναγνώσεως, αὐτὸς δὲ ὁ διδάσκαλος ἀσχολεῖται μὲ τὴν δευτέραν τάξιν κατὰ τὸ ὑπολειπόμενον ἡμῆμι τῆς ὥρας ἐξετάζων τὸ κατ' οἶκον μάθημα καὶ ἑρμηνεύων ἄλλο κατωτέρω μέχρι τῆς δεκάτης ὥρας. Κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον εἶνε ἀνάγκη νὰ γείνη διακοπὴ τῶν μαθημάτων ἐπὶ τέταρτον τῆς ὥρας. Οἱ μαθηταὶ πάντες ἐξέρχονται κατὰ σειράν ἐκ τοῦ σχολείου εἰς τὴν αὐλήν.

Κατὰ τὴν 10 1/4 ὥραν εἰσέρχονται ἅπαντες οἱ μαθηταὶ πάλιν εἰς τὸ σχολεῖον. Καὶ αἱ μὲν δύο ἀνώτεραι τάξεις διδάσκονται ἱερὰν ἱστορίαν ἐπὶ ὅλην τὴν ὥραν. Κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον ἀντιγράφουσιν ἢ ἰχνογραφοῦσιν αἱ δύο κατώτεραι τάξεις εἴτε ἰχνογραφήματα καθ' ὑπόδειγμα εἴτε καὶ ἀπὸ τοῦ μαυροπίνακος. Τὸ ἐναντίον συμβαίνει εἰς τὴν ἐπομένην ὥραν, ἰχνογραφοῦσιν ἢ ἐκθέτουσι τὰ δεδιδασγμένα αἱ ἀνώτεραι τάξεις, συνδιδάσκονται δὲ ἱερὰν ἱστορίαν αἱ κατώτεραι.

Μετὰ μεσημβρίαν αἱ δύο ἀνώτεραι τάξεις ἀκούουσι γεωγραφίαν ἢ φυσικὴν ἱστορίαν, αἱ δὲ δύο κατώτεραι τάξεις ἀντιγράφουσιν ἢ ἀκροῶνται. Κατὰ τὴν ἐπομένην ὥραν αἱ μὲν δύο κατώτεραι τάξεις ἐναλλάξ διδάσκονται ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀριθμητικὴν, κατὰ δὲ τὴν λοιπὴν ἡμίσειαν γράφουσιν ἀριθμοὺς ἢ λύουσι προβλήματα. Ἀπὸ τῆς 4ης ὥρας ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν καθ' ἑκάστην ἢ καὶ περισσότερον γίνονται σωματικαὶ ἀσκήσεις καὶ ἄλλαι μὲν καὶ δὴ καὶ εἰς τὸ πῆδημα, εἰς τὸν δρόμον, ὡς καὶ εἰς παιγνίδια ἐθνικὰ ὡς εἶνε τὸ κρυφτὸ ἢ κρυφτοῦλι, ὁ ποντικὸς καὶ ἡ γάτα. κλπ. Κατὰ

τὰς γυμναστικὰς αὐτὰς ἀσκήσεις εἶνε οἱ μαθηταὶ διηρημένοι εἰς δύο τμήματα. Καὶ τὸ μὲν ἐν τμήμα διδάσκεται κατὰ δευτέραν καὶ τρίτην, τὸ δὲ ἄλλο κατὰ πέμπτην καὶ παρασκευὴν.

Ἐκ τοῦ μηχανισμοῦ, τὸν ὅποιον ἀνεπτύξαμεν ἤδη κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ ὀδηγηθῇ τί πρέπει νὰ πράττῃ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας. Αἱ ἐργασίαι εἶνε ἐκτὸς ὀλίγων παραλλαγῶν ἐν τισὶ τῶν μαθημάτων, ὅπως τοῦτο φαίνεται εἰς τὸ πρόγραμμα, αἱ αὐταὶ καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας.

Τὴν 4 μ.μ. ὠρίσαμεν μόνον διδακτικὴν ἐκδρομὴν τοῦ διδασκάλου μετὰ τὰ κατώτερα 2 τμ., εἰς τὴν ὅμως καλὸν εἶνε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμ. νὰ παρευρίσκωνται καὶ τὰ ἀνώτερα τμ. Κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην ὀφείλει ὁ διδάσκαλος νὰ καθιστᾷ τοὺς μαθητὰς προσεκτικούς εἰς τὰ φαινόμενα τοῦ οὐρανοῦ, (ποῦ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, ποῦ δύει, ποῖον βόρειον, ποῖον ν. μέρος, ὅτι ὁ ἥλιος ἀλλαχού ἀνατέλλει τὸ χειμῶνα, ἀλλαχού τὸ θέρος κτλ.) εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, αὐτὸ εἶνε ὄρος, κοιλάς, λόφος ποταμοί, βεῦμα, πηγὴ, βρύσις), εἰς τὰ ζῶα, δένδρα, νὰ δεῖκνῃ αὐτοῖς μεμακρυσμένας πόλεις ἢ χωρία, τὰς ὁδοὺς αἵτινες φέρουσιν ἐκεῖ, μεμακρυσμένα ὄρη ἢ ποταμούς, θαλάσσας, λίμνας, νήσους κ.τ.τ. Οἱ μαθηταὶ κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην πρέπει νὰ βαδίζωσιν ἐν τάξει ἀνά δύο ἢ καὶ τέσσαρες, ἀν τοῦτο εἶνε δυνατόν. Ἡ ἐκδρομὴ αὕτη πρέπει νὰ διαρκῇ μίαν τοῦλάχιστον ὥραν.

Ἐν τέλει δὲ συνιστῶμεν εἰς τὸν διδάσκαλον τὴν ἀκριβῆ τήρησιν καὶ πιστὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος, διότι ἄλλως εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐδοκιμῆσῃ σχολεῖον ἀδαιρέτον.

ΕΙΣ Λ Γ Ω Γ Η

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑΝ

ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΛΙΟΥΓΚΙΟΥ

μεταγλωττισθεῖσα

ΥΠΟ Ν. ΚΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΥ

Ἔθνος ἱστορικῆς σημασίας ὀφείλει νὰ ἀναφανῆ ὡς πνευματικὸν τι ὅλον διὰ γενικῆς τινος ἰδέας. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶνε ἡ τοῦ ζῆν δύναμις, ἡ διδοῦσα τῷ ἔθνει τὴν ὑπαρξίν, τὴν αὐξήσιν καὶ τὴν ἀκμήν· αὕτη δηλοῦται εἰς ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς περιστάσεις τοῦ βίου του, ἐγχαράσσει αὐτῷ τὸν

ιδιάζοντα αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ δίδωσιν αὐτῷ ὡς κομιστῆ ταύτης τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἀποσταλήν. Παραιτοῦν τὴν ἰδέαν ταύτην τὸ ἔθνος, δὲν δύναται νὰ ἔχη ζωὴν ὡς ἔθνος, καὶ ἂν ἑκατονταετηρίδας ἔτι ἢ καὶ χιλιετηρίδας διατελῆ ὑπάρχον ἐν τῷ κόσμῳ ὑπὸ τῷ ἰδίῳ ἑαυτὸν ὀνομαῖ· διότι ὀργανικὴ περαιτέρω ἀνάπτυξις εἶνε πλέον ἀδύνατος. Αἱ ἀρχαιοτάται πολιτεῖαι στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς φύσεως· ὁ ἄνθρωπος φύσει εἶνε πολιτικὸν ζῶον· ὁ φυσικὸς νόμος συνάπτει τὴν οἰκογενεῖαν, ἡ δὲ φυσικὴ ἀνάγκη συνενοῖ τὰς οἰκογενεῖας εἰς γένος καὶ τέλος εἰς ἔθνος. Ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ βίου τοῦ ἔθνους ἀνεπτύχθη ὑπὸ εὐνοϊκᾶς περιστάσεις ἡ βασιλικὴ καὶ ἱερατικὴ ἐξουσία. Τὸ ἔθνος διαιρεῖται ὅπως αἱ μέλισσαι εἰς τάξεις, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον καὶ ἡ ἐνέργεια εἰσὶν ἀκριβῶς ὠρισμένα. Οἱ ἱερεῖς καὶ πρὸς αὐτοῖς προνομιούχοι τινες ἀνώτεροι τάξεις ἐκράτουν ἐν ταῖς ἑαυτῶν χερσὶν τὴν πνευματικὴν τοῦ ἔθνους ἀνάπτυξιν καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Τὸ ἔθνος ἦν ἡ ἀψυχὸς ὕλη, ἡ παρ' ἐκείνων λαμβάνουσα τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν. Ἡ ὀρησκεία ἦν ἀποθέωσις τῆς φύσεως καὶ τῶν ταύτης δυνάμεων, ἡ ἐπιστήμη θεωρία τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐκ ταύτης κτωμένης πείρας ἐξέτασις, ἡ τέχνη μίμησις καὶ φαντασιώδης μίξις τῶν μορφῶν τῆς φύσεως, ὁ δὲ ἄνθρωπος δι' ἀθανάτων γιγαντωδῶν ἔργων ζητεῖ νὰ ἀπεικασθῆ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως ὡς ἰδεατὸν τι. Ἐκπληκτος δὲ ἀντιλαμβάνεται ἔτι τῆς φύσεως διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ὠτῶν, τὸ δὲ πνεῦμα οὐδεμίαν εὐρεν ἔτι ἐκφρασιν εἰς ἐκδήλωσιν τοῦ ἐπικρατοῦντος αἰσθήματος· Σκέπτεται καὶ γράφει ἐν ἱερογλυφικοῖς γράμμασι καὶ συμβολικοῖς εἰκόσι τῆς φύσεως. Μόνη ἡ ἐπὶ μᾶλλον ἐπεκταθεῖσα διὰ τοῦ κοινοῦ βίου ἐπιμηξία μεταβάλλει τὸ ποιητικὸν τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἱερογλυφικῆς γραφῆς· εἰς τὸ πεζὸν τῆς διανοίας καὶ τῆς διὰ φθόγγων γραφῆς· καίτοι δὲ οὐχ ἱστορικῶς βέβαιον, ἀναφέρεται ὁμοίως ὁ Θεοῦθ, ἀνήκων εἰς τὸ ἐμπορικὸν τῶν Φοινίκων ἔθνος, ὡς εὐρετῆς τῆς διὰ στοιχείων γραφῆς. Τὰ χρονικὰ τῶν ἱερέων καὶ βασιλέων ἐπιγραφαι εἶνε σχεδὸν τὰ μόνα μαρτύρια γραμμικῆς ἐνεργείας. Ἡ Αἴγυπτος παρέχει ἡμῖν πιστοτάτην εἰκόνα ταύτης τῆς τῶν ἔθνῶν καταστάσεως.

Ἐν Ἰνδίας ἐπικράτει ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις ἐπίσης ἡ τῆς φύσεως ἀποθέωσις. Αἱ ἀρχαιοτάται ὀρησκειτικαὶ γραφαί, αἱ Βέδαι, γινώσκουσι μόνον τὴν ἐν τῷ Ἰνδρᾷ, θεῷ τοῦ Ἡλίου, καὶ ἐν τῷ Ἀγνιδι, θεῷ τοῦ πυρός, προσωπεποιημένην δύναμιν τῆς φύσεως. Μόνον ἐν ταῖς οὐπανισχάδαις, ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, ταῖς ταῖς Βέδαις ἀκολουθούσαις, φαίνεται ἰσχύον τὸ νέον εἶδος τῆς φιλοσοφίας, τῆς Βεδάντα ἢ σκοπὸς τῶν Βεδῶν καλουμένης. Ἐνῶ δὲ ἐν τῇ προτέρᾳ βαθμίδι τῆς συνειδήσεως ὁ Ἰνδρᾶς, ἡ

ὁ ἥλιος ὡς θεὸς καὶ ὡς μόνη αἰτία τοῦ κόσμου ἐνομιζέτο, ἤδη προσεγγίνονται ἡ ἰδέα μιᾶς τοῦ κόσμου ψυχῆς, ἑνὸς μεγάλου τὸ πᾶν διήκοντος καὶ διέποντος πνεύματος, Βράχμα καλουμένου. Ὁ θεὸς δὲν εἶνε διάφορος ἡμῶν· ἐνυπάρχει δ' ἐν ἑμῖν, ἐὰν δυνάμεθα διὰ βαθείας σκέψεως νὰ ἀνεύρωμεν αὐτόν. Ἠλουσία συλλογὴ ὀρησκειτικῶν καὶ ποιητικῶν συγγραμμάτων τῶν ἱερέων εἶνε ἡ ἀπόδειξις τῆς μεζονος δυνάμεως τῆς φυσικῆς θεωρίας. Καὶ ὅτε μετὰ μακροχρονίους ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ἀγῶνας καὶ πολυειδεῖς ἐπιμιξίας μετὰ τῶν ξένων ἔθνῶν, βασιλεὺς φίλος τῶν γραμμάτων, διὰ λογίων Βραχμάνων εἰς φῶς ἐπανήγαγε καὶ διέταξε τοὺς παλαιοὺς καὶ σχεδὸν εἰς λήθην πεσόντας ὀρησκεικούς, ἄνδρες εὐφυεῖς ἐνεθουσίων δι' αὐτῶν καὶ ἐντεχνός τις παιδεία ἤνοιε, ἥτις ἐν ἐπικοῖς, λυρικοῖς καὶ δραματικοῖς ποιήμασι τὸν φαντασιώδη τῶν θεῶν κόσμον μᾶλλον εἰς τὸν πραγματικὸν εἰσήγαγε βίον. Ἡ Ὄουμασία μίξις τοῦ πνευματικοῦ καὶ φυσικοῦ, τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου δίδωσι ταῖς Ἰνδικαῖς συγγραμμάσι τὸν ἰδιαιτέρον χαρακτῆρα τῆς ἀβροτάτης εὐθυμίας πρὸς τὴν ὑπερμέτρῳ φαντασίᾳ, καὶ τῆς βαθυτάτης θεωρίας πρὸς τὴν μεγίστην κατ' αἰσθήσιν συμβολικότητα.

Ἐνῶ δὲ τῆς Ἰνδικῆς παιδείας Ουμέλιον εἶνε ἡ πανθειστικὴ σκεπτικὴ θεωρία, ἡ ταύτη συγγενὴς Ἀρικῆ ἔχει διπλοῦν ἠθικὸν σκοπὸν· δύο ἀρχαὶ ἀντίθετοι ἀνταγωνιζόμεναι ἐπικρατοῦσιν ἐν τῷ κόσμῳ, τὸ φῶς ἢ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ σκότος ἢ τὸ κακόν. Ἐτι δὲ ὁ ἀγὼν οὗτος εἶνε ἐξωτερικός, τὴν πᾶσαν φύσιν περιλαμβάνων· ἐπάγεται ἡμῶς καὶ τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν. Ἡ φύσις ἐπὶ μᾶλλον ὑποχωρεῖ, ἡ θεία λατρεία ἀπορρίπτει ὠρισμένους τινὰς τύπους καὶ στρέφεται πρὸς τὴν ἄμορφον φωτεινὴν ὕλην ὡς τὴν τῷ πνεύματι συγγενεστάτην οὐσίαν. Ἡ ὑψηλὴ τῆς φαντασίας πτῆσις μειοῦται, τὰ διὰ σχημάτων παίγνια αὐτῆς ἐπαύσαν· ἀλλὰ θερμότης τις τοῦ αἰσθήματος, εὐγενὴς τις ἐπιθυμία τοῦ καθαροῦ καὶ φωτεινοῦ, οἷα ἐν ταῖς Ζενδαβέστα καλουμέναις γραφαῖς ἐκφαίνεται, εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς λατρείας τοῦ φωτός. Ἐκ τῆς τῷ ὄντι ἤδη μόνον ἐξωτερικῆς ἰδέας τοῦ δικαίου προκύπτει τέλειός τις ὀργανισμὸς τῆς πολιτείας, ὅστις εἰκὸς ἦν νὰ διαλύσῃ τὰς μᾶλλον ἐκλύτους πολιτείας τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς καὶ ἐνώσῃ αὐτὰς μεθ' ἑαυτοῦ, ὅστις ὅμως καὶ αὐτὸς ὑπέκυψε τῷ τελειοτέρῳ ὀργανισμῷ τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν· ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ τὸ φῶς ῥίπτει τὰς ἀκτίνας τοῦ μόνου εἰς τὰς ἀνωτέρας τοῦ ἔθνους τάξεις, ἐπὶ δὲ τὸ πλῆθος μόνον ἀσθενῆ τινα λάμπειν ἐκχέει.

Παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τὸ πνεῦμα ἀπαλλάσσεται ἐντελῶς τῆς φύσεως· αὐτὸ εἶνε ὡς τις ὑπερκόσμιος θεὸς κύριος τῆς φύσεως. Ἡ ἀποθέωσις τῆς φύσεως μεταλλάττεται εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ πνευματικοῦ καὶ μεταφυ-

σικοῦ δημιουργοῦ τοῦ παντός, ἡ δὲ φυσικὴ πολιτεία εἰς θεῖον. Τὴν πολιτείαν συνίστησι καὶ διατηρεῖ οὐχὶ ἡ φυσικὴ ἀναγκὴ, ἀλλ' ὁ ἠθικὸς νόμος τῆς θεῆς βουλήσεως. Φύσις καὶ ἀνθρώπινος βίος στρέφονται περὶ τὸ μόνον κέντρον τὸν ἀόρατον θεόν. « Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ. » (ψαλμ. 19, 1). Οὕτω διήκει τὸ θεῖον τὰ ἐπίγεια ἐν πάσαις αὐτοῦ ταῖς ἐμφανίσεσιν. Ὁ θεὸς εἶνε ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος πάσης πνευματικῆς ἐνεργείας, καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ παιδεία θεῖω πνεύματι ἐμφυχουμένη εἶνε ἀληθῶς ἡ θεῖα ἀποκάλυψις διὰ τῆς Γραφῆς. Ἡ ἱστορία δείκνυσι τὴν δικαίαν τοῦ Θεοῦ διοικήσιν ἐν τῇ τύχῃ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἔθνων. Οἱ προφῆται εἰσὶν οἱ κήρυκες τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ποίησις ἐξομνεῖ τὸν θεόν ὡς κύριον τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀνθρώπων. Χαρακτηριστικὸν τεκμήριον τῆς ποιήσεως τῶν Ἑβραίων εἶνε κατὰ Ἀλέξανδρον τὸν Οὐμβόλδον, ὅτι αὕτη ὡς ἀντανάκλασις τοῦ μονοθεϊσμοῦ ἀείποτε ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐνότητι περιλαμβάνει τὸ σύμπαν, τὸν τε δῆλα δὴ ἐπίγειον βίον καὶ τὸν διανοητὴ οὐράνιον χῶρον· σπανίως παραμένει αὕτη μίξ μόνῃ ἐμφανίσει, ἀλλὰ χεῖρει ἐπὶ παντοίαις. Ἡ φύσις δὲν παρίσταται ὡς τι αὐθόπρηκτον, δι' ἰδίας ὠριότητος ἐκλαμπρυνόμενον· τῷ Ἑβραίῳ αἰθερῷ φαίνεται συσχετισμένη ὑψηλοτέρα τινὶ διοικήσει πνευματικῆς δυνάμει. Ἡ φύσις εἶνε κατ' αὐτὸν πεποιημένον τι καὶ δικτεταγμένον, εἶνε ἡ ζωηρὰ ἐντύπωσις τοῦ πανταχοῦ παρόντος Θεοῦ ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου· διὰ τοῦτο ἡ λυρικὴ τῶν Ἑβραίων ποίησις κατ' αὐτὸ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς εἶνε μεγαλοπρεπῆς καὶ σεμνὴ· εἶνε σοφὰ καὶ πλήρης πόθου, περὶ τῆς ἐπιγείου καταστάσεως τῶν ἀνθρώπων πραγματευομένη· οὐδέποτε ἡ ποίησις αὕτη μεθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μεγαλεῖον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐξάρσει τοῦ ὑψίστου ἐνθουσιασμοῦ, διὰ τῆς κηλήσεως τῆς μουσικῆς ἐγειρομένου, εἶνε ἄμετρος, ἐν τρόπῳ ἡ Ἰνδικῇ. Ἀσχολουμένη περὶ τὴν καθαρὰν τοῦ Θεοῦ θεωρίαν, δι' εἰκόνων λαλοῦσα, ἀλλὰ σαφῆς καὶ ἀπλὴ τὴν σκέψιν, χεῖρει χρωμένη παρομοιώσεσιν, αἵτινες σχεδὸν κατὰ ῥυθμὸν αἰ αὐταὶ ἐπικνέρονται. Καίτοι δὲ παρ' Ἑβραίοις ἱερεῖς καὶ ἔθνος ἔτι διακεχωρισμένοι εἰσὶν, ἡ πρὸς τὴν εἰς τάξεις ὅμως διαίρεσιν ἐπιθυμία ἐξέλιπεν. Ἐκ τούτου πρὸς τοὺς Ἑβραίους πρώτοις πρὸς τῇ ἱερατικῇ παιδείᾳ καὶ ἀληθῆς ἐθνικῆς ποίησις ἀνεφάνη. Οἱ ψαλμοὶ εἶνε ποιητικαὶ διαχύσεις ἀληθοῦς ἐθνικοῦ αἰσθημάτος, οἷον Δαβὶδ τὸν δημοχάρη βασιλέα καὶ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ ἐνεψύχου καὶ ὕστερον παρ' ἐνίοις τῶν Θεοσεβῶν καὶ δημοφιλῶν ἀνδρῶν ἐπεκράτει, καὶ οἱ προφῆται εἶνε οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ ἐθνισμοῦ, ὅτε βασιλεῖς, ἱερεῖς καὶ ἔθνος διὰ τῆς ἀμαυρώσεως τῆς ἐθνικῆς ιδέας προσεπάθουν πάντοτε ἐπὶ μάλλον νὰ παραλύσωσι τὸν ἴδιον ἐθνισμόν καὶ νὰ τὸν συνδιαλλάξωσι πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν. Αὐτοὶ

εἰσὶν ἐν τῇ καλλίστῃ σημασίᾳ τῆς λέξεως δημαγωγοὶ καὶ δημηγόροι, οἵτινες κατὰ παντός, ὅπερ τῷ ἐθνισμῷ ἀντέκειτο, γενναίως προὔμαχοντο καὶ τῷ τεταπεινωμένῳ ἐθνισμῷ παραμύθισαν καὶ ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον προσέφερον. Ἦ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα ὅσω πτωχὴ τύπων καὶ ἐκφράσεων ἀφηρημένων ἰδεῶν, οἷας μόνῃ ἐπιστημονικῇ σκέψι, ἥτις δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸ ἔθνος, ἀπεργάζεται, εἶνε τόσω τούναντιον πλουσιωτέρῃ εἰς ἐκδήλωσιν τῶν κατ' αἰσθησιν θεωριῶν, αἵτινες ὡς εἰκόνες ὀφείλουσιν ἄμα καὶ τὸ ὑπὲρ αἰσθησιν δηλοῦν. Οὕτω δὲ ἡ φιλολογία τῶν Ἑβραίων εἶνε νουνεχὲς τι ἱερόγλυπον, ὅπερ πάντες οἱ αἰῶνες ἐπεχείρησαν καὶ ἐπιχειρήσουσι νὰ ἐρμηνεύσωσιν, ὅπερ ὅμως τῇ μὲν ψυχῇ, ὡς ἐπιδεκτικῇ τούτου, ἀποκαλύπτεται, τῷ δὲ κριτικῷ νῷ μένει ἀνίγμια. Ἡ βίβλος τῶν βιβλίων, λέγει ὁ Göthe δικαίως, ἐδόθη ἡμῖν, ὅπως ἐν αὐτῇ, ὡς περ ἐν δευτέρῳ τινὶ κόσμῳ, δοκιμαζόμεθα, πλανώμεθα, παιδευόμεθα καὶ ἀσκώμεθα.

Ἐν Ἑλλάδι μεταβάλλεται ἡ φυσικὴ πολιτεία τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἡ θεῖα πολιτεία τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν τοῦ δήμου πολιτείαν, καὶ ἐνταῦθα σθέννυται ἡ δύναμις τῶν δεσποτῶν καὶ ἱερέων ἐντελῶς· διότι ἐν ταύτῃ βάσει, ἐφ' ἧς στηρίζεται ὁ ἐθνικὸς καὶ πολιτικὸς βίος, δὲν εἶνε ἡ φύσις πλέον μετὰ τῆς ἑαυτῆς σιδηρᾶς ἀνάγκης, οὐδὲ ὁ ἐκτὸς τοῦ κόσμου θεὸς μετὰ τῆς ἐπιτακτικῆς αὐτοῦ θελήσεως, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐλευθερίᾳ.

Οἱ θεοὶ δὲν εἶνε πλέον σύμβολα φυσικῶν δυνάμεων, τῆς ἐξηγήσεως τῶν ἱερέων δεόμενοι, οὐδ' ἀόρατός τις πνευματικὴ ἰδέα, ἥτις ὀφείλει νὰ ἐρμηνεύηται ὑπὸ τῶν προφητῶν εἰς τὸ πλῆθος, ἀλλὰ φυσικὰ ὄντα ὅμοια τῷ θεῷ ἀνθρωπίνης μορφῆς κάλλος καὶ ψυχὴν ἀνθρωπίνην ἔχοντα, ἐξ οὗ καὶ πᾶσι συγγενεῖς καὶ πᾶσι καταληπτοί. Οἱ ἀλλοεῖς μεσῖται τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶνε οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μάντιες, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ τεχνῖται. Ποιηταὶ εἶνε οἱ διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ, οἵτινες ἐν ὕμνοις παριστῶσι τὰ ἔργα τῶν θεῶν, καὶ τεχνῖται εἶνε οἱ προφῆται, οἵτινες τὰς τῶν θεῶν μορφὰς τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀφθαλμῷ φανερὰς ποιῶσιν. Οὕτως ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς προκύψασα ἐπιστήμη, αἰ ἀληθῶς ἀνθρώπιναι ἐνεργεῖαι, εἶνε τὸ λαμπρὸν κτῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους· οὐδεμία εἰς τάξεις διαίρεσις πιέζει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου. Ὁ Ἕλλην γινώσκει μόνον Ἕλληνας καὶ μὴ Ἕληνας, οὐδὲ βαρβάρους ἀποκαλεῖ, ὡς τὸ ἀνθρώπινον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ παραγνωρίζοντας. Τὰ φύλα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἶνε αἱ διαφοροὶ ἐμφανίσεις τῆς μιᾶς τοῦ ἀνθρώπου ιδέας, ἥτοι, τὸ Δωρικὸν χρώμενον τῇ ἀσθηρότητι τοῦ πρακτικοῦ πνεύματος, τὸ Ἴωνικόν· χαῖρον τοῖς παιγνίοις τῆς φαντασίας καὶ τὸ Αἰολικὸν παραδεδομένον τῇ εὐκινήτῳ δρμῇ.

της ψυχῆς. Ἡ πολιτεία συνενεὸς ὄλας τὰς ἐνεργείας καὶ δυνάμεις τοῦ ἀτόμου καὶ ἐνῶ τὰ ἀνατολικά ἔθνη, πάσης ἐλευθέρως κινήσεως καὶ αὐτενεργείας στερούμενα ὑπὸ δεσποτῶν ἐβασιλεύοντο καὶ ὑπὸ ἱερέων ἐκηδεμνεύοντο, μόνος ὁ ἐλεύθερος Ἕλληνας ἠδύνατο αὐτοδιοικεῖσθαι. Ἡ δημοκρατία εἶνε ὁ θεμελιώδης ὅρος ὄλου τοῦ ἑλληνικοῦ βίου. Ὅτε δὲ οἱ Ἕλληνες ὑπέκυψαν ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν καὶ βραδύτερον ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν, τότε ἦν καὶ τὸ τέλος τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀν καὶ οἱ ἀπόγονοι ἐπιμακρὸν ἔτι ἀπέλαυον τῆς κληρονομίας τῶν εὐτυχεστέρων προγόνων.

Ἰδιόρρυθμοι σχέσεις ἐδημιούργησαν τὸν ἑλληνισμόν. Καὶ ἐν Ἑλλάδι ὁ κοινωνικὸς βίος προῆλθεν ἐκ τοῦ κόλπου τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ γένους. Ἡ πατριαρχικὴ μοναρχία ὑπῆρξεν ὁ ἀρχικὸς τύπος τῆς κυβερνήσεως· βραδύτερον κοινωνία ἐκ παντοίων στοιχείων συνιστάμεναι ἐμορφούντο κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ὑπαρχόντων καὶ ἐλάβανον, ἐνθα οὐδὲν κοινὸν γένος ὑπῆρχεν, ἐνα μυθικὸν ἀρχηγέτην, ὡς γενάρχη. Ἀλλὰ τινὲς ὁμοιότητες, οἷον εἶδος τι εἰς τάξεις διαίρεσεως, ἧς βραδύτερον ἐπιληχνη ἀναφαίνονται ἐν ταῖς φατρίαις, τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς ἱερατικῶν τινῶν ἐπαγγελμάτων καὶ τινῶν τεχνῶν, ἀρχαιούτατός τις μᾶλλον συμβολικῶς ἐνδεικνύμενος σεβασμὸς τῆς φύσεως καὶ ἡ σκοτεινὴ παράδοσις μυστηριώδους τινὸς φυσικῆς ποιήσεως ἀναμνησκουσιν ἀναλόγους πρὸς τὴν ἀνατολὴν σχέσεις. Ἡ φυσικὴ ποιότης τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἔπερ ὑπὸ ὀρέων καὶ κόλπων κατατεμνόμενον, διαιρεῖ τὴν χώραν εἰς πλῆθος ἀποκεχωρισμένων ἀλλήλων ἐπαρχιῶν καὶ νήσων, παρηγαγεν ἐξ ἀνάγκης τὸν χωρισμὸν εἰς μικρὰ καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξάρτητα κρατίδια, καὶ ἐκόλυσεν οὕτω τὴν πλῆρη ἐνότητα εἰς μίαν ὄλην καὶ μεγάλην φυσικὴν πολιτείαν, οἷως ἀπαντῶμεν εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Γάγγου καὶ εἰς τὰς ἐκτεταμένους πεδιάδας τῆς Ἀσίας. Ὁ σύνδεσμος τῶν φίλων καὶ τῶν ἔθνων ἦν μᾶλλον ἠθικὸς, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς κοινῆς καταγωγῆς καὶ γλώσσης. Τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν ἦσαν ἀδιάλειπτοι ἀγῶνες καὶ μεταναστάσεις. (Θουκ. 1, 2). Οἱ δὲ ἀγῶνες οὗτοι καὶ αἱ μεταναστάσεις πρὸ καὶ μετὰ τὸν Ἰωνικὸν πόλεμον ἐγένοντο αἰτία, ἵνα μηδέποτε ὁ Ἕλληνας μένη σταθερὸς καλλισργῶν τὴν χώραν, ὡσπερ οἱ βάρβαροι τῆς Ἀνατολῆς. Ἑλλάς ἦν πανταχοῦ, ὅπου Ἕλληνες κατῴκουν. Ἡ ἐλευθέρως κίνησις ἐξήγειρε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματος, αἱ δὲ μεταναστάσεις δὲν ἐπέτρεψαν νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ἀποθέσις τῆς φύσεως, ὅπως πρὸ ἄλλοις λαοῖς συνέβη ἐκ σεβασμοῦ τῶν τοπικῶν φυσικῶν λόγων ἢ ταπεινώσεως τοῦ λαοῦ καὶ ἢ ἐπὶ τούτου ἰδρυθεῖσα ἱερατικὴ καὶ δεσποτικὴ ἐξουσία. Ἀλλ' ἡ κατὰ τόπους λατρεία τῶν καθ' ἕκαστα γενῶν συνεχώ-

νεύοντο εἰς μέγα σύστημα θεῶν, οἷτινες ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀποβάλλουσι τὴν ἐαυτῶν τοπικὴν συμβολικὴν σημασίαν, μετεβλήθησαν εἰς γενικὰ ἠθικὰ ὄντα.

Αἱ ἀδιάλειπτοι περιπλανήσεις τῶν φύλων καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς τύχης ἐν ἀγῶσι καὶ πολέμοις ἔδωκε τοῖς καθ' ἰδίαν ἔθνεσι βεβαιότεραν καθ' ἑαυτὰ ὑπαρξίν, καὶ τὸ ἄτομον ἴσχυεν ἐν ταῖς μικραῖς πολιτείαις, μάλιστα καθ' ἀνάγκην μετερχομέναις τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἀρπαγὴν, ὡς τέλειος ἀνὴρ. Ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ ἀξία παρεῖχεν αὐτῷ τὸ ἑαυτοῦ δικαίωμα πρὸς τε τὸν ἀρχηγὸν καὶ τοὺς ἑταίρους· καίτοι δὲ ἐν τῇ ἀνατολῇ τὸ πλῆθος καθάπερ καὶ τὸ ἔδαφος, ἐν ᾧ τοῦτο κατῴκει, ἦν κτήμα τοῦ δεσπότη, ἐν Ἑλλάδι ἀνῆκε τῷ ἀτόμῳ, ὡς πολίτῃ, ἡ χώρα ἦν τοῦτο συγκρατεκτῆρα καὶ συνυπερήσπισεν. Ἐν Ἑλλάδι τὸ πρῶτον ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀξία τοῦ ἀτόμου, διότι ὁ ἄνθρωπος ἐμάνθανε τὸ γινῶθαι σαυτὸν καὶ ἐξετίμα καὶ ἐσέβητο τὴν ἀρετὴν τῶν ἄλλων. Καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς βασιλεῦσι καὶ ἱερεῦσι δὲν περιεποιεῖ τιμὴν καὶ σέβας τὸ ἀξίωμα, ἀλλ' ἡ προσωπικὴ αὐτῶν ἀξία καὶ ἀρετὴ. Ἐφ' ὅσον τὰ διάφορα φύλα καὶ ἔθνη διετέλουν εἰς ἀπύστους πρὸς ἄλληλα πολέμους, τὸ ἔθνικὸν αἶσθημα περιορίζετο ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῆς χώρας· μόνον δ' ὅτε τὸ πρῶτον ἐν τῷ Ἰωνικῷ πολέμῳ αἱ καθ' ἰδίαν πόλεις κοινῇ ἠγωνίσαντο κατὰ τῶν ξένων, ἤρξαντο ἔκτοτε οἱ Ἕλληνες νὰ αἰσθάνωνται ἑαυτοὺς ὡς ἓν ἔθνος, καὶ ὅτε μετὰ τὴν μεγάλην τῶν Ἀωριέων εἰσβολὴν ἡ ἡγεμονία ἀπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἢ Δαναῶν μετέβη εἰς τοὺς Ἀωριεῖς, ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα Ἕλληνες ἐνοεῖτο σύμπαν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἐν ταύτῃ τὸ πρῶτον τῆ ἐποχῇ ἀνεφάνη ἡ διάκρισις ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, ἦν ὁ Ὀμηρὸς οὕτω ἐγίνωσκεν· καίτοι δὲ βραδύτερον τὰ καθ' ἕκαστα φύλα σφοδρῶς ἀντεπολέμουν ἄλληλα, ἡ ἰδέα ὅμως τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνισμοῦ, ἡ ἐκδηλωθεῖσα διὰ κοινῶν θεσμῶν, ἱερῶν καὶ ἐορτῶν ἦν ὁ πνευματικὸς σύνδεσμος, ὁ συνδέσμος ὄλον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐν τε τῇ Εὐρώπῃ, τῇ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Ἀφρικῇ.

Ἀπὸ τοῦδε ἄρχεται ἡ κυρίως ἱστορία τῶν ἑλλήνων· διότι τὰ πρὸ τούτου εἶνε μῦθοι, συγκεχυμένοι ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Πρῶτον ἤδη μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ταραχῶν ἀνεφύησαν οἱ βλαστοὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου. Θρησκεία, πολιτεία καὶ τέχνη τῶν ἑλλήνων προκύπτουσιν σὺν ἑκ τῆς ἰδέας τοῦ ἐλευθέρως ἐνεργοῦντος ἀνθρωπίνου πνεύματος, καὶ ἐνῶ ἡ γραμματολογία ἔθνους τινος γενικῶς εἶνε ἡ ἱστορία τῆς ἀναπτύξεως τῆς μορφώσεως τοῦ ἔθνους ἰδέας, ἡ ἑλληνικὴ ὡς ἱστορία τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶνε ἐνταύτῃ ἡ ἱστορία τῆς καλλισργείας αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· ἐπειδὴ, ἐνῶ

πρὸς τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς ὁ ἄνθρωπος φέρεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἢ τῆς φύσεως, παρὰ τοὺς Ἕλλησιν, ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς ξένων δυνάμεων, κινεῖται ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως, οὐχὶ ὑπὸ ξένου διδασκάλου ἀγωγῆν, ἀλλ' ὡς αὐτεξούσιος καὶ ἑαυτοῦ κύριος καὶ ἀγωγός. Οὕτως ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐλληνικῆς παιδείας δὲν εἶνε ἡ φύσις, ἡ διὰ τῶν θαυμασίων αὐτῆς ἐμφανίσεων ἐγείρουσα τὴν φαντασίαν, οὐδ' ὁ ἀόρατος Θεός, οἷον ἡ ψυχὴ ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν νοήσῃ, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος παλαίων κατὰ τῶν ἐκτὸς καὶ ἐντὸς αὐτοῦ δυνάμεων. Δὲν ἀπωθεῖται θεὸν καὶ φύσιν, ἀλλὰ συνδιαλλάττει ἄμφω τῷ ἀνθρώπῳ, ὅπως διὰ τῆς αὐτῶν βοήθειας καὶ συμβολῆς ὀδηγήσῃ αὐτὸν ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ ἀσταθοῦς βίου. Ἡ προαίσθησις τοῦ Θεοῦ ἐκδηλοῦται διὰ τῆς λατρείας τοῦ ὠραίου· ὁ θαυμασμός αἰσθητῆς ὠραιότητος τῆς μορφῆς διαπλάττεται βελτίων ἐν τῷ αἰσθηματικῇ ἠθικῆς ὠραιότητος ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, καὶ ἡ καλοκάγαθία φαίνεται ὡς ἡ ἰδεώδης ἀνθρωπίνη τελειότης. Ἡ λεπτοτάτη ἔκφρασις βαθυτάτων φυσικῶν αἰσθημάτων εἶνε κατ' Ἀλέξανδρον τὸν Οὐμβρόλδον σύμμικτος τῇ ποιητικῇ παραστάσει ἀνθρωπίνων παθῶν· ἰδιαιτέρα περιγραφὴ τῆς φύσεως φαίνεται ὡς τι πάρεργον· ἐπειδὴ ἐν τῇ ἐλληνικῇ παιδείᾳ πάντα στρέφονται ὡς ἐν κύκλῳ περὶ τὸν ἄνθρωπον. Ἐνῶ ἡ Ἰνδικὴ παιδεία εἶνε ἡ ἀποθέωσις τῆς φύσεως καὶ ἡ ἐναντία αὐτῆς, ἡ ἑβραϊκὴ, ὁ ἀποχωρισμός τῆς θεότητος ἀπὸ τῆς φύσεως, ἡ ἐλληνικὴ παιδεία εἶνε ἡ ἐξ ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ καὶ φυσικοῦ. Ἐνῶ ὁ ἀνατολίτης μὴ ἐννοῶν τὸ ἀτελεύτητον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς φύσεως, ἀναρπάζεται ὑπὸ τῆς φαντασίας καὶ τῆς ψυχῆς, παρὰ τῷ Ἑλληνισμῷ ὁ νοῦς διατάττει τὰς δρμὰς τῆς ψυχῆς καὶ τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας. Ἐνῶ παρ' ἐκείνῳ ἐπικρατεῖ ἀσυμμετρία καὶ δυσαναλογία, ἐν τούτῳ τὸν κεντρίον ἡ συμμετρία ἐν πᾶσι καὶ ἡ ἁρμονία εἶνε τὰ κύρια χαρακτηριστικά· ἐνῶ ἐκεῖ ἐκπληττόμεθα διὰ τὸ τολμηρὸν καὶ ὑψηλὸν τῶν θεωριῶν καὶ αἰσθημάτων, ἐνταῦθα θαυμάζομεν τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν σκέψεων. Τοῦτο λοιπὸν διδῶσι τῇ ἐλληνικῇ παιδείᾳ τὴν αἰωνίαν αὐτῆς ἀξίαν, ὅτι ἀνθρωπίνως πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὁμιλεῖ· τοῦτο τὴν μορφωτικὴν δύναμιν, ὅτι αὕτη εἶνε τοῦ ἀνθρωπίνου βίου πιστοτάτη εἰκὼν· τοῦτο τὴν ἐσαεὶ νεάζουσαν αὐτῆς χάριν, ὅτι τὸ ἀτελὲς καὶ θνητὸν ἰδεῶδες καθιστῶσα, ὑψοῖ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐνισχύει αὐτόν, ὅπως ζητήσῃ ἐν ἑαυτῷ τὸ ὠραῖον καὶ καλὸν καὶ πραγματώσῃ ἐκτὸς ἑαυτοῦ. Οὕτω δὲ τὸ κτήμα τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος ἐγένετο ἐσαεὶ θησαυρὸς πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις, δυναμένοι ἐν καιροῖς ἀσεβείας καὶ ἀτιμίας νὰ διασώσωσι τὴν πρὸς τὸ εὐγενὲς τῆς ἀνθρωπότητος πίστιν, νὰ θεμελιώσωσιν αὐτὴν ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἀναθεομάνωσιν, ὅπως δι' αὐτῆς καὶ ὑπὸ ἀτυχεῖς περιστάσεις

δικηφύλαξωσι τὴν βαθεῖαν εἰρήνην τῆς ἀθωότητος ἐν τοῖς μυχίοις τῆς καρδίας, ὡς ἐν ἑρῶ τινι κίβωτῳ.

Ἐὰν ἡ γλῶσσα τοῦ ἔθνους εἶνε ἡ πιστοτάτη εἰκὼν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ἔδει καὶ ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα νὰ μετέχη ὅλων τῶν προτερημάτων τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Ἐὰν ὁ ἀνθρώπινος λόγος, ἀσχέτως πρὸς τὸν νοῦν αὐτοῦ, διαφέρει τῇ ἐνάρθρω αὐτοῦ φωνῇ τῶν ἀνάρθρων φθόγγων τῶν ζώων, ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα πρὸς ὅλας τὰς γλώσσας παλαιάς τε καὶ νέας παραβλαλλομένη ὡς πρὸς τὰς φωνητικὰς αὐτῆς σχέσεις εἶνε ἡ ἐναρθροτάτη, ἐν ἧ ἡ σύνθεσις τῶν συμφώνων καὶ τῶν φωνηέντων, τῶν τόνων τῶν διαφορῶν φωνητικῶν ὀργάνων καὶ ἡ μεταλλογῆ τῶν ἄρσεων καὶ θέσεων μελωδικώτατα ἐπιτελεῖται. Ἡ δὲ εὐφωνία εἶνε ἡ πρώτη αὐτῆς ἀρετὴ. Ἡ ποσότης τῶν συλλαβῶν, ἀνεξάρτητος οὖσα τοῦ τόνου, εἶνε οὕτως ὠρισμένη, ὡς ἐν οὐδεμίᾳ ἑτέρᾳ γλώσσῃ· ταύτη ἄρα μόνη ἦν δυνατὸν οὐ μόνον μεγίστην ποικιλίαν μέτρων νὰ ἀναπτύξῃ ἐν τῇ ποιήσει, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐλεύθερον ῥοῦν τοῦ πεζοῦ λόγου εὐρυθμον νὰ καταστήσῃ ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα εἶνε ὅλος ἁρμονικὴ καὶ εὐρυθμὸς.

Ὁ δὲ ῥυθμός, ὡς Ἀλέξανδρος ὁ Οὐμβρόλδος λέγει, εἶνε οἷονε κόσμος κατ' ἑαυτόν, καὶ ἄνευ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς μελωδίας τῆς μουσικῆς· διότι οὗτος παριστᾷ τὸ σκοτεινὸν κύμα τοῦ αἰσθηματος καὶ τῆς ψυχῆς πρὶν ἢ αὕτη ἐκφράσῃ αὐτὸ διὰ λέξεων. Ὁ τύπος ἐκάστης χάριτος καὶ μεγαλοπρεπείας κεῖται ἐν τῷ ῥυθμῷ ὡς καὶ ἡ ποικιλία ἐκάστου χαρακτῆρος ἀναφάνεται κατὰ βούλησιν πολλαχῶς, διὰ συνθέσεως διαπράττεται νέα εἰδη ποιήσεως, καθαρὸς τύπος, ἄνευ ὕλης, ἐκδηλούμενος διὰ τόνων, ἢτοι δι' ἐκείνου, ὅπου βαθύτατα ἄπτεται τῆς ψυχῆς, ὡς ἐγγυτάτω τῇ φύσει τοῦ ἐσωτερικοῦ αἰσθηματος ἔν.

Ἡ ἐσωτερικὴ ἀξία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας εἶνε ἀνάλογος τῇ ἐξωτερικῇ αὐτῆς ὠραιότητι. Οὐδεμίᾳ γλῶσσᾳ ἔχει τοσοῦτον πλῆθος θεματικῶν ῥιζῶν, οὐδεμίᾳ τὴν δύναμιν καὶ τὴν εὐκολίαν τοῦ σχηματίζειν διὰ παραγωγῆς καὶ συνθέσεως νέας πάντοτε λέξεις, οὐδεμίᾳ τὸν πλοῦτον τῶν τύπων πρὸς δήλωσιν τῶν λεπτῶν διαφορῶν τῆς διανοίας καὶ τοῦ αἰσθηματος, οὐδεμίᾳ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν θέσιν τῶν λέξεων καὶ τὴν διάταξιν τῶν προτάσεων, ἵνα ὑποτάξῃ τὰ ἥττον σημαντικὰ τοῖς μᾶλλον σημαντικοῖς· οὐδεμίᾳ τὴν εὐχέρειαν πρὸς περὶ ἀστάσιν τῶν λεπτοτάτων σκιαγραφιῶν τοῦ λόγου, ὅστις ὅτε μὲν μετὰ χαριέσσης στωμυλίας ῥέει, ὡσπερ παρὰ τοῖς πολυλόγοις Ἀθηναίοις, ὅτε δὲ διὰ τῆς ἐμφαντικῆς βραχυλογίας παρέχει μᾶλλον ἀφορμὴν σκέψεων ἢ ἀκοῆς, ὡς παρὰ τοῖς βραχυλόγοις Λάκωσιν. Οὐδεμίᾳ ἔχει τὸ προτέρημα τοῦ κεκτῆσθαι ποικιλί-

αν ἁρμονίας εἰς τὰ διάφορα εἶδη τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου. Οὕτω δὴ ἀπετελέσθη ὁ ἰδιάζων ἐκεῖνος χαρακτηρ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅστις δὲν εἶνε προῖδον ἀφώνων τινῶν νόμων, ἀλλὰ ἀνεβλάστησεν διὰ τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ χοροῦ, διὰ τῶν ᾠσμάτων καὶ τῆς ἱστορίας καὶ τέλος διὰ τῆς ἐλευθέρως ἐπιμιξίας καὶ συναμιξίας πολλῶν φύλων καὶ ἀποικιῶν ὡς ζωηρὸς καὶ ἐναργῆς τύπος τῆς φύσεως.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, περιλαμβανούσης διάστημα μείζον τῶν διαχιλίων ἐτῶν, δύο μεγάλας περιόδους διακρίνομεν, τὴν φιλολογίαν τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν τῶν Ἀλεξανδρινῶν, Ῥωμαϊκῶν καὶ Βυζαντινῶν χρόνων· ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ καθικνουμένη μέχρι τοῦ 300 π. χ. ἀναπτύσσει τὸ ἔθνικόν πνεῦμα κατὰ φυσικὸν λόγον ἐκ τῶν πρώτων ἀρχῶν τὴν ποίησιν διὰ τοῦ ἔπους, τῆς λυρικῆς καὶ δραματικῆς ποιήσεως, καὶ ἐν ἴσῳ βαθμῷ τὸν πεζὸν λόγον διὰ τῆς ἱστορίας, τῆς ῥητορικῆς καὶ φιλοσοφίας. Ἀλλ' ἅμα τῇ ἀπωλείᾳ τῆς ἐλευθερίας, ἐσβέσθη καὶ ἡ δημιουργικὴ τοῦ ἔθνους δύναμις· ἡ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους φιλολογία μεταβάλλεται τότε εἰς παγκόσμιον ἑλληνικὴν φιλολογίαν, περιλαμβάνουσαν πάντα τὰ ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἐλκυόμενα ἔθνη καὶ εἰς τὴν ἐκάστοτε ἐπιρροὴν τοῦ χρόνου ὑπέκουσιν, ἥτις ὅσῳ μᾶλλον ἐπεκτείνεται, τοσοῦτο δυνάμει καὶ πρωτοτυπίᾳ ἀπόλλυσι· ἀπκλωστουμένη τοῦ βίου τοῦ ἔθνους, ὑπαναχωρεῖ εἰς τὰ σχολεῖα ὡς κτῆμα ἰδίας τινὸς τάξεως λογίων. Αὕτη διασώζει καὶ καλλιεργεῖ τοὺς προτέρους τοῦ πνεύματος θεσμοὺς, ἀπεργάζεται ἰδίαν ἔντεχνον ποίησιν καὶ γίνεται φορεὺς τῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, μέχρις οὗ περὶ τὸ τέλος τοῦ μέσου αἰῶνος γίγνεται αἰτία τῆς ἀναπλάσεως νέου πνευματικοῦ βίου ἐν Ἑυρώπῃ.

Σ Ο Φ Ι Σ Τ Α Ι

ΥΠΟ ΣΤ. ΛΕΑΦΚΟΥ

καθηγητοῦ.

Περὶ γενέσεως τῆς σοφιστικῆς.—Πῶς τῶν σοφιστῶν.—Ἰνῶμαι τῶν παλαιῶν περὶ τῶν σοφιστῶν.—Θεωρία περὶ τῆς γνώσεως.—Ἐπιστικὴ.—Ἠθικὴ σκέψις.—Ἀρετὴ.—Δίκαιον.—Θεοί.—Ῥητορικὴ.—Λέξεις.—Ἀξία καὶ σημασία.

Ὡς ἡ εἰκὼν τοῦ ἀπείρου κόσμου κατὰ πᾶν χρονικὸν μῶριον μεταβάλλεται, τὰ ἐν τῷ μεγάλῳ ρεύματι τοῦ δρόμου τοῦ κόσμου γινόμενα εἶνε ἀποτέλεσμα προτέρων αἰτίων, οὕτω καὶ ἡ καθόλου εἰκὼν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ μικρόκοσμος οὗτος, κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους ἄλλοιᾳ παρί-

σταται. Τούτου μάρτυς ἀψευδέστατος εἶνε ἡ ἱστορικὴ λάμψις, ἡ τρεῖς περίπου χιλιετηρίδας καταλάμπουσα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, οὕτινος τὰς πρώτας ἀρχὰς καὶ τὸ μέλλον βαθεῖα καλύπτει νύξ. Παίζει δὲ ἡ φαντασία πρὸς τὸ διπλοῦν τοῦτο σκότος πλάττουσα κόσμους ἰδανικοὺς καὶ ἀχωρίστους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῶν ἀμεταβλήτων καὶ αἰωνίων τῆς καρδίας πόθων.

Ὅσοι δὲ μακρότερον τὸ νῆμα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, τοσοῦτῳ πολυπλόκωτερα καὶ ποικιλώτερα τὰ ὑφάσματα τῶν γνώσεων ἐκτυλίσσονται. Τίς δὲν θαυμάζει σήμερον, ὅτι πᾶσαι αἱ μορφαὶ τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἱστορίας εἰς τέλεα σχεδὸν συστήματα ἐπιστημῶν ἀπετελέσθησαν; Τίς δὲν θαυμάζει σήμερον τὴν θαυματουργὴν τῶν σχολείων δύναμιν, ἐν οἷς ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ κατὰ θαυμάσιον τρόπον ὀρισμέναι κατὰ ποιὸν καὶ ποσὸν γνώσεις τοῦ παρελθόντος μεταφυτεύονται, αἱ κυριώτατον τέλος ἔχουσαι τὴν διάπλασιν χαρακτήρων ἀγαθῶν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῆς νεότητος, τὴν ἀπόλεμον ταύτην τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας δύναμιν; Τίς δὲν θαυμάζει σήμερον, ὅτι ἕλη καὶ θύναμις ἐδουλώθησαν ὑπηρετοῦσαι εἰς τὰς ἀπείρους τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκας, ὅτι οἱ δολιχοδρομοῦντες κεραινοί, τὰ ὄπλα τοῦ Ὀμηρικοῦ Διός, σήμερον δαμάζονται, ὅτι θαλάσσια κήτη, ὡς ὄρη, μένος πυρὸς πνέοντα σχίζουσι τοὺς ὠκεανούς, ὅτι πυρίπνοα χερσαῖα ὄχηματα μηδενίζουσι τὰς ἀποστάσεις τοῦ χώρου, ὅτι ἠλεκτρικὰ φεῦματα κομίζουσιν ἀγγελίας πανταχοῦ γῆς ταχύτερον, ἢ ἡ ποδήγημος ὠκέα Ἴρις, ὅτι ὁ Ἄρης ὠπλισμένος πυρὶ καὶ σιδήρῳ ταχεῖς καὶ καμπληθεῖς ὀλέθρους εἰς μεγάλα καὶ μακρὰ συμπλέγματα στρατευμάτων σκορπίζει; Τίς δὲν θαυμάζει σήμερον τὸ μακρότατον βλέμμα τοῦ ἀστρονομούντος εἰς τὰ ἀπώτατα τοῦ οὐρανοῦ βᾶθρον τὸ καταμετροῦν τὴν ταχύτητα, τὸν ὄγκον, τὰς τροχιάς καὶ τὰς μικροτάτας ἀποστάσεις τῶν ἀπειρομεγέθων τοῦ κόσμου σφαιρῶν; Ἀθάνατοι εἶνε οἱ στίχοι τοῦ Σοφοκλέους, « πολλὰ τὰ δεινὰ κούδεν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει. » Ἀλλ' ἄράγε τῶν θαυμάτων τούτων εἶνε εὐρετῆς μόνον ὁ σημερινὸς αἰὼν; οὐχί· εἶνε ἀποτέλεσμα πολλῶν προηγουμένων αἰώνων. Οὕτω λοιπὸν πρὸς γένεσιν τῆς σοφιστικῆς δὲν εἶνε μόνον οἱ χρόνοι καθ' οὓς ἔζησαν οἱ σοφισταί, ἀλλὰ καὶ οἱ πρότερον.

Γένεσις τῆς σοφιστικῆς. Ὀλίγοι τῶν φιλοσοφούντων μέχρι τοῦ μέσου τῆς πέμπτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος εἶχον κατανοήσει, ὅτι ἦτο χρειαθεωρητικῆς τινος φιλοσοφικῆς παιδεύσεως· ἀλλ' οὐδεὶς σχεδὸν ἐπεχείρησε τὴν ἐπιτέλεσιν ταύτης καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐπιστήμη δὲν καθίστατο κοινὸν κτῆμα οὐδ' ἐπὶ ταύτης ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ ἐθεμελιόυτο. Ταιαύτην ἐπιχείρησιν ἐπεχείρησαν μόνον οἱ Πυθαγόρειοι οἱ συγκροτήσαντες σύλ-

λογον (συνέδριον ἢ ὀμικρόιον) ὡς τέλος ἔχοντα τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν ἀγωγὴν τῶν πολιτῶν· ἀλλὰ τὰ διδάγματα ταῦτα τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς ἦσαν δημοτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος· ἐν γένει δὲ ἦτο ζήτησον τῶν παλαιότερων χρόνων, ὅτι πρέπει ἢ πρακτικὴ ἀρετὴ νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς γνώσεως. Ἀλλὰ τὴν κατάστασιν ταύτην χορὸς παντοίων ποικίλων σχέσεων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐμελλε νὰ μεταβάλῃ· οἱ πρὸς τοὺς Πέρσας τῶν ἐλλήνων πόλεμοι, ὧν κλέος ἀνθῆσεν αἰχμᾶς, ἢ γαιεῖνὰ τῆς ἐλευθερίας κρηπίς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Γέλωνος τῶν Καρχηδονίων ἦττα οὐ μόνον συνεβάλλοντο εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ τῶν διαφόρων σχέσεων τοῦ βίου τῶν τότε χρόνων. Μετὰ τὰ μεγάλα ταῦτα καὶ ἐνδοξα γεγονότα μέγας νεανικὸς ἔρως τοῦ πράττειν ἐμπίπτει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πάντων, ἐνθουσιασμὸς ἄμετρος ἀνάπτεται, φρόνημα ὑψηλὸν καὶ ἀγέρωχος μεγαλαυχία λάμπει εἰς τὰ ὑπερήφανα τῶν πολιτῶν πρόσωπα, θάλαμος ἐγωϊσμοῦ δικαίου θερμαίνει τὰ στήθη τῶν ἀγωνισαμένων καὶ μανικὸς ἔρως πολιτικῆς δόξης, ἐλευθερίας καὶ δυνάμεως εὐέλπιδας τούτους ἐλαύνει. Ἡ εὐφρόσυτος λοιπὸν αὕτη μέθη ἐπὶ τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων παρώρμησε τοὺς κινδυνεύσαντας ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἐλευθερίας νὰ νεωτερίσωσιν· αἱ παραδόσεις τοῦ παρελθόντος, τὰ ἔθνη, τὰ ἔθιμα καὶ τὰ νόμιμα ἐφαίνοντο ἤδη μικρὰ καὶ στενά. Μείζον δὲ πάσης ἄλλης πόλεως ἐνεωτέρισαν αἱ Ἀθηναί, ἢ Ἑλλάς τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅτι οἱ ἐπιτροῦσαι τι καὶ ἐπιτελέσαι, οἱ τολμηταί, οἱ κινδυνευταί καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς ἐπέλπιδες χρωῖται πολιτεία οὐ ζηλοῦσα τοὺς τῶν πέλας νόμους, παράδειγμα δὲ αὐτοὶ ὄντες ἢ μιμούμενοι ἑτέροις· καὶ ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ εἰς ὀλίγους ἄλλ' εἰς πλείονας οἰκεῖν δημοκρατία κέκληται, μέτεσι δὲ κατὰ τοὺς νόμους πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τὸ ἴσον. "Ὅτε δὲ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων οἰκοστροφῆι ὁ μεγαλεπήβολος Περικλῆς, ὁ δυνατὸς γινῶναι τὰ δέοντα καὶ σαφῶς διδάξαι καὶ φιλόπολις καὶ κρείσσων χρημάτων, ἤρξατο τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης ὑπολάμπων καὶ εἰς τοσοῦτον ἐκπληκτικὸν μέγεθος δόξης, πλούτου, δυνάμεως καὶ κάλλους τεχνῶν προήχθησαν αἱ Ἀθηναί, ὥστε αὐτὸς οὗτος θαυμάζων λέγει. «Ξυελῶν τε λέγω τὴν τε πᾶσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος παιδεύειν εἶναι. . . . μετὰ μεγάλων δὲ σημείων καὶ οὐδὲ μοι ἀμάρτυρόν γε τὴν δύνάμιν παρασχόμενοι τοῖς τε νῦν καὶ τοῖς ἔπειτα θαυμασθησόμεθα καὶ οὐδὲν προσδεόμενοι οὔτε Ὀμήρου ἐπαινέτου οὔτε ὅστις ἔπεισι μὲν τὸ αὐτίκα τέρψει, τῶν δὲ ἔργων τὴν ὑπόνοιαν ἢ ἀλήθειαν βλάψει, ἀλλὰ πᾶσαν μὲν θάλασσαν καὶ γῆν ἐσβατὸν τῇ ἡμετέρᾳ τόλμῃ καταναγκάσαντες γενέσθαι, πανταχοῦ δὲ μνημεῖα κακῶν τε κάγαθων ἀλδία ξυγκατοικίσαντες.» Δικαίως αἱ ἀρχαῖαι Ἀθηναίαι ὠνο-

μάσθησαν θαῦμα· διότι οὐδεμία ἄλλη πόλις παρέχει τοιοῦτον παράδειγμα· μάλλον δὲ ἐκπλήσσεται τις, ὅταν ἀποβλέψῃ πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἀναπτύξεως, ὅστις δὲν εἶνε ὑπέρτερος τῆς ἀνθρωπίνης ἡλικίας. Ὁ θησαυρὸς τῶν γνώσεων τῶν χρόνων ἐκείνων ἦτο τοιοῦτος, ὥστε σχολεῖα συστηματικὰ ὡς παρ' ἡμῖν, δὲν ὑπῆρχον· γραμματιστῆς τις μόνον ἐδίδασκε τοὺς νέους νὰ γράψωσι, νὰριθμῶσι καὶ νὰπαγγέλλωσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ποιήματα· ἐλευθερία δὲ μαθήματα ἦσαν ἡ μουσικὴ καὶ ἡ γυμναστικὴ. Ὡστε οἱ τότε ἄνθρωποι διδασκάλους εἶχον τὰς παραδόσεις τοῦ παρελθόντος, τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ποιητῶν καὶ ὀλίγων πεζογράφων, τὴν λαμπρότητα τοῦ οὐρανοῦ, τῆς γῆς τὴν ποικιλίαν καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους πολιτικὰς, θρησκευτικὰς καὶ ἰδιωτικὰς σχέσεις. Καὶ ὅμως ἐκ τοῦ σχολείου τούτου ἐβλάστησαν τὰ λαμπρότατα προϊόντα· μεγάλοι πολιτικῆς ἥρωας δεξιῶς ἔστρεψαν τὸν οἶκον τῆς πόλεως, ὁ Φειδίας ἐλάξευσε τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης καὶ ἐμόρφωσε κατὰ τύπους οἶοναι ζῶντας ἐναμίλλους πρὸς τὸ ἀνυπέροβλητον τῆς φύσεως καλόν, τὸ δραματικὸν τῶν ποιητῶν κάλλος οὐδέποτε ἔλαμψε τοσοῦσον, ὅσον ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Λισχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους, οἱ ἀναξιφόρμιγγες τοῦ Πινδάρου ὕμνοι ἐκελάδησαν γλυκύτερον καὶ ὑψηλότερον πάντων τῶν αἰώνων. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ ἡ ῥητορικὴ, ἣτις ἦτο τὸ μέγιστον τῶν πολιτευομένων ὄπλον, οὐκ ὀλίγην ἐπίδοσιν ἔσχεν· ἡ ἀκοή ὠξύνθη ὑπὸ τῆς ὠραιότητος τῆς γλώσσης καὶ τῆς λεπτότητος τῶν ἐκφράσεων· ἀλλ' ὁ χρόνος ὅμως, καθ' ὃν ἔζη ὁ Περικλῆς, δὲν ἀπῆτει μόνον καλλιτεχνικοὺς ῥητορικοὺς τύπους, ἀλλὰ καὶ γνώσεις περὶ πολλῶν πραγμάτων. Διὰ τοῦτο ὁ Περικλῆς προθυμότατα ζητεῖ νὰ διαλέγηται μετὰ τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ Πρωταγόρου καὶ ἄλλων πρὸς κτήσιν ποικίλων γνώσεων. Ἡ φιλοσοφία δὲ, ἣτις μέχρι τοῦδε ἦτο φυσικοῦ χαρακτῆρος, δὲν ἦτο ἐπαρκὴς εἰς τὴν χρείαν ταύτην· εἶχε δὲ φθάσει εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ μεταβληθῇ.

Ὁ Ἡράκλειτος καὶ ὁ Παρμενίδης ὑπελάμβανον ὅτι, οὔτε πίστιν οὔτε ἀλήθειαν πρέπει νὰ ἀπονέμωμεν εἰς τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐν ἡμῖν γιγνομένας ἀντιλήψεις· διότι τὸ αἰσθανόμενον καὶ τὸ αἰσθητὸν εὐρίσκονται ἀεὶ ἐν διηνεκεῖ ῥοῇ καὶ ἀδιαλείπτῳ μεταβολῇ. Ὁ Ἀναξαγόρας ἔρχοντα τῆς φύσεως ἐνόμιζε τὸν νοῦν, ὅστις ἐπελθὼν διεκόσμησε τὰ πάντα. Αἱ ὑπολήψεις αὗται τῶν εἰρημένων φιλοσόφων, ἢ διαλεκτικὴ τοῦ Ζήνωνος καὶ ὁ πρακτικὸς βίος τῶν Ἑλλήνων, κυρίως ἐπὶ τοῦ πολέμου τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων, προπαρεσκευάσαν τὴν σοφιστικὴν σκέψιν. Ἀλλ' ὅν καὶ ὁ αἰὼν τοῦ Περικλέους ἔλαμπεν, ὅμως σοφ-

δρότατος ἐκρήγνυται πόλεμος κατὰ τῶν αἰωνίων τῆς ἠθικῆς νόμων. Ζωηροτάτην δὲ καὶ πιστοτάτην εἰκόνα τοῦ ἠθικοῦ τούτου πολέμου παρέχει ἡμῖν ὁ πολὺς καὶ βαθὺς Θουκυδίδης. « καὶ ἐπέπεσε πολλὰ καὶ χαλεπὰ κατὰ στάσιν ταῖς πόλεις, γιγνόμενα μὲν καὶ δεῖ ἐσόμενα, ἕως ἂν ἡ αὐτῆ φύσις ἀνθρώπων ἦ, μᾶλλον δὲ καὶ ἡσυχαιτέρα καὶ ταῖς εἴδεσι διηλλαγμένα, ὡς ἂν ἕκασται αἰ μεταβολαὶ τῶν ξυντυχιῶν ἐφιστῶνται· ἐν μὲν γὰρ εἰρήνῃ καὶ ἀγαθοῖς πράγμασιν αἱ τε πόλεις καὶ οἱ ἰδιῶται ἀμείνους τὰς γνώμας ἔχουσι διὰ τὸ μὴ ἐς ἀκουσίους ἀνάγκας πίπτειν. Ὁ δὲ πόλεμος ὑφελὼν τὴν εὐπορίαν τοῦ καθ' ἡμέραν βίαιος διδάσκαλος καὶ πρὸς τὰ παρόντα τὰς ὀργὰς τῶν πολλῶν ὁμοιοῦ· ἐστασίαζέ τε οὖν τὰ τῶν πόλεων καὶ τὰ ἐφυστερίζοντά που πύσσει τῶν προγενομένων πολὺ ἐπέφερε τὴν ὑπερβολὴν τοῦ καινοῦσθαι τὰς διανοίας τῶν τε ἐπιχειρήσεων περιτεχνήσει καὶ τῶν τιμωριῶν ἀτοπία καὶ τὴν εἰλωθείαν ἀξίωσιν τῶν ὀνομάτων εἰς τὰ ἔργα ἀντήλλαξαν τῆ δικαιοσύνῃ. Τόλμα μὲν γὰρ ἀλόγιστος ἀνδρεία φιλέταιρος ἐνομισθία, μέλλησις δὲ προμηθὴς δειλία εὐπρεπής, τὸ δὲ σῶφρον τοῦ ἀνάνδρου πρόσχημα, καὶ τὸ πρὸς ἅπαν ξυνετὸν ἐπὶ πᾶν ἀργόν· . . . καὶ τὰς ἐς σφᾶς αὐτοὺς πίστεις οὐ τῷ θεῷ νόμῳ μᾶλλον ἐκράτουντο, ἢ τῷ κοινῇ τι παρανομήσαι.»

Δεσπότης λοιπὸν τῆς ἐποχῆς ταύτης δὲν εἶνε ἡ δημοτικὴ ἠθικὴ ἐλευθερία, ἀλλ' ὁ ἀχαλίνωτος ἐγωϊσμός, ἐξ οὗ πέλταγος πολυκύμαντον κακῶν ἐγείρεται, ὁ ἐμφύλιος Ἄρης αἰμοσταγῆς φέρεται πανταχοῦ καίων, δηῶν πυρπολῶν, ἄγων καὶ φέρων, φουσῶν φόνον· φόβοι καὶ ἐλπίδες κυμαίνονται, ἀδιάλειπτος ἐσωτερικὴ ἔρις τῶν ἀλλήλων καὶ τῶν πολλῶν, στάδιον παθῶν ἀνοίγεται μέγα, τὰ θεμέλια τῆς θρησκείας σαλεύονται, πᾶσα ἠθικὴ ἰδέα φυγαδεύεται, οἱ νόμοι ἄρχονται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τὸ κοινὸν ἀγαθὸν δὲν εἶνε ὑπέρτερον τοῦ ἰδίου, οἱ θεοὶ εἶνε πλάσμα φοβουμένης φαντασίας, οἱ ὅρκοι εἶνε λόγοι κενοί, αἱ ἰσχυρότερα πόλεις πιέζουσι τὰς ἀσθενεστέρους, αἱ συνθήκαι παραβαίνονται, πυκναὶ μεταβολαὶ πολιτευμάτων γίνονται, τῆς δημοκρατίας ἡ ἰσότης χαλεπὰ τοὺς δεσμοὺς τῆς ἐνότητος· τὸ πᾶν ὄψιν ἀγριωτάτην παρέχει· πᾶσα ἡ Ἑλλάς στάσει καὶ φόνων ἐμεστώθη καὶ παρτοίας ἀλλήλης ταραχῆς. Ὁ Θουκυδίδης ἐρμηνεύων τὰ αἷτια τῶν κακῶν λέγει « ἔρωσ καὶ ἐλπίς ἐν παντὶ ἐνέπεσεν, ὁ μὲν ἡγούμενος, ἡ δ' ἐφεπομένη, καὶ ὁ μὲν τὴν ἐπιβολὴν ἐκφροντίζων, ἡ δὲ τὴν εὐπορίαν τῆς τύχης ὑποθεῖσα, πλεῖστα βλάπτουσι καὶ ὄντα ἀφανῆ κρείσσω ἐστὶ τῶν δρωμένων δεινῶν. » Τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς πίστιν ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων αἰτίων ἠφάνισεν καὶ ἡ τέχνη, ἥτις τὸ ἐν τοῖς μαρμάρους ὑποτυπούμενον ἰδεῶδες τῶν θεῶν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐδανείζετο· προσέτι δὲ καὶ

τὸ θέατρον πολλὰς ἐσπειρεν ἠθικὰς ἀμφιβολίας. Ἡ Ἀντιγόνη θάπτουσα τὸν ἀγαπητὸν ἀδελφὸν κατὰ τὸ θεῖον δίκαιον, ὅπερ οὐδεὶς οἶδεν εἶ· ὅταν φάνη, νυμφεύεται τὸν Ἄδην ὡς παραβάτης τοῦ θεοῦ δικαίου, ὁ Σοφοκλῆς ἀμφιβάλλων περὶ τῆς μαντικῆς καλεῖ τοὺς μάντις ἀγύρτας, δολίους καὶ μηχανορραφούς, ὁ Εὐριπίδης μεταβάλλει τὸ θέατρον εἰς ἔμμετρον σκεπτικὸν φιλοσοφικὸν διδασκῆριον. Ἐν γένει δὲ ἡ ἕλη ἐποχὴ εἶνε μεταβολὴ πνεύματος καὶ μεγάλης ἐπιδόσεως· οὐδεὶς ταύτην ἠδύνατο νὰ ἀναχαιτίσῃ. Καὶ ἡ φιλοσοφία ἄρα ὑπὸ τούτου τοῦ πνεύματος ἐμελλε νὰ καταληφθῇ· ἐγένετο λοιπὸν σκεπτικὴ καὶ ἀρνηθεῖσα τὴν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν· ἀπεφάνετο ὅτι χρημῆτων πάντων μέτρον ἄνθρωπος· δεξιώτατος δὲ πολέμιος τῆς δόξης ταύτης εἶνε ὁ Σωκράτης, ὅστις δέχεται μὲν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε μέτρον πάντων χρημάτων, ἀλλ' οὐχὶ ὁ καθ' ἕνασπον, ὡς ἐδόξαζον οἱ σοφισταί, ἀλλ' ὁ καθόλου ἄνθρωπος. Ὑπάρχουσιν ἔλεγεν ὁ Σωκράτης ἀντικειμενικαὶ ἀλήθειαι, ὧν τὸ κύρος εἶνε αἰώνιον. Τοιαῦτα εἶνε τὰ αἷτια, ἐξ ὧν ἡ φιλοσοφία ἐν ταῖς κεφαλαῖς τῶν σοφιστῶν ἐγένετο σκεπτικὴ. (ἔπεται συνέχεια).

Περὶ ἀσκήσεως καὶ ἐξετάσεων δημοδιδασκάλων.

Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Ο Σ Α'.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἄρθρα 71 καὶ 72 τοῦ περὶ δημοδιδασκαλίας νόμου τῆς 6ης Φεβρουαρίου 1834, καὶ τὸ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ ΧΘ' νόμου ἐκδοθὲν τὴν 23 Ἀυγούστου 1878 ὀργανιστικὸν τῶν προτύπων δημοτικῶν σχολείων ἡμέτερον διάταγμα, καὶ ἐπιθυμοῦντες τὸ μὲν νὰ συντελέσωμεν εἰς βελτίωσιν τῆς διδασκτικῆς μεθόδου ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις, τὸ δὲ νὰ διευκολύνωμεν τὴν πρὸς ἐξέτασιν προπαρασκευῆν τῶν μέχρι τοῦ 1878 ἀναγνωρισθέντων δημοδιδασκάλων διὰ πρακτικῆς αὐτῶν ἀσκήσεως, ἰδόντες τὸ ἄρθρον 3 τοῦ ἡμετέρου διατάγματος τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1879 περὶ μεθόδου διδασκαλίας ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις, ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἡμετέρου ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ ἀπεφασίσσαμεν καὶ διατάττομεν τάδε:

Ἄρθρ. 1. Πάντες οἱ ἐν δημοσυντηρητοῖς ἢ ἰδιοσυντηρητοῖς σχολείοις διδάσκοντες δημοδιδασκαλοὶ καὶ αἱ δημοδιδασκάλισσαι, πλὴν τῶν πρὸ τοῦ 1862:

ἀναγνωρισθέντων πρωτοβαθμίων, καὶ ἀπὸ τῶν νέων διδασκαλείων, καὶ οἱ βουλόμενοι τῶν ἐκτὸς ὑπηρεσίας διατελούντων, πρὶν ὑποστῶσι τὰς κατὰ τὰ ἄρθρα 71 ἐδάφ. Β' καὶ 72 § 1. τοῦ περὶ δημοδιδασκαλίας νόμου ὑποχρεωτικὴν ἐξέτασιν ἐν τοῖς διδασκαλείοις κατὰ τὸ περὶ τούτου ἡμέτερον διάταγμα τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1878, θέλουσιν ἀσκηθῆ κατὰ περιφέρειας, παρὰ τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργείου προσκαλούμενοι ἐν τοῖς προτύποις ἢ καὶ ἐν τοῖς κεντρικοῖς πρωτευουσῶν νομῶν ἢ ἐπαρχιῶν δημοτικοῖς σχολείοις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ὑπουργείου ὀριζομένοις ἐπὶ ἐξ τούλάχιστον ἐβδομάδας.

Ἄρθρ. 2. Οἱ πρὸς τοῦτο συγκαλούμενοι ἐκάστης περιφέρειας δημοδιδασκαλοὶ θὰ ἀσκῶνται δι' ὑποδειγματικῆς διδασκαλίας ὑπὸ τοῦ ἐν ἐκάστη περιφέρειᾳ δημοτικῶν σχολείων ἀποστελλομένου παρὰ τοῦ Ὑπουργείου ἐπιθεωρητοῦ, κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν αὐτοῦ, ἢ διευθυντοῦ διδασκαλείου ἢ προτύπου, λαμβάνοντος καὶ τούτου τὰ ὁδοιπορικά του καὶ ἀποζημιῶσιν ὀριζομένην ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ.

Ἄρθρ. 3. Ἐπιθεωρηταὶ πρὸς ἀσκήσιν δημοδιδασκάλων διορίζονται ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσ. ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ 1) οἱ διδάσκοντες τὰ παιδαγωγικὰ ἐν τοῖς διδασκαλείοις καθηγῆται, 2) πρωτοβάθμιοι δημοδιδάσκαλοι ἀπὸ τῶν νέων διδασκαλείων ἀναγνωρισθέντες μετὰ διετῆ ἐν πρωτευούσαις νομῶν ἢ ἐπαρχιῶν ὑπηρεσίαν, 3) πρωτοβάθμιοι δημοδιδάσκαλοι ἐπὶ δύο τούλάχιστον ἔτη ἐν προτύποις σχολείοις ὡς τακτικοὶ διδάσκαλοι ὑπηρετήσαντες καὶ 4) οἱ ἐν Γερμανίᾳ ἢ Ἑλβετίᾳ εἰδικῶς τὰ παιδαγωγικὰ σπουδάσαντες καὶ ἐν διδασκαλείοις ἀσκηθέντες.

Ἄρθρ. 4. Ὁ ἡμέτερος ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργὸς θέλει ὀρίσει δι' ἀποφασίῳς του πρὸ δέκα πέντε τούλάχιστον ἡμερῶν δημοσιευομένης, ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ, ἐκάστην περιφέρειαν, τὴν πόλιν, ἐν ἣ θέλουσι συνέλθει πρὸς ἀσκήσιν οἱ δημοδιδάσκαλοι, τὸν χρόνον τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀσκήσεως, καὶ τὴν ἀποζημιῶσιν τοῦ διορισθησομένου ἐν ἐκάστη περιφέρειᾳ ἐπιθεωρητοῦ, μέλλοντος νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὰ σχολεῖα καὶ νὰ ἀσκήσῃ τοὺς δημοδιδασκάλους, μὴ ὑπερβαίνουσιν τῶν μὲν ἐχόντων βαθμὸν διδάκτορος τὰς δραχμὰς ἐξ, τῶν δὲ λοιπῶν τὰς δραχμὰς τέσσαρας καθ' ἐξάστην ἡμέραν, λαμβανόντων καὶ τὰ ὁδοιπορικά των ἐξοδα.

Ἄρθρ. 5ον. Τὸν ἐν ἐνεργείᾳ δημοδιδάσκαλον τὸν πρὸς ἀσκήσιν προσκαλούμενον, καὶ διὰ τοῦτο ἐν ὑπηρεσίᾳ διατελοῦντα ἀναπληροὶ ἢ ἕτερος δημοδιδάσκαλος, ἢ ἱερεὺς, ἢ γραμματοδιδάσκαλος ὑπὸ τοῦ δημοδιδασκάλου προτεινόμενος, ἢ καὶ ἀμέσως ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς διοριζόμενος καὶ λαμβάνων ἀποζημιῶσιν τὰ διδάκτρα καὶ εἴκοσι πέντε μὲν δραχμὰς

κατὰ μῆνα ὁ ἱερεὺς ἢ γραμματοδιδάσκαλος, τεσσαράκοντα δὲ ὁ δημοδιδάσκαλος, πληρονομήσας αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργείου.

Ἄρθρ. 6ον. Οἱ ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις ἐκάστης περιφέρειας διδάσκοντες δημόσιοι ἢ ἰδιωτικοὶ δημοδιδάσκαλοι θέλουσι προσκληθῆ δι' ἐγγράφου τοῦ ὑπουργείου, κοινοποιουμένου αὐτοῖς ἐπὶ ἀποδείξει πρὸ δέκα πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀσκήσεως.

Ἄρθρ. 7ον. Οἱ προσκληθέντες καὶ μὴ παρευρεθέντες ἀνελλιπῶς εἰς τὰς ἀσκήσεις δημοδιδάσκαλοι, καὶ οὕτω τὴν περὶ τῆς διδασκτικῆς αὐτῶν ἰκανότητος ἀμφιβολίαν ἐνισχύσαντες τιμωροῦνται μὲν πειθαρχικῶς διὰ τὴν ἀπειθειαν, προσκαλοῦνται δ' ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ εἰς ἐξέτασιν δυνάμει τοῦ ἁρθροῦ 71 ἐδάφ. μεθ' ἣν ἐφαρμύζονται αἱ διατάξεις τοῦ ἁρθροῦ 72 τοῦ περὶ δημοδιδασκαλίας νόμου.

Ἄρθρ. 8ον. Πάντες οἱ ἐν τῇ βασιλείᾳ δημοδιδάσκαλοι, οἱ ἐν δημοσυντηρήτοις ἢ ἰδιοσυντηρήτοις δημοτικοῖς σχολείοις διδάσκοντες, πλὴν τῶν ἐξαιρεθέντων ἐν τῷ 1ῳ ἁρθρῳ τοῦ παρόντος διατάγματος, θέλουσιν ὑποστῆ διαδοχικῶς κατὰ περιφέρειας καὶ καθ' ὀρισθησομένον ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργείου χρόνον τὴν κατὰ τὰ ἄρθρα 71 καὶ 72 τοῦ περὶ δημοδιδασκαλίας νόμου πρακτικὴν κυρίως ἐξέτασιν ἐν διδασκαλείῳ μετὰ τὴν διὰ τοῦ διατάγματος τούτου ὀριζομένην ἀσκήσιν, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ περὶ ἐξετάσεως δημοδιδασκάλων ἡμετέρου διατάγματος τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1878, οἱ δὲ μὴ ὑποστάντες ταύτην θέλουσιν ἀπολυθῆ τῆς ὑπηρεσίας δυνάμει τῶν ἀνωτέρω ἁρθρῶν.

Εἰς τὸν ἡμέτερον ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργὸν ἀνατίθεμεν τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 16 Μαρτίου 1881

ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ὁ ὑπουργὸς

N. ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ.

Π ε ρ ί λ η ψ ι ς.

Περὶ ἐκτελέσεως τοῦ ἀπὸ 3 Σεπτεμβρίου Β. Διατάγματος.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τοὺς κ. κ. Νομάρχας.

Ἐκ τῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ΧΘ' νόμου περὶ συστάσεως διδασκαλείου ἐν Ἀθήναις ἐκδοθέντων ὀργανιστικῶν αὐτοῦ διαταγμάτων καὶ ἐγκυκλίων καὶ τῶν ἐπιστελλομένων ὑμῖν ἐκάστοτε γινώσκετε, κύριε Νομάρχα ὅτι διὰ δύο ὁδῶν, διαχαραχθεῖσιν ἤδη σαφῶς, ἐπιδιώκεται παρὰ τοῦ Ὑπουργείου ἢ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου βελτίωσις καὶ ἡ σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι ἀναμόρφωσις ἐπὶ βάσεων συμφωνοτέρων πρὸς τὰς κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους προόδους καὶ τὰ πορίσματα τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, (ὧν ἡ ἐφαρμογὴ ἐστέφθη διὰ τηλικαύτης ἐπιτυχίας, ἀναδείξασα τὸ προκαταρκτικὸν σχολεῖον λεληθότα ἰσχυρότατον μοχλὸν τῆς κοινωνικῆς προόδου), καὶ προσφορωτέρων πρὸς τὰς ὁσημέραι ἀναπτυσσομένων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ κοινωνικᾶς καὶ πολιτικᾶς ἀνάγκης. Σπεύδει δὴ ἡ Κυβέρνησις διὰ συστάσεως μὲν διδασκαλείων νὰ μορφώσῃ δημοδιδασκάλους, δυναμένους νὰ συντελῶσιν εἰς πραγμάτων τοῦ μεγάλου τοῦ προκαταρκτικοῦ σχολείου σκοπῶν, διὰ συχνῶν δὲ ἐπιθεωρήσεων καὶ τῆς ἐν τοῖς προτύποις ἀσκήσεως νὰ ἐξεγείρῃ πρὸς ἔλλογον διδασκαλίαν, ἐκ τῶν ἐνόντων, τοὺς παρέχοντας εὐλόγους ἐλπίδας βελτιώσεως ἐκ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ διδασκάλων, ὧν οἱ πλείονες ἀνεγνωρίσθησαν διδάσκαλοι ἄνευ προπαρασκευῆς καὶ ἐλέγχου.

Ἦν ποτε χρόνος, καθ' ὃν ἡ διὰ μηχανικῆς ἀσκήσεως μετάδοσις δι' ἐνὸς διδασκάλου πολλοῖς μαθηταῖς, συνωστιζομένοις καὶ ἀλληλοδιδασκομένοις, τῶν ἐμπειριῶν τῆς ἀσυνειδήτου ἀναγνώσεως, τῆς γραφῆς καὶ τῶν τεσσάρων τῆς ἀριθμητικῆς πράξεων μετὰ τινῶν στοιχείων θρησκευτικῶν καὶ ἱστορικῶν γνώσεων, ἐν τῇ τῶν παίδων μνήμῃ ὅπως δὴ ποτε ἀποτιθεμένων, ἐκρίνετο ἰκανὴ παιδείσις καὶ ἐν τῷ βίῳ ἐφόδιον τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ, προωρισμένων νὰ διανύσωσιν ἀνανταγώνιστον βιωτικὸν στάδιον καθ' ἀπλήν ἕξιν ἀσκοῦντες τὰ πρακτικὰ ἐπιτηδεύματα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ

τέκνα τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, ἰδίαν εὐρυτέραν, καὶ πρὸς τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα προσφορωτέρων παιδευόμενα παίδευσιν. Ὁ γεωργός, ὁ κτηνοτρόφος, ὁ κηπουρός, ὁ ἐργάτης, ὁ βιομήχανος, ὁ ἔμπορος μικρῶς ἔχρηζον τότε ἀναπτύξεως πρὸς ἄσκησιν τοῦ ἔργου τῶν, κατὰ τινὰς πατροπαράδοτους ἕξεις καὶ ἀμεταβλήτους κανόνας ἀσκουμένου ἐν τῇ ἀπλοῖκῃ κοινωνίᾳ, ἐν ἣ ἡδύνατο νὰ πορίζηται πᾶς τις τὰ πρὸς τὸ ζῆν, πάντῃ τῶν κοινῶν ἀμέτοχος. Ἄλλ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς ἡ ἐφαρμογὴ τῶν πορισμάτων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ γεωργίᾳ, τῇ βιομηχανίᾳ καὶ τῷ ἐμπορίῳ καὶ ὁ ἐν αὐτοῖς παγκόσμιος συναγωνισμὸς οὐ μόνον καθιστᾷ τοῦτο ἀδύνατον ἀλλὰ καὶ δυστυχεῖς τοὺς λαοὺς, τοὺς μὴ δυναμένους νὰ συμβαδίσωσιν ἐν τῇ εὐρείᾳ ταύτῃ ὁδῷ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ δι' ἔλλειψιν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν ἐφοδίων, ἔτι μᾶλλον ἀπαρσιτήτων πρὸς ὀρθὴν χρῆσιν τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς διὰ τῆς ψήφου ἀσκουμένης ἐπὶ τῶν κοινῶν συμμετοχῆς.

Διὰ τοῦτο ἐν ταῖς νεωτέραις πολιτικαῖς κοινωνίαις, ταῖς ἐδραζομέναις ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ ἀσφαλῶς, καὶ ἐπὶ τῆς ἰσότητος τῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν ἄνευ διακρίσεως τάξεων, ἡ τοῦ σχολείου λειτουργία κατέστη ὄρος τῆς τῶν ἐθνῶν ὑπάρξεως, καὶ σκοπὸς αὐτοῦ τίθεται οὐχὶ ἡ μηχανικῶν ἀπλῶς ἐμπειριῶν κτήσις, ἢ ἡ πολλῶν γνώσεων μετάδοσις ἄνευ ἐσωτερικοῦ εἴρμου καὶ ἄνευ λόγου μορφωτικοῦ, ἀλλ' ἡ κατὰ κοινὸν καὶ ἀκριβῶς προδιαγεγραμμένον τύπον κατὰ τὴν ἀπαλὴν ἡλικίαν διάπλασις τοῦ χαρακτῆρος πάντων τῶν πολιτῶν, καὶ ἡ δι' εὐμεθόδου διδασκαλίας, ἐνδελεχῶς τοῦ ἥθους στοχαστικῆς, μετάδοσις τῶν στοιχειωδῶν ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας γνώσεων, δι' ὧν δύναται νὰ μορφωθῇ ὁ νέος πολίτης οὐ μόνον μέλος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας χρηστὸν, ἐγκεντριζόμενον διὰ τῶν ἐθνικῶν χαρακτήρων, ἀλλὰ καὶ ἐργάτης δεξιὸς καὶ πεφωτισμένος ἐν παντὶ βιωτικῷ ἐπαγγέλματι, οὗ ἡ ἔλλογος ἀσκήσις χρήζει ἀπαραιτήτως κεφαλαίου τινὸς στοιχειωδῶν γνώσεων. Πρὸς τὸν τοιοῦτον, κύριε Νομάρχα, πλαστικὸν τοῦ ἥθους καὶ τοῦ χαρακτῆρος μορφωτικὸν σκοπὸν τοῦ σχολείου ἤκιστα, ὡς εἰκὸς, δύναται νὰ συντελέσῃ ἢ διὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ Γάλλου Σαραζίνου, τὸ 1830 τὸ πρῶτον ἐν τοῖς σχολείοις ἡμῶν εἰσχυθεῖσα καὶ ἐπικρατήσασα ἀλληλοδιδασκατικὴ μέθοδος, ἣτις εἶναι, αὐτὸ τοὔτο, ἀθέτησις τοῦ τοιοῦτου σκοποῦ, μεθ' ὅλας τὰς ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἐπενεχθείσας δὴθεν βελτιώσεις καὶ μετὰ τῆς ἀπαραίτητης πρὸς ἐκκρουσιν τοῦ ὑποτραφεμένου δι' αὐτῆς ψιττακισμοῦ καὶ τῆς ἐκ τῆς ἀργίας τοῦ πνεύματος ἐπερχομένης στειρώσεως, αὐτοῦ, συνεπαγομένης καὶ τὴν τῆς καρδίας πύρωσιν διὰ τῆς

κατὰ μικρὸν ἀποσβέσσει τῶν ἠθικῶν ζωπύρων. Εἰς διδάσκαλος πῶς νὰ ἐπιδράσῃ μορφωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοσοῦτων ψυχῶν, νεναρκωμένων ἐσημέραι διὰ τῆς μηχανικῆς διδασκαλίας ἐτέρων παιδῶν, τυφλῶν τυφλοῦς ὀδηγῶντων;

Ὡς ἂν μὴ ἤρκει δὲ αὐτῆ ἡ πρὸς πάντα παιδαγωγικὸν κανόνα ἀντίξοος μέθοδος εἰς κατὰπτωσιν τοῦ σχολείου, ἐπέληθε καὶ ἡ εἰς τὴν διδασκαλικὴν ὑπηρεσίαν παρεισαγωγή ἀνθρώπων, καὶ τῆς ἐλαχίστης διδακτικῆς ικανότητος στερουμένων, ὅσους αἰ μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ παλαιοῦ διδασκαλείου συστάσαι ἐπιτροπεῖαι ἀθρόους ἀνεγνώρισαν, πάντῃ πρὸς τὸ ἔργον ἀπαρασκεύους, καὶ αὐτῆς τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς ἀδαεῖς, οἵτινες εἰσαγαγόντες τὴν ἀταξίαν ἐν τῷ σχολεῖῳ, συνετέλεσαν εἰς τὴν παντελεῖα αὐτοῦ δυστυχίαν, ἣν ἐπέβεβαίωσεν, ἂν ἤχρηζε βεβαιώσεως, ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐνεργηθεῖσα ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐπιθεώρησις τῶν σχολείων, ἀποβαλόντων ἀτυχῶς διὰ τοῦτο τὸ πρὸς τὰς κοινότητος γόητρον, καὶ ἥκιστα τὸ, οὐδ' ἐν ἀρχῇ πάνυ ζωπύρον, ἐνδιαφέρον αὐτῶν ἐπισπωμένων.

Πρὸς ταχυτέραν ἀνόρθωσιν τοῦ σχολείου, ἀφ' οὗ καὶ μόνου τὸ ἀρτιγέννητον ἡμῶν ἔθνος ἀνέμενεν, ὡς εἶδος, τὴν προαγωγὴν τῶν κοινωνικῶν ἀγαθῶν, τὴν εὐνομίαν καὶ τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν, ἔγνω νὰ τραπῆ τὸ Ὑπουργεῖον εἰς τὰ ῥηθέντα δύο γενικὰ μέτρα, νὰ ἐπιδιώξῃ δῆλα δὴ διὰ συστάσεως διδασκαλείων τὴν μόρφωσιν ἐν προτύποις διδακτικῆν βελτίωσιν τῶν δεκτικῶν βελτιώσεως ἐν ἐνεργείᾳ διδασκάλων.

Ἀναγνωρισθέντων δ' ἐφέτος τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις διδασκαλείου νέων διδασκάλων, ἔσπευσα νὰ συστήσω ἐν τισὶ δήμοις, καθ' ἃ ἀπέστειλα ὑμῖν, σχολεῖα, ἐν οἷς θέλουσι διδάσκεισθαι τὰ κεκανονισμένα μαθήματα κατὰ τὴν ἐν τῷ προτύπῳ μέθοδον καὶ τάξιν. Πρὸς τοῦτο προῦκάλεσα Β. Διάταγμα, οὗ ἱκανὰ ἀντίτυπα ἐπισυνάπτω ὧδε, καθ' ἃ σὺν τῷ χρόνῳ, ἐξερχομένων νέων διδασκάλων ἀπὸ τῶν διδασκαλείων, καὶ ἀσκουμένων κατὰ περιφερείας μικρὰς ἐν τοῖς ὀργανισθησομένοις κατὰ τὸ νέον σύστημα ἐπαρχιακοῖς σχολείοις ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ δι' εἰδικοῦ διδασκάλου τῶν ἐν ἐνεργείᾳ δημοδιδασκάλων, θέλει ὑποχωρήσει ἡ ἀλληλοδιδασκτικὴ εἰς τὰς νεωτέρως μεθόδους, καθ' ἃς ἕκαστον μάθημα, μετὰ λόγου διδασκόμενον, συμβάλλεται ὠρισμένην συμβολὴν εἰς τὴν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ παιδὸς διάπλασιν. Προσεχῶς δὲ θέλουσιν ἐκδοθῆ ἐκ τοῦ Ὑπουργείου πρόγραμμα καὶ ὀδηγία περὶ ἐφαρμογῆς αὐτοῦ ἐν τοῖς ὀλιγοπληθέσι σχολείοις, ἐν οἷς καὶ κατὰ τὸν ἐν ἰσχύϊ ὀδηγῶν τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου ἀπαγορεύεται ἡ ἀλληλοδιδασκτικὴ.

Οὐχ ἤττον ἐπιέγουσα εἶναι ἡ ἀνάγκη νὰ ἀναγραφῆ πίστωσης πρὸς ἀ-

ποστολὴν ὑποτρόφων εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις, ἢ εἰς τὸ ἐν Τριπόλει ἤδη συστάν διδασκαλεῖον, μάλιστα ἀπὸ τῶν τῆς Χερσονήσου δήμων, ὅσοι εἰσέτι δὲν ἀπέστειλαν, καὶ τοιοῦτοί εἰσιν οἱ πλεῖστοι.

Ἐπιφυλασσόμενος νὰ ἐφελευσῶ δι' ἰδίου ἐγγράφου τὴν προσοχὴν ἕκαστου ὑμῶν ἐπὶ τῶν ἐπιέγουσῶν σχολικῶν ἀναγκῶν ὠρισμένων δήμων, ὧν τὰ σχολεῖα χρῆζουσι μείζονος καὶ ταχυτέρας ἐπικουρίας, καὶ νὰ κανονίσω τὸν τρόπον, καθ' ὃν δύναται νὰ διευκολυνθῇ ἡ ἀσκήσις τῶν προσκληθησομένων πρὸς τοῦτο παρὰ τοῦ γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ δυνάμει τῶν ἄρθρων 71—73 τοῦ περὶ δημοδιδασκαλίας Νόμου ἐν τοῖς ὀρισθησομένοις προτύποις, εὐελπιστῶ ὅτι, ἐκτιμῶντες προσηκόντως τὴν σπουδαιότητα τοῦ πράγματος, θέλετε παράσχει τῇ Κυβερνήσει ἀφορμὰς νὰ ἐκτιμήσῃ τὸν ὑμέτερον ζῆλον καὶ τὴν πεφωτισμένην δραστηριότητα.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 4 Σεπτεμβρίου 1880

Ὁ Ὑπουργὸς
Ν. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

Ι. Ν. Ααμπέρης.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Κατὰ τὸν καθαρισμόν τοῦ κατὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Παιραιῶς μέρους τοῦ λιμένος, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα « Βοῦρκος » ἢ « Λίμνη » (καὶ ὑπὸ ἐσφαλμένην τὴν ὀνομασίαν τῆς Ζέας παρὰ τοῖς τὰ πάντα εὐκόλως ὀνομαματοθετοῦσι) ἀνευρέθη ἐν τῇ θαλάσῃ ἱκανῶς καλὸν εὑρημα. Εἶνε δὲ τοῦτο παῖς, μακρὰν εἰς βροστῆχους καταπίπτουσαν ἔχων κόμην, δεδεμένην ταινίᾳ λεπτοτάτῃ, ἀνακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, τῆς μόνης μετὰ τοῦ πήχους ἐκ τοῦ ἄλλου συμπλέγματος σωζομένης, γυμνὸς τὰ ἄλλα, ἐκτὸς τῶν ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ ἐξῆς, καλυπτομένων ὑπὸ ἱματίου, γυμνοῦς καταλείποντος τοὺς ἄκρους πόδας, τοῦ μὲν δεξιοῦ τῶν ὀποίων ἐλλείπουσι δύο δάκτυλοι, τοῦ δ' ἀριστεροῦ ἀποκεκομμένον σώζεται τὸ ἀπὸ τοῦ μεταταρσίου μετ' ἀποτετριμμένων τῶν δακτύλων. Τὴν κεφαλὴν στρέφει ἀριστερὰ καὶ ἄνω πρὸς τὸν βαστάζοντα ἀποβλέπων, τῶν δὲ χειρῶν, ἀπὸ τοῦ βραχίονος ἐγγὺς τοῦ ὤμου ἀποκεκομμένων, ἡ μὲν δεξιὰ φαίνεται ὅτι πρὸς τὸν φέροντα διευθύνεται, πρὸς σῶμα δὲ τι κυλινδρικὸν

ἢ ἑτέρα, ἐγγύς τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς κείμενον, ὃν δὲ πιθανῶς λείψανον κέρατος τῆς Ἀμαλθείας, ὡς ἐκ τοῦ ὄλου σχήματος φαίνεται. Ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων τεμαχίων ἱματίου κατὰ τὸ αὐτὸ, ἀνηκόντων εἰς τὸν ἄνδρα τὸν φέροντα τὸν παῖδα, τείνομεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἐκεῖ που ἴσως καὶ ἄλλα μέρη τοῦ λοιποῦ σώζονται καὶ καλὸν ὄα ἦτο νὰ γείνη τελειότερα ἔρευνα.

Ἐν τῷ λιμένι ἐπίσης ἀνευρέθη ὁμοίως τοῖς πρὸ ὀλίγου ἐν πυραμίδος σχήματι εὑρεθείσι λίθοις, οἵτινες ἀγκυραὶ ὑπολαμβάνονται, ἀλλὰ πολὺ μεγαλύτερος τούτων καὶ μετὰ μείζονος, τῆς κυλινδρικής ἀπὸ ἑδρας εἰς ἑδραν ὀπῆς. Οὗτος φέρει καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω τετραμήνης ἐπιφανείας σίδηρον ἐγγεγομφωμένον μολύβδῳ καὶ διήκοντα πρὸς τὰ κάτω μέχρι κυλινδρικής ὀπῆς.

Καὶ κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος ἀνευρέθησαν κείμενα ἤδη ἐν τῷ μουσεῖῳ Πειραιῶς εἴκοσι καὶ τρία τεμάχια ἐνεπίγραφα, ἐπιτυμβίων στηλῶν μέρη, τινὰ καὶ μετ' ἀναγλύφων.

Ἐν Πειραιεῖ, τῆ 29 Μαρτίου 1881.

Ἰάκ. Χ. Δ.

Ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἀθηνῶν Ἑταιρία ἐπιχειρήσασα πρὸ ἐβδομάδος νὰ ἐρευνήσῃ πλείοτερον δι' ἀνασκαφῆς τὸν παρὰ τὸ Βαρθάκειον τόπον, ὅπου εὑρέθη πρὸ τριῶν μηνῶν τὸ γνωστὸν μαρμαρινὸν ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἐπέτυχε χθὲς νὰ εὔρῃ ἐν τῶν λειπόντων μερῶν τοῦ ἀγάλματος, τὸ δεξιόθεν ἐπὶ τοῦ κρανοῦ ζῶον, ἀνέχον τὸν ἕνα τῶν δευτεροῦντων λόφων ἐν ἀρίστη καταστάσει διατηρούμενον. Εἶνε δὲ τὸ ζῶον ἵππος πτερωτὸς τέλειος, καὶ οὕτως ἐκλείπει νῦν ἡ διαφωνία καὶ ἡ ἀμφιβολία τῶν περιγραφάντων μέχρι τοῦδε τὸ ἄγαλμα, οἵτινες ἐχρηκτῆριζον τὸ μόνον τέως ἀριστερόθεν ὄπισθεν σωζόμενον ζῶον διαφόρων, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῆς κεφαλῆς του, ὀνομάζοντες αὐτὸ οἱ μὲν λέοντα, οἱ δὲ γρύπα, οἱ δὲ, ὡς ὁ Γερμανὸς Lange, ἵππον, ὅστις δὴ καὶ ἠυστόχησε τοῦ ἀληθοῦς. Σώζονται δὲ ἐν τῷ λόφῳ ἐρυθραὶ τινες καὶ κυαναὶ γραμμαὶ καὶ αἱ ὀφρῦς τοῦ ἵππου εἶνε ἐρυθραὶ. Ὁ δὲ λίθος τοῦ τεμαχίου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄλον ἄγαλμα εἶνε πεποιημένον, φαίνεται ἡμῖν ὄχι πεντελήσιος, ὡς κοινῶς ἔρρέθη, ἀλλ' ἀλλοιός τις, μαλακώτερος καὶ διαφανέστερος, πλησιάζων πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ ἀλαβάστρου· ἀλλὰ περὶ τούτου ἠρμοδιώτεροι εἶνε ν' ἀποφανθῶσιν οἱ ἀρκετολόγοι.

Ἐπὶ τέλους λέγομεν, ὅτι τὸ τεμάχιον παρεδόθη ὅπου δεῖ, ἵνα προσκολληθῆ εἰς τὸ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ σῶμα τοῦ ἀγάλματος.

Σ. Α. Κ.

Ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐν Τανάγρα ἀνασκαφὰς τάφων καὶ νὰ οἰκοδομήσῃ εὐρύχωρον ἀπλοῦν οἰκοδόμημα πρὸς τοποθέτησιν τῶν πολλῶν αὐτόθι ἀνευρεθέντων ἔργων τῆς γλυπτικῆς, ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλων διαφόρων ἀρχαίων.

Εἰς δὲ τὸ παρὰ τὴν Ἐπίδαυρον ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οὐ σώζεται σχεδὸν σῶον τὸ κοῖλον τοῦ θεάτρου καὶ μέγα πλῆθος ἐρειπίων κτιρίων καὶ ἄλλων διαφόρων ἀρχαίων, ἐνεκρίθη νὰ καθαρῶσθαι ἀμέσως πᾶν τὸ θέατρον ἀπὸ τῶν καλυπτόντων αὐτὸ πολλῶν θάμνων καὶ χωμάτων, ἐφεξῆς δὲ νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ ἱερῷ, οὗ πᾶν τὸ ἐμβαδὸν κατέχοντες οἱ κάτοικοι τοῦ προκειμένου χωρίου Λιγουρίου, παρεχώρησαν τῇ Ἑταιρίᾳ εἰς ἀνασκαφὴν. Πρὸς τοῦτο ἀπεστάλη ἐκείσε ὁ ἔφορος κ. Π. Καββαδίας, ἵνα καθάρῃ ἐμπρώτῃς τὸ θέατρον καὶ περιγράψῃ αὐτὸ, καὶ προτείνῃ τῇ Ἑταιρίᾳ ὅ,τι δυνατὸν ἀμέσως γενέσθαι πρὸς ἐπιχειρήσιν τῆς τοῦ ἱεροῦ ἀνασκαφῆς.

Ἡ ἐξ Ὀλυμπίας ἐπανελθοῦσα τριμελής ἐξ ἀρχαιολόγων ἡμετέρα ἐπιτροπὴ, συναινούντων καὶ τῶν Γερμανῶν ἐπιτρόπων, περιώρισεν εἰς ὀκτακόσια τὰ εἰς τὴν γερμανικὴν Κυβέρνησιν δοθησόμενα ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα. Ἡ αἴτησις περὶ ἀποστολῆς τῶν νομισμάτων εἰς Βερολίνον ἀπερρίφθη. Τὰ διπλᾶ ἀντικείμενα θ' ἀποδοθῶσι τῇ γερμανικῇ Κυβερνήσει, ἀφοῦ πρῶτον καθαρῶσθαι καὶ ἐξετασθῶσιν ἐνταῦθα.

ΖΩΓΡΑΦΕΙΟΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΕΝ ΜΟΝΑΧΩ

Ἡ βαυαρικὴ ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, γράφει ὁ « Αἰών, » τελεῖ κατ' ἔτος φιλολογικὸν ἀγῶνα, χορηγοῦντος τοῦ ὁμογενοῦς κ. Χρηστάκη Ζωγράφου. Ἐν τῇ 122 ἐπετείῳ τῆς συστάσεως τῆς ἀκαδημείας, τελεσθεῖσα ἐν Μονάχῳ τῇ 16[28 Μαρτίου, ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ προέδρου, τοῦ

γηραιοῦ κ. DöHner, ἡ κρίσις τῶν ὑποβληθέντων συγγραμμάτων, τῶν πραγματευομένων τὸ πέρυσι προταθὲν θέμα, ἦτοι, «διασκευὴν ἐπὶ τῇ βάσει νέων κριτικῶν βοηθημάτων τοῦ χρονικοῦ τοῦ Θεοφάνους, μετ' ἐρεύνης περὶ τῶν πηγῶν καὶ περὶ τῶν συνεχιστῶν αὐτοῦ.» Περὶ τούτου ὑπεβλήθη ἀρίστη καὶ κριτικωτάτη πραγματεία, ἧς συγγραφεὺς ἐγνώσθη, μετὰ τὴν ἀποσφράγισιν τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα αὐτοῦ δελτίου, ὁ κ. Karl de Boor, διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ βοηθὸς τῆς ἐν Βερολίνῳ βιβλιοθήκης, ᾧ καὶ ἀπενεμήθη τὸ ἐκ 2, 000 μαρκῶν (2,500 φρ.) γέρας. Πρὸς τὸν πέρυσιν ἀνανεωθέντα φιλολογικὸν ἀγῶνα: « Περὶ τῶν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου γενομένων συλλογῶν καὶ ἀπανθισμάτων ἐξ ἔργων παλαιότερων Ἑλλήνων συγγραφέων » οὐδὲν ὑπεβλήθη σύγγραμμα. Θέμα τοῦ προσεχοῦς ἀγῶνος ὠρίσθη ὑπὸ τῆς ἀκαδημείας « ἡ κριτικὴ διασκευὴ τῶν ἔργων τῶν Ἑλλήνων τακτικῶν, ἐκτὸς τοῦ Αἰνίου, μετ' ἐρεύνης τῆς πρὸς ἀλλήλους σχέσεως αὐτῶν. » Τὰ χειρόγραφα εἰσὶ δεκτὰ μέχρι τῆς 19[31 Δεκεμβρίου 1882, συντεταγμένα εἰς γλῶσσαν ἑλληνικὴν (ἀρχαίαν ἢ νέαν), ἢ λατινικὴν, ἢ γερμανικὴν, ἢ γαλλικὴν. Τὸ γέρας ὠρίσθη τοῦ μὲν ἀνανεωθέντος ἀγῶνος εἰς μάρκας 1,500 (1,875 φρ.) τοῦ δὲ νῦν τεθέντος εἰς μάρκας 2,000 (2,500 φρ.).

ΒΟΥΤΣΙΝΑΙΟΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

Ὁ ἐν Ὁδησσῷ φιλόμουσος Ἑλληὴν κ. Ἰ. Βουτσινᾶς ἐπεμψεν ἐπιστολὴν εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει « Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον, » δι' ἧς ἀγγέλλει ὅτι ἀναδέχεται τὴν κατὰ διετίαν ἀγωνοθεσίαν ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων, εἰς τὴν πρακτικὴν ὠφέλειαν τοῦ ἔθνους ἀφορώντων.

Τὰ ἀγωνοθετήματα ταῦτα ὀρίζει διὰ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς αὐτοῦ ὁ γενναϊόφρων ἀγωνοθέτης ὡς ἔπεται.

Πρῶτον νὰ συνταχθῇ ὀδηγὸς τῆς δημοτικῆς παιδείας ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἐν ᾧ νὰ περιέχωνται πρακτικαὶ ὀδηγίαι περὶ ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας πάντων τῶν μαθημάτων τῆς δημοτικῆς παιδείας, ἦτοι τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς, ἐποπτικῆς διδασκαλίας (πραγματογνωσίας), τῆς

διδασκαλίας τῆς μητρικῆς γλώσσης, ὀρησκευτικῶν μαθημάτων, ἰχνογραφίας, γεωγραφίας, ἱστορίας, γεωμετρίας, ἀριθμητικῆς, φυσικῆς ἱστορίας, μουσικῆς φωνητικῆς, γυμναστικῆς χαιροτεχνημάτων κτλ. κτλ.

Δεύτερον ἀγωνοθέτημα καὶ οἶονεὶ συνέχεια τοῦ πρώτου ἔσται νὰ συνταχθῇ ὁμοίως ὀδηγὸς ἀφορῶν τὴν μέσσην ἔθνικὴν ἐκπαίδευσιν (ἑλληνικῶν σχολείων καὶ γυμνασίων).

Τρίτον ἀγωνοθέτημα ἔσται ἡ ἐν περιλήψει ἱστορία τῆς συστάσεως, ἀναπτύξεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῶν λεγομένων πρακτικῶν ἢ πραγματικῶν σχολῶν, ἐν τε τῇ Εὐρώπῃ (Γερμανία, Ἑλβετία, Γαλλία, Ἀγγλία, Ῥωσσία, Ἰταλία) καὶ ἐν ταῖς Ἰνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, καὶ κατ' ἕκτασιν τοῦ προσφορωτέρου τρόπου, καθ' ὃν εἶνε δυνατόν νὰ συσταθῶσι τοιαῦται πραγματικαὶ σχολαὶ καὶ παρ' ἡμῖν.

Ἡ χρονικὴ περίοδος ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀνωτέρω τριῶν ἀγωνοθετημάτων ἔσται διετής, δι' ἕκαστον δὲ ἐκ τῶν βραβευθησομένων ἔργων ὁ κ. Βουτσινᾶς ἀναλαμβάνει νὰ χορηγῇ διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Συλλόγου φράγκα δισχίλια, καὶ περιπλέον φράγκα πεντακόσια διὰ τὴν ἐκτύπωσιν αὐτοῦ, ὑποχρεουμένου ὅμως τοῦ συγγραφέως νὰ διανείμῃ διὰ τοῦ ἀγωνοθέτου δωρεὰν εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια διακόσια πενήκοντα ἀντίτυπα.

Ἡμέρα τοῦ πρώτου διαγωνίσματος ὀρίζεται ἡ 25 Μαρτίου 1883, ἡ αὐτὴ δὲ ἡμέρα διὰ τὰ ὀπίθμενα δύο, ἦτοι ἡ 25 Μαρτίου τοῦ 1885 καὶ ἡ 25 Μαρτίου τοῦ 1887.

Οὐδὲν ἔργον δημοσιευθὲν ἤδη διὰ τοῦ τύπου γενήσεται δεκτὸν πρὸς διαγωνισμόν.

Ἡ ἕκτασις τῶν διαγωνισθησομένων ἔργων δὲν δύναται νὰ εἶνε μακροτέρα τῶν εἴκοσι τυπογραφικῶν φύλλων, οὔτε μικροτέρα τῶν δεκαπέντε.

Ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος ἀποδεξάμενος τὴν προσφορὰν τοῦ φιλογενοῦς ἀγωνοθέτου, ἐπεφόρτισε τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐπιτροπὴν νὰ παρασκευάσῃ τὸ πρόγραμμα τῆς Α' περιόδου, ἐνέκρινε δὲ νὰ δημοσιευθῇ διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Βουτσινᾶ πρὸς γνῶσιν τῶν ἡμετέρων λογίων.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΟΣ.

Ἐκ τῆς ἄρτι δημοσιευθείσης λογοδοσίας τοῦ προέδρου τοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου « Παρνασοῦ » ἀρυόμεθα τὰς ἐπομένους πληροφορίας περὶ τῶν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πεπραγμένων:

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑταίρων τοῦ σωματείου ἀνέρχεται εἰς 625 ἐν ᾧ 143 ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν τακτικῶν, 242 εἰς τὴν τῶν ἀντεπιστελλόντων, 181 εἰς τὴν τῶν ἐπιτίμων καὶ 54 εἰς τὴν τῶν ἐκτάκτων μελῶν. Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ὁ Σύλλογος εἰσέπραξε δραχ. 34, 576. 95, ἐξ ὧν ἐδαπανήθησαν 33, 286. 86 καὶ ἔμεινε περίσσευμα ἐκ δρ. 1, 290. 09. Ὁ Σύλλογος κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπεφάσισε καὶ ἐξέτέλεσε τὴν σύστασιν νέου κοινωφελοῦς ἰδρύματος, τοῦ Ὑπνωτηρίου τῶν ἀπόρων παιδῶν.— Περὶ ὑπνωτηρίου, δηλ. περὶ καταστήματος, ἐν ᾧ νὰ εὐρίσκωσι στέγην καὶ κλίνην οἱ ἀπορώτεροι τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν καὶ νὰ καταφεύγωσιν ἐπὶ τινος νύκτας ἄλλοι στερούμενοι νυκτερινοῦ καταλύματος, καὶ ἄλλοτε ἐγένετο λόγος ἐν τῷ Συλλόγῳ, ἀλλ' ἡ σύστασις τοῦ ὑπνωτηρίου τούτου καθίστατο ἀδύνατος ἕνεκα λόγων οἰκονομικῶν καὶ ἄνευ τῆς φιλανθρωποῦ προθυμίας τοῦ εὐεργέτου τοῦ Συλλόγου κ. Ἀνδρέα Συγγραῦ, διαθέσαντος ὑπὲρ συστάσεως τοιοῦτου ἰδρύματος δρ. ν. 6,000.

Ὁ Σύλλογος ἀπεφάσισε τὴν σύστασιν Πρακτικῆς δημοτικῆς σχολῆς ἐν τῷ καταστήματι αὐτοῦ. Ἡ σχολὴ αὕτη ἐπὶ τοῦ παρόντος θὰ μεταδίδῃ εἰς τοὺς προσερχομένους τὰς πρακτικὰς γνώσεις τὰς διδασκομένας καὶ εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, ἀλλὰ κατὰ τὰς νεωτέρας^α καὶ τελειότερας μεθόδους, λαμβανομένης πάντοτε ὑπ' ὄψιν τῆς ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον ἀναπτύξεως μνηστῶν. Ἐὰ ὑπὸ τῶν μαθητῶν πληρονομενα διδαστρα θὰ ἦνε ὅσον τὸ δυνατόν μικρότερα, θὰ χρησιμεύσωσι δὲ μόνον ὅπως καλύψωσι τὰς διὰ τὴν σχολὴν δαπάνας. Ὁ Σύλλογος ἀπεφάσισεν ἐπίσης τὴν ἐκδοσιν βιβλίων πρὸς χρῆσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν σύστασιν βιβλιοθηκῶν τοῦ λαοῦ, ἐξελέχθη δὲ ἐννεαμελὴν ἐπιτροπὴ, ὅπως μελετήσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο.— Ἀηξάτης κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος τῆς ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ ὠρισμένης προθεσμίας πρὸς ἀναθεώρησιν αὐτοῦ, ἀπεφασίσθη ἡ ἀναθεώρησις τῆς προτάσει 101 τακτικῶν μελῶν. Ἐπιτροπὴ δὲ συνέστη ὅπως ἀναθεωρήσῃ αὐτόν. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ὑπέβαλε τῷ Συλλόγῳ τὸ νέον σχέδιον τοῦ κανονισμοῦ, ὅπερ συνεζητήθη ἐπὶ πολλὰς συνεδριάσεις. Ὁ νέος κανονισμὸς στηρίζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων, ἐφ' ὧν καὶ ὁ πρὸ τούτου ἰσχύων, περὶ τρία δὲ μόνον ἀντικείμενα οὐσιωδῶς μετέβαλε τὸν μέχρι τοῦδε κανονισμόν· α') ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν τακτικῶν συνεδριάσεων, ὅστις ἠλαττώθη, δρισθέντος ὅτι αὗται θὰ γίνωνται ἅπαξ μόνον τοῦ μηνός, β') ὡς πρὸς τὴν κατὰ τὰς συνεδριάσεις ταύτας ἀπαρτίαν καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τῶν μελῶν, ὅπως παρευρίσκωνται εἰς αὐτάς, ὀρίζων ὅτι πρὸς συγκρότησιν τακτικῶν συνεδριάσεων δέον νὰ παρευρίσκωνται τὸ 1/3 τῶν τακτικῶν ἐνεργῶν μελῶν καὶ ὅτι τὰ τακτικὰ ἐνεργὰ μέλη τὰ μὴ παρευρεθέντα κατὰ τρεῖς

συνεχεῖς συνεδριάσεις, μετατίθεται διὰ πράξεως τῆς ἐφορείας εἰς τὰ τακτικὰ πάρεδρα μέλη· αἱ μεταβολαὶ αὗται, ὑποδειχθεῖσαι ὑπὸ τῆς πείρας ἐγένοντο ὅπως καταστήσωσιν εὐκολωτέραν τὴν συγκρότησιν τακτικῶν συνεδριάσεων, γ') χάριν λογιστικῆς εὐκολίας καὶ ἐνότητος περὶ τὴν διοίκησιν τοῦ Συλλόγου, ἀπεφασίσθη ἡ συγχώνευσις τοῦ ταμείου τῆς ἐν Ἀθήναις Σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Συλλόγου. Ἐννοεῖται ὁμως, καὶ τοῦτο ἐσημειώθη ἰδιαιτέρως ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ Συλλόγου, ὅτι τὰ ὑπὲρ τῆς Σχολῆς διδόμενα εἰς τὸν Σύλλογον ποσὰ θὰ δαπανῶνται ὑπὲρ αὐτῆς. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω διὰ τοῦ νέου κανονισμοῦ ἐπενεχθεισῶν καινοτομιῶν, καταργήθη ἡ τάξις τῶν ἐκτάκτων μελῶν, ἥτις οὐδῶλος ἀπέβη ἐπωφελῆς εἰς τὸν Σύλλογον.— Κατὰ τὰς συνεδριάσεις τοῦ λήξαντος ἔτους ἐγένετο λόγος καὶ ἐλήφθησαν ἀποφάσεις περὶ συστάσεως μουσικοῦ θιάσου ἐκ παιδῶν τῆς ἐν Ἀθήναις Σχολῆς τῶν ἀπόρων, ὡς καὶ περὶ ἐνεργείας πρὸς ἀκύρωσιν ἢ πρόληψιν τῶν κακῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ὑπαρχόντων συμβολαίων ἐκμισθώσεως τῆς ἐργασίας πολλῶν ἐκ τῶν παιδῶν τῆς σχολῆς τῶν ἀπόρων.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

Ἐν Λευκάδι ἐξεμέτρησεν ἐσχάτως τὸ ζῆν ὁ ἐπὶ μακρὰ ἔτη φερεπόντιος καὶ εὐδοκίμως τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν τῆς Λευκάδος ὡς σχολάρχης διδάξας **ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΣ**, ἀνὴρ χρηστὸς καὶ διδάσκαλος ἀληθῆς, ἑταῖρος δ' ἐκ τῶν πρώτων τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου· ἐργάτης τῶν γραμμῶν φιλοπονώτατος, πλείστας ὄσας φιλολογικὰς πραγματείας γράψας καὶ ἔργα μελέτης δημοσιεύσας· δι' ἀξίαν δὲ λόγου *πραγματείαν, φθογγολογίαν καὶ φθογγογραφίαν, καὶ συλλογὴν δημοτικῶν ἀσμάτων καὶ νεοελληνικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων* τυχῶν ἐπαίνου παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου. Συμπλήρωμα δὲ κάλλιστον τῆς συλλογῆς του ἐξήκολούθει ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους νὰ ἐπιστέλλῃ εἰς τὸν ἡμέτερον « Πλάτωνα, » οὗ κατὰ μισραϊαν σύμπτωσιν ἀπέμεινον πρὸς δημοσίευσιν τὰ *μυρολόγια*, ἅτινα, ὡς λυπηρὸν ἐπίλογον τῆς φιλοπόνου ἐργασίας τοῦ ἀοιδίμου Σταματέλου, δημοσιεύομεν διὰ τοῦδε τοῦ τεύχους.

ΣΥΛΛΟΓΗ
ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΛΕΞΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ 1

ΥΠΟ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΥ
Σχολάρχου.

ΤΜΗΜΑ Ζ΄.

Μυθολόγια.

51.

Εἰς τὸν Ἄδην.

Νᾶταν καὶ νὰ γενώτουνε ἔς τὸν Ἄδην πανηγύρι,
ἔς τὴν ἄκρη τοῦ πανηγυριοῦ νᾶτανε κρύβα βρύσι,
νὰ νίθωνται οἱ ἄνιφτοι, νὰ πίνουν διψασμένοι,
νὰ πλένουν νειαὶς τὰ ρούχα τους, κ' οἱ νέοι τᾶρματά τους,
νὰ παίρνουν τὰ μικρὰ παιδιὰ νερὸ ἢ τὸ σκολεῖό τους.
νᾶμουν κ' ἐγὼ πραμματευτῆς ἔς αὐτὸ τὸ πανηγύρι,
νὰ σέρνω ἔς τὸ μαντίλι μου τοῦ νειόγαμπρῶνε σκούφους,
νὰ σέρνω ἔς τὸ καλάθι μου μικρῶν παιδιῶν παπουτζῖα.

52.

Εἰς τὸν Ἄδην.

Ἐ τὸν Ἄδην γάμος γένηται, ἔς τὸν Ἄδην πανηγύρι,
ἔς τὴ μέση τοῦ πηγυριοῦ ἰεῖναι μιὰ κρύβα βρύσι.
ἔκαστος πλένουν νειοὶ τὰ φέσα τους, ἢ ἢ νειαὶς τῶν τραχηλιαῖς τους,
καὶ τὰ μικρὰ παιδῶπουλα τὰ σκουφομάντιλά τους.

53.

Εἰς τὸν Χάρον.

Ἄκουστε τί διαλάλησε τοῦ μαύρου Χάρου ἢ μάννα!
—Γυναῖκες, κρύψτε τὰ ἄνδρες σας, μαννάδες τὰ παιδιὰ σας,
καὶ σεῖς καυμέναις ἀδερφαὶς τὰ δόλια σας τ' ἀδέρφια,

ἵατι ὁ Χάρος ἔπλακωσε ἔς τοὺς κάμπους καθάλλαις,
μαῦρα φορεῖ, μαῦρα βαστᾶ, καὶ μαῦρα ναι ἔντυμένος,
μαῦρο μαντίλι ἔς τὸ λαιμό, καὶ μαῦρο ἔς τὸ κεφάλι,
σέρνει τοὺς νειοὺς ἀπ' τὰ μαλλιά, ταῖς νειαὶς ἀπ' τῆ πλεξούδαις,
σέρνει καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ ἔς τὴ σέλ' ἀρμάθιασμένα.

54.

Εἰς τὸν Χάρον.

Τοῦ Χάρου τοῦ βουλήθηκε πύργο νὰ θεμελιώσῃ,
βάννει τοὺς νειοὺς ἢ θεμέλο, τοὺς γέρους ἢ ἀγγωνάρια,
βάννει καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ ἢ σῶμπουλα τοῦ πύργου.
βάννει ἢ πατομάτερα παλληγιῶνε μπράτσα,
βάννει πορτοπαράθουρα καλαὶς νοικοκυράδαις.

55.

Εἰς τὸν Χάρον.

Παρακαλῶσε, Χάροντα, χιλιοπαρακαλῶ σε,
νὰ μοῦ δανείσῃς τὰ κλειδιὰ ν' ἀνοίξω τὰ κιθούρια,
νὰ εἰδῶ τοὺς νειοὺς, νὰ εἰδῶ τῶν νειαῖς, νὰ εἰδῶ τὰ παλληκάρια,
νὰ εἰδῶ καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ πῶς εἰν' καταντημένα.
—Τί νὰ σοῦ πῶ, κακότυχη, τί νὰ σοῦ μολογήσω,
ὅπουν' οἱ νειοὶ δίχως μαλλιά, κ' ἢ νειαὶς δίχως βροχίδαις,
εἶναι καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ κατὰ καταντημένα!

56.

Εἰς τὴν Πηλῖα.

Θέ μου τί θάρμα ἔπακαμες νᾶθελε μὴν τὸ κάμης!
νὰ παίρν' ὁ Χάρος τὸ παιδί ἀπ' τὸ βυζὶ τῆ μάννας!
Χίλιοι πεζοὶ τὸν κυνηγοῦν, καὶ μύριοι τῆς καθάλλας,
κ' ἄλλος δὲν τὸν ἐπρόφτασε παρ' ἢ γλυκειά του μάννα.
Ἄσε μου, Χάρε, τὸ παιδί, καὶ παρ' ἐμὲ τὴ μάννα,
ποῦ ἔπερασα τὰ νειάτα μου, κ' ἔζησα τὴ ζωὴ μου!

57.

Εἰς νήπια.

Ποῦ 'πᾶς γαῖτάνι νὰ σαπῆς, 'γκόλφι μου ν' ἀραχνιάσης ;
 γαρούφαλο βενέτικο, ν' ἀλλαξομουσουδιάσης ;
 Παιδάκι μου, τὸν πόνο σου ποῦ νὰ Ν τὸν ἀπιθώσω ; (α)
 νὰ Ν τόνε ρήξω τρίστρατα, τὸν 'παίρνουν οἱ διαβάταις,
 νὰ Ν τόνε ρήξω 'ς τὰ κλαριά, τὸν 'παίρνουν τὰ πουλάκια.
 Θὰ ν' τόνε βάλω 'ς τὴν καρδιά, νὰ Ν τὸν καταρρίζωσω,
 νὰ περδατῶ νὰ μὲ πονῆ, νὰ στέκω νὰ μὲ σφάζη.
 Θὰ ν' 'πάγω καὶ 'ς τὸ χρυσικὸ ἴα νὰ Ν τόνε χυρώσω,
 νὰ φκειάσω 'να χρυσὸ σταυρὸ, κῆ ἐν ἀσημένιο 'γκόλφι,
 νὰ προσκυνάγω (β) τὸ σταυρὸ, καὶ νὰ φιλῶ τὸ 'γκόλφι.

58.

Εἰς νέους.

Μέσ' τ' τᾶμπα τοῦ καλοκαιριοῦ, καὶ 'ς τᾶβγα τοῦ χειμῶνα,
 τήρα καιρὸ 'ποῦ 'διάλεξε νὰ 'πάρη νὰ μισέψη !
 — Παιδί μου, δὲν ἀπόμηνες, δὲν ἄφηνες ἀγάλια,
 ὥσο ν' ἀνθίσουν τὰ βουνά, νὰ πρασινίσουν κάμποι,
 ν' ἀνοίξουν τὰ γαρούφαλα, νὰ γείνουν τὰ λουλούδια,
 νὰ φορτωθῆς, νὰ στολιστῆς, νὰ 'πᾶς 'ς τὸν κάτω κόσμο,
 νὰ βάλουν νειοὶ 'ς τὰ φέσα τους, κ' ἡ νειαὶς 'ς ταὶς τραχηλιαὶς τους,
 καὶ τὰ μικρὰ 'ς τὰ χέρια τους, νὰ λησμονοῦν τὴ μάνα !

59.

Εἰς νέους.

Παρακαλῶ σε, μαύρη γῆ, καὶ σένα μαῦρο χῶμα,
 αὐτὸν τὸν νειὸ 'ποῦ σῶσταιλα, μὴ μοῦ τὸν ἀραχνιάσης.

(α) 'Απιθώσω] = ἐπιθέσω, ἢ ἀποθέσω. 'Ἐὰν ἐκληφθῆ ἡ λέξις σύνθετος ἐκ τῆς προθέσεως 'Επι, πρέπει νὰ γραφθῆ διὰ τοῦ Ι, ἐὰν δὲ ἐκ τῆς 'Από, πρέπει νὰ γραφθῆ διὰ τοῦ Υ (ἀπιθώσω) κατὰ τὰ Αἰολικὰ ἀπυδέδοχθαι, ἀπυστρέφονται, ἀπυθεν κ. τ. λ. [βλ. καὶ Μαυρογ. 'Ισ. 'Ἑλλ. γλώσσ. σ. 86].

(β) Προσκυνάγω] ἀντὶ προσκυνάξω. Τὸ ἐπεντεθὲν ἰώτ ἐπαχύνθη εἰς Γ. ['Ἀσμ. 21. σ'χ. 5].

ἔχετον 'σάν τραντάφυλλο, 'σάν ὠμορφο κυδῶνι.

— Τί νὰ σοῦ 'πῶ κακότυχη, νὰ κάψω τὴν καρδιά σου !
 ἐμὲ μὲ λένε μαύρη γῆς, μὲ λένε μαῦρο χῶμα,
 'ποῦ σέπω νειούς, 'ποῦ σέπω νειαίς, 'ποῦ σέπω πάλληκάρια,
 σέπω τοῦ μάννων τὰ παιδιὰ, τοῦν ἀδερφιῶν τ' ἀδέρφια,
 χωρίζω καὶ τάντρογενα τὰ πολυαγαπημένα.

60.

Εἰς νέους.

Παρακαλῶ σε, μάννα μου, μιὰ χάρι νὰ μοῦ κάμης,
 ποτέ σου γέρμα τοῦ ἡλιοῦ νὰ μὴ μυρολογήσης,
 ἵατὶ δειωνά] δ' Χάροντας μὲ τὴ Χαρόντισσά του.
 Κρατῶ κερὶ, καὶ φέγγω τους, ἵαλι καὶ τοὺς κερνάγω,
 ἄκουσα τὴ φωνεῦλα σου, γυρίζω νὰ τηράξω,
 καὶ μοῦ 'τσακίστη τὸ ἵαλι, καὶ τὸ κερὶ μοῦ 'σθήστη,
 καὶ 'πάει τσίμπλα τοῦ κεριοῦ κάτω 'ς τὸν κάτω κόσμο,
 καίγει τοῦ νειῶνε τὰ σκουτιά, τοῦ νειῶνε τὰ στολίδια,
 κῆ δ' Χάραντας μ' ἐτσάκωσε 'ς τὴ γῆς μ' ἀπομυτάει,
 τὸ στόμα μ' ἵαίμα 'γιόμισε, τὰ χεῖλη μου φαρμάκι.

61.

Εἰς νέους.

Λεβέντη μ', δὲ σοῦ 'τύχαινε νὰ καταιβῆς 'ς τὸν ἔδη,
 σοῦ 'τύχαινε 'ς τὸν οὐρανὸ, καὶ 'ς τὸν ἀπάνου κόσμο,
 νὰ χαίρεσαι τὴ νειότη σου, βουνά νὰ Ν τὰ 'γκρεμμίζης, (α)
 νὰ περδατῆς καμαρωτά, τὴ γῆ νὰ μὴ Ν τὴ 'γγίζης.

62.

Εἰς νέας.

'Ἐσένανε σοῦ 'τύχαινε 'ς τοὺς οὐράνοὺς ἀπάνου,

(α) 'γκρεμμίζης] = κρημνίζης. Περὶ ἀφομοιώσεως τοῦ Ν, εἰς τὸ πρὸ αὐτοῦ Μ, εἴπαμεν ἄλλαχού [βλ. 'Ορθογρ § 39].

ἔκει ἑποῦ τρέχει ἀμάραντος, καὶ καναλιζ' ὁ μύσκος.
Ἐπρεπε νὰ σὲ θάψουνε ἔς τοῦ Μάϊ τὸ περιβόλι,
ἀνάμεσ' ἀπὸ μιὰ μηλιά, καὶ μιὰ νεραντσοποῦλα,
νὰ πέφτουν τ' ἄνθ' ἀπάνου σου, τὰ ῥόδα ἔς τὴν ποδιά σου,
τὰ κόκκινα γαρούφαλα τριγύρου ἔς τὰ μαλλιά σου.

—

63.

Εἰς ἄνδρα.

Τίνος ἑσπιτάκι χλίβεται; τίνος ἀυλὴ λυπητέται;
τίνος ξυλοκεράμιδα κλαῖνε ἢ νοικοκύρι;
Ἐ τῶν πικραμμένων τὴν ἀυλὴ ἢ ἡλιος νὰ μὴ φωτίζῃ,
μὲν' ν' ἀνατέλλῃ συγνεφιά, νὰ βασιλεύ' ἀντάρα,
νὰ ξεφυτρὸν' ὁ πίκρανος νὰ τρῶν οἱ πικραμμένοι,
νὰ τρῶν ἢ μάνναις τῆ κορφαίς, καὶ τὰ παιδιὰ τῆ ῥίζαις,
κ' ἢ χήραις ἢ βαρυμόιραις νὰ Ν τότε ξεῤῥίζόνουν.

—

64.

Εἰς ἄνδρα.

Θιαμμαίνομαι, ξενίζομαι, καὶ μοναχὸς θιαμμαζῶ, (α)
πῶς δὲ ραγίζουσι τὰ βουνά, δὲ πέφτει τᾶστρι κάτου,
ἀπὸ τὸν πόνο τσ' ἀδερφῆς, κἢ ἀπὸ τὸν καῦμὸ τῆς μάννας,
κἢ ἀπὸ τὸ βαρυστεναμμὸ (β) τοῦ μαύρωνε χηράδων!
Θιαμμένοιμαι τί νᾶπαθε τοῦτος ὁ νοικοκύρις!
μάϊδε ἑσὲ χώρα φαίνεται, μάϊδε καὶ ἔς τὸ παζάρι,
μάϊδε καὶ σὲ κρασοπουλιό, ἑποῦ πίνουν χαροκόποι,
μάϊδε καὶ ἔς τὸ χοροστασό, χορεύουν οἱ λεβέντες!

(α) Θιαμμαζῶ] = θαυμαζῶ. Ἐγένετο κατ' ἐπένοθισιν τοῦ εὐφωνικοῦ Ι, ὡς καὶ ἐν τῷ κατωτέρῳ μάϊδε (=μάδε=μηδὲ), καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς. Ἡ δὲ ἀφομοίωσις τοῦ συμφωνοειδοῦς Υ, εἰς τὸ μετ' αὐτὸ Μ, ἠκολούθησε τὰ ἄλλα δημοτικὰ πνέμμα, κλάμμα ἀντι πνεῦμα, κλαῦμα κλ. [βλ. καὶ Ὁρθ. § 34].

(β) Βαρυστεναμμὸ] = βαρυστεναγμός. Ἡ ἀφομοίωσις τοῦ Ι, εἰς Μ, ἐγένετο κατὰ τὰ ἄλλα δημοτικὰ, μάλαμμα, πρᾶμμα, ἀντι μάλαγμα, πρᾶγμα κλ. [βλ. καὶ Ὁρθ. § 37—Πρβλ. καὶ Ἰσμ. 16, στίχ. 5].

65.

Εἰς ἄνδρα.

Χριστέ! καὶ τί μ' ἐμάρανε τὸ μυρολόγι ἑποῦτες!
ἑποῦτες ἢ νειούς, ἑποῦτες ἢ νειαίς, ἑποῦτες ἢ παλληκάρια,
ἑποῦτες ἢ τσ' ἄντραις τοὺς καλοὺς, τοὺς χαλασοσπιτάδες,
ὁποῦ χαλοῦν τὰ ἑσπίτια τους, ῥημάζουν τὰ παιδιὰ τους,
κἢ ἀφήνουν ταῖς γυναῖκες τους ἑσάν καλαμιὰ ἔς τὸν κάμφο!

—

66.

Εἰς γεωργόν.

Γηωργέ μου, ἑποῦ ζευγόπιασες μακρὸ, πλατὺ χωράφι,
πουλάκι Ν ἤρτε κ' ἕκατσε ἑπάνου ἔς τὸ χερουλάδι,
καὶ κηλαῖδεῖ, (α) μυριολογεῖ, καὶ λέγει ἢ ἑσένα.
—Γηωργέ μου, ἑποῦ ζευγόπιασες, σπέρνεις μὰ δὲ θερίζεις!
ἔχεις ἀλέτρ' ἀπὸ λυγιά, καὶ τὸ ζυγ' ἀπὸ πεῦκο.
ἔχεις καὶ τὴ βουκέντρα σου ἀπ' ὠρηο κυπαρίσσι.—
—Πουλάκι μου, ποῦ τᾶκουσες; πουλάκι μου, ποῖος ἔς τῶπε;—
—Ἐψὲς τὸ βράδι ἑδιάβαινα Ν ἀπ' τσ' ἐκκλησᾶς τὴν πόρτα,
κἢ ἔκουσα καὶ σὲ ἑγράφανε μὲ τοὺς ἀπαιθαμένους!—

—

67.

Εἰς θαλασσοπνιγμένους.

Πρέπει τοὺς καλοθάνατους νὰ μὴ τοὺς πολυκλείμε,
πάρη τοὺς κακοθάνατους, τοὺς θαλασσοπνιγμένους,
Γερμίζ' ἢ θάλασσα κουπιά, κἢ ὁ βράχος παλληκάρια,
κἢ ἄλλους ἀρπάζουν τὰ θεριά, κἢ ἄλλους τρῶνε τὰ ψάρια.

—

68.

Εἰς στρατοκόπους.

Παρασκευὴ σ' ἐκάλεσα, Σαββάτο σὲ ἑπαντέχω,
τὴν Κεριακὴ ἀπολείτουργα νὰ φάμε καὶ νὰ πιοῦμε,
καὶ τὴ Δευτέρα τὴν αὐγὴ ἢ νὰ σὲ συνεβγάλω.

(α) Κηλαῖδεῖ, μυριολογεῖ] = κηλαδεῖ, μυρολογεῖ.

νά βάλω 'ς τὸ σακκουῦλι σου τρία καλά τοῦ κόσμου,
τὸν ἥλιο, καὶ τὸν ἄνεμο, καὶ τὸ λαμπρὸ φεγγάρι,
ὁ ἥλιος νᾶν' τοῦ δουλερτῆ, κῆ ὁ ἄνεμος τοῦ ναύτη,
καὶ τὸ φεγγάρι τὸ λαμπρὸ ἵα σὲ τὸ στρατοκόπο.

69.

Εἰς διαφόρους.

Πουλιά, ποῦ περιπέτεστε 'ς τοὺς οὐρανοὺς ἀπάνου,
καὶ περικαταιβάινετε, τί νὰ σᾶς κανισκέψω;
δαμάσκιο μὲ τὸ κλαρί, σταφύλι μὲ τὸ κλῆμα,
νά 'πᾶ νὰ κηλαλήσετε 'ς τῆς ἐκκλησῆς τὴν πόρτα,
μπᾶς (α) καὶ μᾶς ἐξυπνήσετε τοὺς ἀποκοιμισμένους.
—Ξύπν' ἀπ τὸν ὕπνο τὸ βαρὺ, καὶ ἀπ' τὸ φαρμακωμένο,
γιατὶ ὁ ὕπνος ὁ βαρὺς κᾶνα (α) καλὸ δὲν κάννει.
γιατὶ χαλάει τὴν ὄψι σου, χαλάει τὴν ὀμμορφιά σου.

70.

Εἰς διαφόρους.

Τώρα 'ς τὸν ἀποχωρισμὸ τρεῖς ποταμοὺς διαβαίνω,
ἓνας χωρίζ' ἀντρόγενα, ἄλλος χωρίζ' ἀδέρφια,
κῆ ὁ τρίτος ὁ φαρμακερὸς τῆ μάνν' ἀπ' τὰ παιδιὰ τση.

71.

Εἰς διαφόρους.

Θέλω νὰ κλάψω χλιβερά καὶ παραπονεμένα,
'πῶχασα νύφη καὶ γαμπρό, μ' ὄλους τοὺς συμπεθέρους,
'πῶχασα καὶ τὴ νειόφυη 'ποῦταν καμαρωμένη.
Χαρά 'ς τὴν τὴν ἀπομονὴν δπῶχουν ἡ μαννάδες,
Ν δπῶχουνε ἡ ἀδερφαίς, δπῶχουν ἡ χηράδες!
'πῶτύχαινε νὰ σφάζωνται, νὰ μαχαιροβαρηῶνται!

(α) Μπαε] = μήπως.

(β) Κᾶνα] = κανένα, καένα, κᾶνα. [Πλ. Ὀρθ. § 52. ἐν Σημ. τοῦ 4ου ἐδαφ.]

72.

Εἰς τὰ κόλιθα.

Φκειάστρά μου καὶ 'ξομπλιάστρα μου, 'ποῦ φκειάνεις τῆ βαντιέρα,
κυρά, 'ποῦ φκειάνεις ἀητό, 'ξόμπλιασε τὸν πετρίτη,
φκειάσε κορμί λεβέντικο, καὶ νειάτα ζηλεμμένα,
τὸ πρόσωπ' ὄλοστρόγγυλο 'σάν τὸ λαμπρὸ φεγγάρι,
φκειᾶσε τὰ 'μμάτια δυὸ τροχοὺς, τὰ φρύδια δυὸ γαϊτάνια,
τὸ στόμα τ' ὄλοστρόγγυλο 'σάν νᾶναι δαχτυλίδι,
τὰ δόντια του πυκνά, πυκνά, 'σάν τὸ μαργαριτάρι.

73.

Εἰς τὰ κόλιθα.

Τὸ 'σπίτισου συντάζεται κανίσκι νὰ σοῦ στείλη,
κῆ ἀνὲ κοιμᾶσαι 'ξύπνησε, κῆ ἂν εἶσαι δίπλα σήκου,
Ν ἔβγα μπροστά καὶ δέξου το, καὶ προαπάντησέ το,
'ς τὰ γόνατά σ' ἀπίθωσ' το, καὶ προαπάντησέ το,
βάλε, καὶ στρώσ' τὴν τάβλα σου, βέλε τραπέζωσ' τήνε,
καὶ κρᾶξε νειούς, καὶ κρᾶξε νειαίς, καὶ κρᾶξε παλληκάρια,
κρᾶξε καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ νὰ 'πάρουν νὰ χωρέσουν.

74.

Εἰς τὰ κόλιθα.

Ἄνελ κοιμᾶσαι 'ξύπνησε, κῆ ἂν ἦσαι δίπλα, σήκου,
κ' ἔβγα 'ς τὴν πόρτα νὰ δεχτῆς τὸ δόλιο σου κανίσκι,
κανίσκι ἀπὸ τὸ 'σπίτι σου, κῆ ἀπὸ τῆ φεμελιά σου,
'ς τὸ στέλνει ἵη γυναῖκα σου μαζί μὲ τὰ παιδιὰ σου.

Ἐξαμηνιαίος ἰσολογισμὸς ἐσόδων καὶ ἐξόδων
τοῦ τε Συλλόγου καὶ τοῦ Περιδικίου.

Ἀπὸ 1ης Αὐγούστου 1880 ἕως 15 Φεβρουαρίου 1881

Α'. Συλλόγου

Ἔσοδα

	δρ.	λ.
Ἐπίλοιπον παρελθόντος ἔτους	850	15
Ἐκ τακτικῶν συνδρομῶν	878	25
Ἐκ δικαιωμάτων ἐγγραφῆς	24	—
Ἐκ τόκων ὀμολογιῶν	199	85
Ἐξ ἐκτάκτου συνδρομῆς	300	—
Τὸ ὅλον δραχ.	2242	25

Ἔξοδα

	δρ.	λ.
Εἰς μισθοὺς προσωπικοῦ	550	—
Εἰς ἐνοίκιον γραφείου	208	—
Εἰς ἔξοδα γραφείου καὶ ταχυδρομικά	116	45
» Ἐκτακτὰ ἔξοδα γραφείου	63	—
» Ἀμοιβὴν Κριτῶν	300	—
Ἀποδοθεῖσα ὀφειλὴ πρὸς τὸ Μετοχικὸν ταμεῖον εἰς μετρητά	86	—
Τὸ ὅλον δραχ.	1323	45

Πλεόνασμα ταμείου Συλλόγου 918.80
Ἐλλειμμα «Πλάτωνος» 562.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Φεβρουαρίου 1881

Εἰς τὸ ταμεῖον μετρητά καὶ ὀφειλὴ
Χρ. Δημητριάδου 356.80

Ὁ Ταμίας Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Β'. « Πλάτωνος »

Ἔσοδα

	δρ.	λ.
Ἐκ τακτικῶν συνδρομῶν	657	80
Ἐξ ἐκτάκτων	31	20
Τὸ ὅλον	689	—

Ἔξοδα

	δρ.	λ.
Εἰς μισθοὺς προσωπικοῦ	230	—
Εἰς ἔξοδα διακπρωαίωσης	120	50
Εἰς ἐκτυπωτικά	425	20
Εἰς τυπογραφικὸν χάρτην	207	—
Εἰς ἀμοιβὴν συγγραφέων	82	50
Εἰς ἐπέκτασιν ἐκτυπώσεως	186	—
Ἔξοδα τὸ ὅλον δραχ.	1251	20
Ἔσοδα »	689	—
Ἐλλειμμα δρ.	562	—

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Φεβρουαρίου 1881.

Ὁ Ταμίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Διδακταλικοῦ Συλλόγου
Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Σχολάρχης

ΕΡΓΑΣΙΑΙ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἐν ταῖς τελευταίαις συνεδριάσεσιν αὐτοῦ ἀνέγραψεν εἰς μὲν τὰ ἐπίτιμα μέλη τοὺς φιλέλληνας καὶ ἑλληνιστὰς Καθηγητὰς κκ. Ρ. Σ. Ζέμπ, Καθηγητὴν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας τοῦ ἐν Γλασκῶθι πανεπιστημείου, Ἰωάννην Στοῦαρτ Βλάκην, Καθηγητὴν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων τοῦ ἐν Ἐδιμβούργῳ πανεπιστημείου καὶ Ἰωάννην Τέλφον, Καθηγητὴν τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ τῆς Βουδαπέστης πανεπιστημείῳ· ἔτι δὲ τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Λαρίσσης κύριον Νεόφυτον, τῇ προτάσει τοῦ ἐν Τυρνόβῳ τῆς Θεσσαλίας ἀντεπιστέλλοντος ἑταίρου κ. Χρ. Στρατηγοπούλου· εἰς δὲ τοὺς ἑταίρους τῇ προτάσει αὐτοῦ τούτου τοὺς ἐν Τυρνόβῳ διδάσκοντας ἑλληνοδιδασκάλους κ. κ. Ἀθανάσιον Ζαφειριάδην καὶ Ἀντώνιον Μιχαηλίδην, ἱερέα.

Ἐτι δὲ τῇ προτάσει τοῦ ἐν Κερκύρα ἀντεπιστέλλοντος ἑταίρου κυρίου Κ. Κοκκινόρη ἀνεγράφησαν εἰς τοὺς ἑταίρους οἱ δημοδιδάσκαλοι κκ. Σπυρίδων Πετσάλης, καὶ Δημήτριος Ῥωμαντσὸς ἱερέυς.

Ὁ Ταμίης τοῦ Συλλόγου κ. Ἀναστάσιος Κωνσταντινίδης ὑπέβαλεν εἰς τὸ Συμβούλιον τὸν ἰσολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς ἀπὸ 1ης Αὐγούστου 1880 ἕως 14 Φεβρουαρίου 1881 ἑξαμηνίας, ὃν καὶ δημοσιεύομεν ὡς πρὸς γνῶσιν τῶν ἀπανταχοῦ ἑταίρων.—Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν γενικῶν ἀθροισμάτων τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ τε Συλλόγου καὶ τοῦ περιοδικοῦ δηλοῦται, τό γε νῦν ἔχον, ὅτι αἱ ὑπὲρ τοῦ « Πλάτωνος » δαπάναι ὑπερβαίνουσι κατὰ πολὺ τὰς ἐξ αὐτοῦ εἰσπράξεις. Ἀλλὰ τοῦτο προέκυψε διότι οἱ πλείους τῶν ἑταίρων, δὲν ἀπέτισαν μέχρι τοῦδε τὴν πρὸς τὸν « Πλάτωνα » συνδρομὴν των, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῆς 22ας Αὐγούστου π. ε.

Εἰς τὸν Νικοδήμιον ἀγῶνα ἀπεστάλησαν δύο χειρόγραφα πονήματα, ἀφορῶντα εἰς τὸ περὶ γεωργίας καὶ βιομηχανίας τμήμα. Ὡς γνωστὸν τὰ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ὑποβληθησόμενα πονήματα δεκτὰ εἰσὶ μέχρι τῆς 15ης Μαΐου.